

ERSKINE CALDWELL

W

BİR GARİP ADAM

roman

VARLIK YAYINLARI

VARLIK CEP KİTAPLARI: 34

Bu kitap ilk olarak 1951 Aralık ayında basılmıştır.

Varlık Yayınları, sayı : 595
İstanbulda Ekin Basımevinde basılmıştır.
Haziran, 1958

BABAM BİR PRESE MAKİNESİ ALIYOR

Giriş merdivenlerine bir araba taş boşaltılmış gibi bir gürültüdür koptu evin önünde. Ev temelinden sarsıldı; sonra bütün sesler kesildi. Bu gürültünün ne olabileceğine, bir türlü akıl erdiremiyorduk. Anam kıyamet gününün geldiğini sandı ve bir felâket başlamadan önce Misis Dudley'in çamaşırı ipe serilsin diye kurutma makinesinin kolunu çevirmemi söyledi.

Kolu var kuvvetimle çevirerek:

"N'oldu acaba, gidip bir baksam" dedim. "Gideyim mi, ana? Ha, gidip bakayım mı n'oldu?"

Başını sallayıp Mister Dudley'in tulumlarından birini kurutma makinesinin merdaneleri arasına sıkıştırarak:

"Sen şu kolu çevirmeye bak William" dedi. "Ne olduysa oldu! Çamaşır ipe serilene kadar bekle, patlamadın ya."

Yine bütün kuvvetimle çevirmeye başladım, ama, kulağım da kırıştıydı. Evin önünde biri yüksek sesle bir şeyler söylüyordu, fakat ne söylediğini anlıyamıyordum.

Tam o sırada babam, koş koş evin köşesinden göründü. Anam atıldı:

"N'oluyor, Morris, söyler misin bana?"

Babam nefes nefese: "Handsome nerede?" diye sordu. "Ne yapıyor Handsome?"

Handson Brown, bizim ayak oğlanımızdı. Kendimi bildim bileli bizim evde çalışırdı.

Anam: "Handsome mutfağı temizliyor, ne yapacak?" dedi. "Ne istiyorsun ondan?"

"Bana bir el vermesi için arıyorum onu. Çabuk lâzım."

Kolu bırakarak: "Ben yardım edeyim, baba" dedim. "İzin ver de ben yardım edeyim."

Anam koluma yapıştı:

"William" dedi, "ne dedim sana, şu makinenin kolunu çevirmeye bak."

Tam o sırada Handsome, mutfağın aralık kapısından başı-

nı çıkardı. Babam onu gördü: "Handsome" dedi, "bırak elindeki işi de evin önüne gel. Bana yardım edeceksin."

Handsome, mutfak işini bırakması hakkında ne diyeceğini anlamak için ilkin anama baktı. Ama, Misis Dudley'in rengi atmış hasse etekliliklerinden birini kurutma makinesine sokuşturmakla meşgul olan anam hiç sesini çıkarmadı. Babam Handsome'u kolundan tuttuğu gibi merdivenlerden indirerek peşinden avluya sürükledi. Bir dakika içinde evin köşesinde kaybolmuşlardı.

Ben de onlarla beraber gitmeye can atıyordum ama, anamın yüzüne bakınca, ısrar etmenin beyhude olacağını anlıyordum. Kurutma işini bir an önce bitirmek için kolu var kuvvetimle çeviriyordum.

Az sonra ön kapının açıldığını işittik, sofada tekrar boğuk bir gürültü oldu. Tavan çöktü sanırdınız.

Anamla ben, ne oluyor diye koşuştuk. Bir de baktık ki, babamla Handsome, bir yük vagonu gibi çiğ kırmızıya boyalı ve üstünde kocaman bir demir çarkı olan ağır bir sandığı sürükleyip duruyorlar. Sandık eski bir harmonium büyüklüğündeydi ve onun kadar acaip bir biçimi vardı. Handsome sandığı kuvvetle itti. Makine kapıdan geçip salonun döşemesine öyle bir oturuş oturdu ki, duvarlara asılı bütün çerçeveleri sallandı. Anamla birlikte kapıya atıldım. Babam, kocaman kırmızı sandığın yanında ayakta duruyordu. Onu eliyle okşuyor ve bütün gün tavşan peşinde koşmuş tazi gibi soluyordu.

Anam sandığın etrafında dolanıp bunun ne olduğuna akıl erdirmeye çalışarak:

"Nedir bu alâmet şey, Morris, söyler misin bana?" dedi.

"Güzel değil mi, ha, Martha?"

Her kelimeden sonra soluyordu. Kendini bir koltuğa attı ve sandığa hayran hayran baktı: "Güzel değil mi ama, söyle. ha?"

"Nerden geldi bu, baba?"

Makinenin seyrine öyle dalmıştı ki, sözümü işitmedi bile.

Handsome, sandığın etrafında dört dönüyor, içinde ne olduğunu görmek için aralıklarından bakıyordu.

Anam birkaç adım gerileyip bu nesnenin kıymetini takdire çalışarak:

"Sana bunu birisi mi verdi, Morris?" dedi. "Nerden buldun bu nesneyi?"

Babam: "Satın aldım" dedi. "Biraz evvel kestim pazarlığı. Bunları satan herif kasabaya bu sabah geldi; ben de bir tane aldım."

"Kaç para verdin?"

"Peşin yarım dolar, haftada yarım dolar!"

"Kaç hafta sürecek bu iş?"

"Bütün sene. Çok bir şey değil canım. Lâfını etmeye bile değmez. Sene dediğin de nedir, çabucak geçer. Farkında bile olmayız."

Anam sordu: "Ne işe yarıyor bu matah? Ne iş görür bu?"

"Bu bir prese makinesidir. Kâğıtları balya yapar. Yırtık eski gazeteler falan gibi ıvırzıvır ne kadar kâğıt varsa içine atılır, sonra çarkı çevrilir, kâğıtları alt yanından telle bağlanmış bir balya halinde çıkar. Büyük bir icat bu."

Handsome sordu:

"Peki, alt yanından çıkınca ne yapacaksınız o balyayı?"

"Satacağız tabii! Herif her hafta gelip kâğıt balyalarını satın alıyor. Yarım dolarımı düştükten sonra geri kalanını bana bırakacak."

Handsome hayranlıkla:

"Çok güzel şey, doğrusu" dedi.

Anam: "İyi ama, makineye koymak için kâğıdı nerden bulacan?" diye sordu.

"Kolay canım! Evlerde lüzumsuz kâğıt mı ararsın? Yırtık gazeteler falan çok. Hattâ dükkânlardan gelen ambalaj kâğıtları da işe yarar. Rüzgârın getirdiği bir kâğıt parçası da içine girer. Bu para makinesi para, senin anlayacağın!"

Anam yaklaşıp içine baktı. Sonra çarkı şöyle bir çevirip kapağı yollandı:

"Bu alâmetin yeri benim salonum değildir. En güzel odamdan hemen çıkaracaksın bu cenabet şeyi, anladın mı Morris Stroup!"

Babam arkasından koşup yetişti:

"Daha münasip yer bulamadım, Martha! Dışarıya bırakıp paslatacak değilim ya. Kıymetli bir makine bu!"

Anam, sofadan geçip arka galeriye doğru yürüyerek:

"Ya çıkarırsın, yahut da Handsome'a kırdırır, ocakta odun yerine yakarım." dedi.

Babam döndü, makineye yaklaşıp düzgün yanlarını elleyle okşadı. Sonra yere eğilip bir ucunu kaldırdı. Handsome'la

ben de öteki ucundan tuttuk. Koridordan geçip ön taraftaki galeriye geldik. Babam kendi tuttuğu tarafı yere koydu, biz de yere bıraktık.

Babam: "Burada da işimiz görülür" dedi. "Makine hiç olmazsa yağmurdan, güneşten zarar görmez."

Büyük çarkı arkaya doğru çevirmeye başladı.

"Handsome" dedi, "koş, ne kadar kâğıt parçası bulursan getir. Hemen işe başlayacağız."

Ben de Handsome'la beraber evi dolaşmaya koyuldum, ne bulursak topluyorduk. Dolapların birinde bir tomar eski gazete vardı. Onları dışarı çıkardım. Babam hepsini ağzından içeri attı. Handsome da bir kucak ambalaj kâğıdı getirdi. Babam bunları da yakalayıp makinenin ağzına boşalttı.

Babam şairleştı: "Elli kiloluk bir balyayı çabucak tamamlayacağız" dedi. "Sonra, ne çıkarırsak sâfi kardır. O kadar para kazanacağız ki, koyacak yer bulamıyacağız. Herif gelecek hafta Sycammore'a gelince, üç dört tane daha makine alsak fena olmaz, böylece balyaları daha çabuk yaparız. Kısa zamanda o kadar para kıracağız ki, bankada hesap açtırıp bir kısmını yatıracam. Tüh, yahu, para kazanmak bu kadar kolaymış da haberim olmamış. Bu fiyata o kadar çok kâğıt çıkaracağım ki, yakında işi gücü bırakır, keyfime bakarım gayri." Durdu. Handsome'u kapıya doğru itti:

"Handsome, koş, artık kâğıtları topla."

Handsome içeri girdi, komodlarla gardrobları bir bir yoklamaya koyuldu. Lâvabonun arkasına da baktı. Ben de salon-da masa üstünde eski mecmualar bulup babama getirdim.

Beni koltukladı:

"Aferin evlâdım, eski mecmualar da eski gazeteler gibi değersiz şeylerdir, hem okkaya da çeker. Bulduklarının hepsini getir bana."

Ben bir kucak daha getirince babam, ikinci bir balyaya yetecek kadar kâğıt toplandığını söyledi. Hemen işe koyulduk, elden geldiği kadar preseyi işlettik. Handsome bunları demir telle bağladı. Babam dengi yere bıraktı. Handsome'a ikinci balyayı da birincinin üstüne koymasını söyledi.

Bir saat daha çalıştık. Şimdi galerinin bir köşesinde üst-üste üç denk kâğıt yığılmıştı. Handsome, artık evde kâğıt namına bir şey bulamadığını söyleyince babam: "Ben gider, kendim bakarım" dedi. Bir hayli eğlendi, ama, ananın pazar

dersleri için ısmarlamış olduğu bir yığın şarkı notasını da beraberinde getirdi. Bez kaplı olduğu için kapakları yırttık. Babam, bezi kâğıt yerine yutturmaya kalkmanın dürüst bir hareket olamayacağını anlattı. Bu iş bittikten sonra eve döndü ve şeritlerle bağlanmış paket paket mektupları kucaklayıp getirdi. Mektupları makineye atmadan önce şeritleri çıkardı. Bu işler de bittiği zaman öğle olmuştu, babam, bir an dinlenebileceğimizi söyledi.

Yemekten sonra hemen işe koyulduk tekrar. Ev birkaç kere baştan başa tarandı ama, bir odada kabarmış duvar kâğıtlarından başka bir şey bulamadık. Babam, bu duvar kâğıtları bu haliyle pek çirkin durduğu, nasıl olsa günün birinde kendiliğinden döküleceği için çıkarmamızı söyledi. Sonra bizi Misis Price'a göndererek lüzumsuz eski kâğıtlar varsa vermesini rica etti. Misis Price'ın evine iki sefer yaptık. Hepimiz çok yorgun düşmüştük. Babam: "Bugünlük bu kadar yeter" dedi. Galerinin basamaklarına oturup, köşeye yığılan balyaları saydık. Yedi taneydi. Babam bunun iyi bir başlangıç olduğunu, her gün bu hızla çalışmaya devam edersek, kasabanın en zenginlerinden olabileceğimizi söyledi.

Uzun boylu oturup, denk ettiğimiz kâğıtları seyrettik. Babam, ertesi gün erkenden kalkmamız gerektiğini, yarın akşam denkleri yedi yerine on ikiye çıkarabileceğimizi ileri sürdü. Az sonra anam çıkageldi ve kâğıt balyalarına baktı. Babam, bir günde bu kadar iş çıkardığımız için ne kadar memnun olduğunu söylemesini bekliyerek başını ona çevirdi.

Anam, balyaların etrafını dolanarak ve şurdan burdan fıskıran parçaları çekiştirerek:

"Bu kadar kâğıdı nereden buldun, Morris?" dedi.

"Öteden, beriden, Martha. Evde sürüklenip duran ve bize fazlalık eden bütün kâğıtlardan kurtulduk. Pek yakında fare yuvası olmya namzet, köşe bucaktan bir sürü kâğıt çıktı. Böyle bir makineyi ele geçirişim çok isabet oldu. Bak, bu temizlikten sonra ev daha güzelleşti."

Anam parmağını denklerden birine sokup, bir şey çekip çıkardı. Bu, mecmualardan biriydi. Etrafa bir göz atarak:

"Bu da nesi?" dedi.

Bir başka mecmua daha çekti:

"Yaptığın işten haberin var mı, Morris Stroup? Evini aç-

tığımdan beri sakladığım bütün patronlarımı ve tarifelerimi almışsın?"

"İyi ama, bütün bunlar o kadar eski şeyler ki, beş para etmezler!"

Handsome, gerisin geri kapiya doğru sıvışmaya başladı. Anamın bakışı onu yerine mihladi:

"Handsome! Aç bakayım, şu balyaları. Daha nelerimi aldığınızı bir göreyim. Dedığımı yap, Handsome!"

Babam atıldı: "Yahu, Martha..."

"Ana, eski gazetelerle eski mecmuaları satamaz mıyız?"

"Sen sus, William, babandan yana çıkma."

Handsome, teli gevşetti, notalarla mecmualar yığın yığın ortalığa yayılmaya başladı. Anam eğilip kitaplardan birini aldı:

"Amanın!" dedi. "Pazar derslerimin yeni sarkı mecmuaları! Zavalıcıklar, kitaplarımın evimde emniyette olacağını sanıyorlardı. Bakın bir, ne hale koymuşsunuz bunları..."

Yere serilen mecmualarla kâğıt yığınlarını araştırmaya başladı. Sonra başka bir balyanın içindekilere baktı. Handsome'un kesmesine vakit kalmadan teli kendisi kopardı.

Balyaya tıktığımız mektuplardan birine gözlerini dikerek:

"Bu da ne oluyor, Morris?" dedi.

Babam: "Gardrobda bulduğumuz bir kâğıt parçası, n'olacak?" dedi. "Nasıl olsa sıçanlara yem olacaktı."

Anamın yüzü pancar kesildi. Bir iskemleye çöktü ve bir müddet ağzını açamadı. Sonra Handsome'ı çağırdı. Dudaklarını ısırp gözlerini önlüğünün ucuyla silerek:

"Handsome," dedi, "aç şu dengi, çabuk."

Handsome, yerdeki kâğıt yığınının üstünden atlayarak demir teli gevşetti. Bütün mektuplar, yere, anamın ayakları ucuna döküldü. Eğilip bir avuç aldı. Aldığı mektuplardan birinden birkaç satır okuyunca ağlamaya başladı. Babam kalkıp ona doğru yürüdü:

"N'oldu, Martha?"

Gözlerini yeniden önlüğüyle silerek:

"Mektuplarım!" diye inledi. "Eski taliplerimin bugüne kadar sakladığım bütün aşk mektupları! Senin de bütün yazdıkların, Morris! Bak bir, ne hale koymuşsun onları."

"Ama, eski mektuplar bunlar be, Martha. İstersen sana yenilerini yazayım."

"Yenisini ne yapayım, ben eskilerini saklamak istiyordum!"

Öyle ağlıyordu ki, babam ne yapacağını şaşırdı. Galerinin ucuna kadar gidip tekrar geri döndü. Anam eğilerek önlüğünün alabildiği kadar mektup topladı.

"Sana yenilerini yazarım be, Martha..."

Anam kalktı:

"Kendi mektuplarına kıymet vermiyorsan, senden öncekilerin mektuplarına olsun saygı göstermeliydin."

Mektupla dolu önlüğünü kapayarak, kapıyı vurup eve girdi.

Babam, eski kâğıtlar ve notalar arasından enine boyuna yürümeye başladı, her rastladıkça kâğıtlara bir tekme vuruyordu. Bir müddet hiç ağzını açmadı, sonra prese makinesine gelerek düzgün yanlarını okşadı:

"Bütün bu kâğıtların ziyan edilmesi çok ayıp şey, evlât." dedi. "Ananın gelip de bunları kurcalaması ve eski mektuplarına bu derece bağlılık göstermesi pek yazık oldu. Haftaya kasabaya gelecek herife satabilseydik, çok para kazanacaktık."

II

KİLİSEDE ÇAN ÇALDIĞIMIZ GÜN

Mektepten dönüşümde, Universalist papaz Hawshaw'ı, galeride durmuş babamla konuşurken buldum. İlk buna aldırış etmedim. Papaz babama, pazara kiliseye geleceğine söz verdirmek için sık sık uğradı bize. Babam her zaman bir mâzeret bulurdu. Umumiyetle koşum hayvanımız İda'nın kuluncu olduğunu, iyileşmeden onu yalnız başına bırakamayacağını ileri sürerdi. Yahut da Mr. Jess Johnson'un domuzlarının ağıldan kaçtığını, bahçemizi harap etmemeleri için evde beklemesi lâzım geldiğini söylerdi. Onun için, yine her zamanki münakaşayla meşgul olduklarını sanmıştım.

Merdivenin alt başında durup konuştuklarına kulak verdim, bakalım babam bu sefer de ne mâzeret bulacak, diyordum. Mesele başkaymış. Papaz Hawshaw'ın söylediğine göre

Universalist kilisesinin bevvabı, Jeff Davis Fletcher amca, hasta akrabalarını ziyaret etmek için komşu ilçeye gitmiş, Miss Susie Thing'in nikâhında çanı çalacak kimse yok. Kız, posta nakliye memur vekili Hubert Willy ile evleniyormuş.

Babam, papazın sözlerini dinlerken, seyahatte bulunan bevvabın yerine çan çalmaya razı olacağını gösteren herhangi bir harekette bulunmadı.

Papaz, babamın bir şey söylemesini boşu boşuna bekledikten sonra:

"Size bir şey söylüyeyim mi, Mr. Stroup" dedi. "Bugün öğleden sonra nikâhta çan çalmayı kabul edecek olursanız, artık senenin sonuna kadar kiliseye gelmediğiniz için sizi rahatsız etmiyeceğim. Ne câzip bir teklif, değil mi?"

"Ne bu sene, ne de başka seneler, hiç bir zaman başımın etini yemiyeceğinize söz verseydiniz, teklif daha câzip olurdu."

Papaz: "Mr. Stroup" dedi. "Benden çok şey istiyorsunuz. Kiliseye gelmeyenlerin yakasını bırakmamak benim vazifemdir."

"Çanınızın çalmasını bilhassa istiyorsanız, beni bir metodist veya baptist farzedin ve va'zınızı dinlemek için beni Universalist kilisesine sürüklemekten vazgeçin. Benim kendime göre bir dinim var, bana yeter de artar bile. Bir universalist va'zını dinlemek beni kendi imanımdan soğutmaktan başka bir şeye yaramaz. Sizin yüzünüzden dinimden olmanı istemezsiniz herhalde?"

Papaz, takati kesilmiş gibi duvara yaslandı ve uzun uzun düşündü. Babam, onun bir karara varmasını bekliyerek taşlığın kenarına oturdu.

"Bugün din bahsini bir yana bırakalım. Bitkin bir haldeyim. Yarım saat sonra da şu nikâh merasimi yapılacak. Başka bir çan çalıcı aramıya vakit yok. Siz yardım etmezseniz müşkül mevkide kalacağım."

Babam, korkuluktan kalktı, merdivenlerden indi, avluda yürümeye başladı. Papaz yetişmek için arkasından koşuyordu.

Babam: "Çanınızı çalacağım" dedi. "Ama, bunu sırf sizi bir sıkıntıdan kurtarmak için yapacağım. Dara düşene yardımımı esirgediğimi kimse iddia edemez..."

Papaz gülümseyerek babamın önünde eğildi:

"Aferin! Size güvenebileceğimi biliyordum zaten, Mr. Stroup!"

Elbiselerinin tozunu silkelemeye, kırıvatını düzeltmeye koyuldu:

"Öyle güç bir iş değildir. Duaları okumya giriştiğim andan itibaren çanı sallamıya başlarsınız. Yeni evliler kiliseden ayrılan ve sokakta gözden kaybolana kadar çalarsınız. Onları görmez olunca kesersiniz çanı. Gayet basit. Öyle değil mi, Mr. Stroup?"

"Bu kadar basit bir işte yanılmam herhalde. Ağaç kesmek kadar kolay bir iş."

Papaz, sokağa giden patıkada geri geri yürüyordu. Asabi bir tavırla:

"Acele etmeliyim" dedi. "Yirmi dakıkaya kadar merasim başlayacak. En iyi elbisenizi giyer ve mümkün mertebe çabuk peşimden yetişirsiniz. Sizi çan ipinin yanbaşımda bekliyeceğim."

Sonra arkasını dönüp, üç sokak ötede olan Universalist kilisesi istikametinde gözden kayboldu. Babam eve doğru yürüdü. Bana eliyle bir işaret yaparak:

"Hadi evlât" dedi, "nikâha gitmeye hazırlanalım. Çanı çalmak için bana yardım edeceksin. Çabuk ol!"

Babam başını leğene soktu, saçlarını bir fırça ile arkaya attı. Tuvaleti bitmişti! Gitmeye hazırдық.

Geniş adımlarına yetişmek için yanında koşarak:

"Tek başıma çalmama izin verecek misin?" dedim. "Ha. söyle bana, izin verecek misin?"

"Hele bir varalım da düşünürüz. Çok ağır değilse, tek başına ipi çekebilirsen sana bırakırım, çalarsın."

İnsanlar kiliseye akın ediyorlardı. Çanı vaktinde çalmıya başlamak için hızlı yürüyüp onları geride bıraktık. Zaten birçokları şimdiden binanın önünde toplanmışlardı. Babam onlara şöyle eliyle bir selâm verdi, sonra içeri daldık.

Papaz Hawshaw, dediği gibi, çanın ipi yanında duruyordu. Çok asabiydi ve yerinde durmak için elinden geleni yapıyordu. Bizi görünce, hemen her adımda saatini çıkararak enine boyuna gezinmeye başladı.

Babama yüksek sesle:

"Bu mühim bir nikâh, Mr. Stroup" dedi. "Gelinle güveyi kilisenin temel direklerindendir. Bu işte herhangi bir aksak-

lık olursa fena halde canım sıkılır. Bu nikâh, benim için son derece ehemmiyetlidir. İki rakıp almayı birleştirecek ve topluluğumuzu daima rahatsız etmiş olan kötü bir zihniyeti ortadan kaldıracak."

"Siz hiç merak etmeyin. İşinize bakın: Çan işini bana bırakın. Mektepte kapıcılık ederken çan çalmıya alışmıştım. Bilmediğim bir iş değildir."

Papaz, yüzünü mendiliyle silerek:

"Bak, buna çok sevindim" dedi. "Çanı tecrübeli bir ele emanet ettiğim için müsterihim."

Davetliler kiliseye giriyorlardı. Orgçu çalmıya başladı. Az sonra Miss Susie Thing'in, tepeden tırnağa beyazlar giymiş bir halde, elinde kocaman bir çiçek demetiyle yar. kapılardan birinden girdiğini gördüm. Hemen aynı anda Hubert Willy de başka bir kapıdan içeri girdi. Şu halde, merasim başlamak üzereydi. Babama, çalmıya hazır olmasını ihtar ettim. Papaz, saatine baka baka koşarak geçide girdi. Bir sıradan dışarı uzatılmış ayaklara takılarak azkalsın düşüyordu.

Sert ve gür bir sesle:

"Aferin, Mr. Stroup" dedi: "Masadan küçük kitabımı almak için eğildiğini görür görmez çalmıya başlamanın zamanı gelmiş demektir."

Babam başıyla tasdik etti ve tavanda açılmış büyük bir delikten sarkan kalın urgana sarıldı.

"Sıkı asıl, evlât. Çanı sallamak için ikimiz birlikte çekmeliyiz. Bu çan mekteptekinden çok daha büyük."

İpe sımsıkı sarıldık.

"Şimdi papazdan gözünü ayırma, başlayacağımız zamanı bana haber ver," dedi.

Miss Susie Thing ile Mr. Hubert Willy, papaza doğru yürüdüler. Hubert'in yüzü pancar gibi kırmızıydı. Fakat Susie'nin yüzü kocaman demeti altında hemen tamamen kaybolduğu için onu göremiyordum. Papaz, bize bahsettiği kara kaplı kitabını almak için eğildi.

Sıkıntıdan kısılmış bir sesle:

"Vakit geldi, baba" dedim. "Başlıyorlar."

Kulede çanın sallandığını hissedinceye kadar çektik ipi. Babam bana usulünü öğretti. Urganı kabil olduğu kadar fazla çekip sonra tavandaki delikten kendi kendine yukarı çık-

ması için salıvermek lâzımdı. Beş altı sallayıstan sonra çanın tokmağı kenarlarına vurmaya başladı. İp de beklediğimiz gibi inip çıkıyordu.

Çan, bana biraz tuhaf gelen birtakım sesler çıkarıyordu. Babama baktım. O kadar memnun bir yüzü vardı ki, çanın icabettiği gibi çaldığına hükmettim. Ama, yine de kilisenin içine bir göz atayım dedim. Papaz, bir hademenin kulağına eğilip bir şeyler söyledi. Birçok kimseler başlarını çevirip, kötü bir şey yapıyormuşuz gibi bizden yana bakıyorlardı. Hademe geçitten koşarak geldi. Babamın yanına gelince, onun kulağına bir şeyler fısıldadı.

Babam başını salladı, yine eskisi gibi çalmıya devam etti. Hademe, Miss Susie ile Hubert'in karşısında duran papaza koştu. Adamla konuştuktan sonra papaz, elindeki kitabı masaya bırakarak, koşar adımla yanımıza geldi:

"Bana bakın, Mr. Stroup. Kesin bu cenaze çanını."

"Ne diyorsunuz Allah aşkına. Başlangıçtan beri ipi çekip bırakmaktan geri durmadık. Tembih ettiğiniz gibi çalıyorum çanı. Nedir şikâyetiniz?"

Papaz, gevşetmek ister gibi parmaklarını yakalığının arasına sokarak:

"Ne midir şikâyetim?" dedi. "Şu *ding-dong, ding-dong'u* duymuyor musun yahu?"

O esnada, kilisede herkes bize dönmüş, kızgın kızgın işaretler yapıyorlardı.

"Bu çaldığınız cenaze çanıdır. Biz cenaze merasimi yapmıyoruz. Kesin şu *ding - dong'u*!"

"Ne yapayım Allahınızı severseniz? Ben mektepte kapıcı iken çanı böyle çalardım. Kimse bana cenaze çanı çalıyorsun demedi."

"Mektep çanına benzemez bu. Arada büyük boy farkı vardır. Nasıl çalarsan çal, mektep çanı hep aynı sesi çıkarır. Şimdi kesin şu cenaze çanını! Herkese hüznün veriyorsunuz. Düğünde böyle hava çalınmaz."

"Peki, ne yapayım ya?"

"Çanı çınlatın."

"Çınlatmak mı? O da nesi?"

Babamı bir korku almıştı.

Papaz Hawshaw, kilisedekilere bir göz atmak için başını çevirdi. Miss Susie ile Mr. Hubert, papazın gelip merasimi ta-

namlamasını bekliyerek, hâlâ kürsünün önündeydiler. Fakat Miss Susie'nin, neredeyse kaçacakmış gibi bir tavrı vardı. Hubert de yer yarılşa yere girecek bir haldeydi.

Papaz:

"Siz hiç ömrünüzde bir canı cınlatmadınız mı?" diye sordu.

"Ondan da beter." dedi babam. "Böyle bir şeyi ilk defa işitiyorum."

"*Ding - a - ling, ding - a - ling - ding* yapmak lâzım."

Babam: "Çan böyle şey yapabilir mi?" dedi. "Bir yaşına daha girdim."

Yine eskisi gibi ipi çekmeye devam ediyordu.

Papaz kızdı:

"Kesin şu cenaze çanını" dedi. "Kilisede ağlamaya başlayanlar var."

"İşin tam ortasında usûl değiştiremem ya. Hem biraz tecrübe etmem lâzım. Başladığım gibi devam ediyorum. Gelecek sefer, güzel hatırlınız için, sizin istediğiniz gibi çalarım."

Papaz Hawshaw ipi almak istemiş gibi bir hareket yaptı. Tam o sırada Susie'nin kardeşi Jule birdenbire Hubert'e yaklaştı, onu mezarlığa çıkan yan kapıdan dışarı itti. Çanın acayip çalışından onu mesul tutuyordu. Başkalarının yetişmesine meydan kalmadan, mezarlar ve kabirler arasında yumruk yumruğa gelmişlerdi. Hubert'in burnu kanamış, Jule'un pantolonu yırtılmıştı. Mezarlardan birinin üstündeki demir kitabe ayağı takılmıştı.

Babam, dışarı çıkıp kavgayı seyretmeye giderken bana çanı çalmaya devam etmemi tenbih etti. Papazla bütün davetliler de oraya koşmuşlardı. Ben, başlangıçtanberi babamla birlikte yaptığımız gibi çanı çalmaya devam ediyordum. *Ding-dong*'ların, Jeff amcamın cenazelerde çaldığı havanın tıpkısı olduğu görüyordum. Jule'le Hubert'in her ikisi de pek kötü vaziyetteydi ama onları ayırmayı kimse akıl etmedi. Herkes, hırslarını alana kadar döğüşmekte serbest bırakmanın daha munasip olacağı kanaatindeydi, usandıkları zaman nasıl olsa kendiliklerinden keseceklerdi. Bir yandan çalmaya devam ederken aynı çanın nasıl olup da hem *ding-dong*'lar, hem de *ding-a-ling-ding, ding-a-ling-ding*'ler çıkarabileceğini düşünüyordum.

Tam bunu düşündüğüm sırada papaz Hawshaw kogerak

geldi urganı elimden kaptı. Çan gitgide daha aralıklı bir kaç ses çıkardıktan sonra sustu.

"Yeter, William!"

Gömleğimden yakaladığı gibi beni tâ merdivenin aşağısına kadar fırlattı.

Babam kilisenin köşesini koşa koşa dönmüştü. Çanın çalmadığını duyunca zıncı diye durdu.

"Neden kestin çanı, evlât?"

"Papaz kesmemi söyledi, hem beni dışarı attı!"

Babam küplere bindi. Tam o sırada papaz kiliseden çıkıyordu. İlk basamağın üstünde durdu. Bitkin bir halli vardı.

Babam atıldı: "Bana bakın. Çanı çalmak için sizinle muhabık kaldım. Ne olursa olsun sonuna kadar çalmaya azmetmiştim. Aramızda anlaştığımız gibi işimi bitirmek üzere çanın başına gidiyorum. Çalış tarzımı beğenmiyorsanız kabahat herhalde bende değil."

Papaz vücudunu kapiya siper ederek:

"Giremezsiniz" dedi. "Nikâh merasimini yarıda bıraktınız. mezarlıkta çirkin bir kavgaya sebep oldunuz. Çaldığınız cenaze çanı yüzünden Thing'lerle, Willy'ler irsî husumetlerini yeniden devam ettirecekler. Bir daha bu çana dokunmayacaksınız, anladınız mı?"

"İyi ama sizin *ding-dong* değil de *ding-a-ling, ding-a-ling-ling* istediğinizi nereden bileyim ben?"

Babamı kapiya yaklaştırmıyarak:

"Biraz aklınız olsaydı anlardınız" dedi. "Hem cenaze çanı ile çanı neşeyle çınlatmak arasındaki farkı bilmiyen birisinin bir kilise çanı ile hiç bir münasebeti olamaz."

Nikâh için kiliseye gelmiş olanlar babamı iki aile arasındaki husumeti alevlemiş olmakla itham ediyorlardı. Koro çalgılarlarından birinde ağlamaya gitmiş olan Susie, çiçek demeti elinde olduğu halde, koşa koşa evine kaçtı. Her halde yıkanmak için evlerine gitmiş olan Jule'le, Hubert'i de bir daha görmedim.

Babam: "Yani benim çalış tarzımı beğenmiyorsunuz, öyle mi?" dedi.

"Ha şunu bileydiniz, Mr. Stroup!"

Ve öyle bir itiş itti ki babam, muvazenesini kaybetmemek için merdivenlerden aşağı atlamak zorunda kaldı.

Babam sokağı boylarken seslendi:

"O halde evime gelip de vaazlarınızı dinlemek için beni kiliseye davet ettiğinizi görmiyeyim bir daha. Siz benim çan çalışımı beğenmiyorsanız, ben de sizin vaazlarınızı beğenmiyorum."

Papaz içeri girip gözden kaybolunca birden endişelenen babam beni çağırdı.

"Ya bir gün kiliseye ihtiyaç duyarsam ne yapacağım? Günün birinde şahsî dinimi bırakıp teşkilâtî bir dine intisap etmek istemiyeceğim ne malûm? Herkes gemisini kurtarıp cennetin yolunu tutarken açıklar livası olmak istemem elbet!"

Papaz Hawshaw kapıdan başını çıkardı:

"Methodist'lere veya Babptist'lere başvurmanız daha münasip olur. Her halde Universalist'lerin size ihtiyacı yok, Mr. Stroup."

III

DAM ÜSTÜNDE KEÇİLER

"Ya baban bir halt karıştırır, ya başka bir belâya çata-
rım. Nedir bu yahu? Ömrümde bir gün görmeyecek miyim
ben?" diye çıkıştı anam. Bitkin ve çökmüş bir hali vardı. El-
lerini uğuşturup bir çare arıyarak avluda dört dönüyordu.

Babamla Handsome'ın köydeki evimizden getirdikleri ke-
çiler evin damına çıkmışlar, çiğnene çiğnene bize bakıyorlar-
dı. İri tekenin boynunda uzun beyaz bir sakal vardı. Karşı-
mızda oturan Mr. Carter'e çok benziyordu.

Anam yine enine boyuna gezinerek:

"Hey Allahım! Ne yapayım şimdi?" dedi. "Cemiyetteki ha-
nımları bugün burada toplantıya çağırmıştım. Geldikleri za-
man bu keçiler hâlâ damda olurlarsa, utancımдан yerin di-
bine geçerim."

Öteki iki keçi de durmadan çiğneniyordu. Ama iri teke
kadar uzun favorileri yoktu onların. Bu üç büyükten başka
ikişer aylık iki tane de yavru vardı. Bunlar iri tekenin dörtte
biri kadar bile değildiler. Ama damda toplanan bu beşi orada
pek çok keçi varmış hissini veriyorlardı.

"William, Handsome'a söyle, çarşıya gidip babanı bulsun. Bu hayvanları derhal indirmenin çaresine baksın!"

Handsome, mutfağı temizlemekle meşguldü. Kapının yanına gidip ona seslendim. Hemen dışarı çıkıp ne istediğimizi sordu.

Anam kızgın bir sesle:

"Evvelâ söyle bakayım bana, bu keçileri buraya getirmeyi kim akıl etti?"

"Mr. Morris emretti, ben de getirdim, Mr. Morris'le siz ne zaman bir şey isterseniz hemen yapmaz mıyım, Mrs. Martha..."

Zenci bir ayağını ötekinin üstüne koymuş sallanıyordu.

"Mr. Morris, keçileri eve getireceğini söyledi, bana da, al onları götür, dedi. Ben de dediğini yaptım. Mr. Morris'in dediğini yaptığım için bana çıkışmanız doğru mu, Mrs. Martha..."

"Peki, ne diye Mr. Morris'e, evvelâ benden izin almak lazım geldiğini hatırlatmadın. Tabii, aklına bile gelmez..."

"Aklıma geldi, hanımım. Ama Mr. Morris'e söyleyince bana kızdı. Onun için ben de keçileri buraya getirdim."

Anamın öfkesi artıyordu. Bir odun alarak hayvanlara fırlattı. Odun dama yetişmeden yarı yoldan geri döndü, evin duvarına çarparak garip bir gürültü çıkardı. Yağmurdan rengi solmuş odunun üstünde de bir iz kaldı.

"Çabuk koş çarşıya, Mr. Morris'i bul. Berbere, demirciye, uğradığı yerlerin hepsine bak. Onu bulmadan da eve döneyim deme, ha! Mâzeret dinlemem."

Avludan apar topar çıkan zenci:

"Peki efendim... Peki, Mrs. Martha..." diye kekeledi.

Keçiler damın en üstünde dolaşüyor, kâh bize bakıyor, kâh sokağın öbür yanını seyrediyorlardı. Odun yığını üstünden ambara, oradan galerinin damına, sonra mutfak damına, nihayet asıl dama atlıyarak oraya çıkmışlardı. Ev iki katlıydı. Onun için, üç keçi ile iki yavrunun dam üstünde birbiri ardından yürümeleri pek garip bir manzara teşkil ediyordu.

Durdular, teke daha hızlı hızlı çığnırmeye başladı. Sakalı titriyordu. Bize yüzünü eksitiyor gibiydi.

Anam başka bir odun bulmaya çalıştı, ama, öfkesinden gözleri görmüyordu. Hayvanlara yumruğunu göstererek koşu koşu evin içine kaçtı.

Bir dakika merdiven basamaklarına oturdum, fakat a-

nam geldi, kolumdan tuttuğu gibi beni kaldırıp sarstı:

"William, git evin önüne, babanı gözetle. Görür görmez koş bana haber ver. Hanımlar nerdeyse gelirler."

Evin kögesini dönüp yolu gözetlemek için tahtaperdelerin yanında durdum. Fazla beklemeye hacet kalmadı. Çok geçmeden babamla Handsome'ın seslerini duydum. Koşa koşa geliyorlardı.

Babam damın üstündeki keçilere bakarak:

"Ne var, evlât?" diye sordu. "Ne oldu yine?"

"Anam diyor ki, hanımlar toplantıya gelmeden şu keçileri damdan indirsin, diyor."

Avluya koşarak: "Ondan kolayı ne var?" dedi. "Gel. Handsome, çabucak bitirelim bu işi!"

"Bana mı dediniz, Mr. Morris?"

Handsome hiç hızlı yürüyemezdi. Hızlı yürümeye kalktı mı, kasıklarının ağrıdığını söyler dururdu. Acele etmesi icabetti mi, sık adım atardı.

"Çabuk ol, hem sesini kes!"

Avluya çıktıktan sonra babam ağzını açmadan önce uzun uzun keçilere baktı. Onları aşağı yukarı benim kadar se-verdi ve sırf her gün yanında görmek için kasabaya getirtmişti. Hayvanlar köy evindeyken bazan bütün bir hafta keçileri görmediğimiz olurdu.

Keçiler dam üstünde dolışmayı bırakmışlar, maksadımızı öğrenmek ister gibi bize bakıyorlardı.

"Handsome, koş merdiveni getir, duvara daya."

Zenci merdiveni getirdi, babamın dediği gibi, evin duvarına dayadı:

"Ya şimdi ne yapacağız, Mr. Morris?"

"Merdivene çıkıp keçileri indireceğiz."

Handsome, tekeye baktı ve irkildi:

"Mr. Morris, ben o tekenin yanına tırmanmaya korkarım. Pek fena boynuzları var. N'olur, müsaade edin de ben çıkmıyayım oraya. Hem kasıklarım bütün gün ağrıdı. Bugün hiç keyfim yerimde değil."

"Sesini kesip şuraya tırmanır mısın sen? Bir şeyin yok!"

O esnada anam dışarı çıktı, misafirler geldiği zaman takmayı âdet ettiği kolalı beyaz yakayı elbisesinin boynuna iğnelemekle meşguldü. Merdivenin altına gelerek bize bakmaya başladı.

Babam hemen atıldı: "Martha, hiç merak etme. Handsome'la beraber o keçileri şimdi indiririz."

"Çabuk ol. Ömrümde böyle kepaze bir mevkide kalmamıştım. Hanımlar nerdeyse gelirler. Evin üstünde bir keçi sürüşü görürlerse, ne derler sonra?"

"Merak etme, Martha! Handsome bak, çıktı bile."

Halbuki zenci çıkacağına, aşağı iniyordu. Babam merdivenin altına giderek çocuğu yukarı itti:

"Çabuk ol!"

Handsome biraz sallanıyor, mızıkçılık ediyor, pantolonunu kaldırarak veya gömleğini ilikleyerek vakit geçirmeye çalışıyordu. Nihayet çıkmıya başladı. Merdivenin üst ucuna geldi, dama atladı. Sonra tekrar geri geri çekilmeye başladı.

Koşa koşa yanımıza gelen anam:

"Handsome Brow!" dedi. "Keçileri damdan yok etmeden şu merdivenden inecek olursan, bir lokma ekmek yüzü görmiyeceksin. Aklıktan ölmek mi, yoksa Mr. Morris'in dediğini yapmak mı istediğine hemen karar ver."

"Ama, Mrs. Martha, yine kasıklarım ağrıyor benim. Pek fena ağrıyor billâhi!"

Anam ayağını yere vurarak:

"Bak söylemedi deme" diye haykırdı. "Ağzından lâf bir defa çıkar benim!"

"Ama, Mrs. Martha, ben..."

Anam:

"Artık sana lâfım yok." dedi.

Zenci bir keçilere baktı, bir anama, sonra mutfak damına tırmanmıya başladı. Oraya çıktıktan sonra kendisine bakıp bakmadığımızı anlamak için bize bir göz attı.

Tam o sırada anam, kadınlardan birkaçının geldiğini farketti. Evin bir köşesinden sesleri geliyordu. Anam, Handsome'a tehdit makamında parmağını salladıktan sonra ön kapıyı kilitlemek için içeri koştu. Bu sayede misafirlerin galeride oturacaklarını umuyordu. Yoksa kendiliklerinden içeri girer, arka kapıya kadar evin içinden geçer, olup bitenleri görürlerdi.

Babamla beraber odunların üstüne oturmuş, Handsome'ı uyuyordum. Mutfak damının tepesine çıkıp boylu boyunca uzanarak padavraya sınıksı sarılmıştı. Aşağıdan ufacık görünüyordu.

Babam: "Keçilerin canını yakma." diye haykırdı. "Hem

dikkat et de yavrular ürkerek yere yuvarlanmasınlar. Hayvanlara bir şey olursa okurum canına ha!"

Handsome: "Anladım Mr. Morris," dedi. "Ama, hiç böyle yer görmedim, çok kayıyor burası. Elimden geldiği kadar gayret ediyorum. Yer değiştirirken avluya düşeceğim diye ödüm kopuyor, yerler de taş gibi serttir orada. Nefes almaktan bil korkuyorum!"

Vakit kazanmak için, babam cevap verecek mi diye bekledi. Cevap çıkmadığını anlayınca asıl binanın çatısına doğru usulca tırmanmaya başladı. Damın en üstüne çıkınca bir kere daha avluya baktı. Ne kadar yüksekte olduğunu görünce, gözlerini kapadı.

"Dikkat et de keçilere bir şey olmasın!"

Handsome, uzaktan gelen bir sesle:

"Peki, mr. Morris" dedi. "Dikkat ediyorum!"

Asıl damın kenarına geldi ve oraya tırmanmaya başladı. Çıktığının daha bir misli kadar çıkması lâzımdı. Tâ parmakları tepe çizgisine ulaşınca kadar yatık satıhta karış karış ilerledi. Bir defa orayı yakaladıktan sonra kol kuvvetiyle kendini çekip en tepeye çıkması işten değildi. Ata oturur gibi iki bacağını ayırarak damın tepesine sımsıkı oturdu.

Zenci yavaş yavaş çıkarken keçiler de damın öbür tarafına doğru inmişlerdi. Onları indirebilmek için, öbür tarafta onlara kadar kayarak inmesi, hayvanları mutfak damına doğru kovalaması lâzımdı. Oradan galerinin, ambarın damına geçerek odun yığınınına ulaşırlardı.

Handsome keçilere doğru aralarındaki mesafenin yarısını inmişti ki, birdenbire tekenin aklına esti, geri döndü. Tabii ötekiler de, küçükler ortada olarak, onu takip ettiler. Zenci, hayvanların kendisine doğru geldiklerini gördü, bilhassa iri teke, başını eğmiş, boynuzlarını iki paratöner çubuğu gibi havaya dikmişti.

Tekeye: "Bekle biraz!" diye bağırdı. "Dur orada."

Hayvan ilerlemeye devam etti. Ona dört beş ayak mesafeye gelince durdu, beş altı kere çiğnendi, sonra çocuğun gözlerinin içine bakmaya başladı.

Onlar böyle bakışırken, anam, keçiler indirildi mi diye görmek için koş a koş geldi.

Tam o sırada boynuzlar ileride, ayaklar kalkık, hayvan. Handsome'a saldırdı. Zenci vaktinde gördüğü için kendini ko-

rudu. Ama, güçlük suradaydı ki, parmaklarıyla kenarlara yapışarak yüzükoyun yere uzanmaktan başka bir şey yapacak mevkide değildi.

Babam vaziyeti kavrayarak: "Dikkat et, Handsome" dedi. Bir yandan da yerde zıp zıp zıplıyarak hayvana işaretler yapıyordu. Fakat bu bir işe yaramadı. Teke, Handsome'a saldı- rıyordu.

Bir an ne olacağını kestirmek mümkün olmadı. Hayvan zenciye tosladığı zaman, havada çarpışan iki cisim gibi, her ikisinin ne tarafa devrileceğini tahmin etmek mümkün değildi.

"Sıkı tutun, Handsome!"

İlk gördüğümüz şey, çocuğun, damın arka tarafından gerilsin geri yuvarlandığı oldu. Yolun yarısına kadar indi, sonra topaç gibi olduğu yerde dönmeye başladı. Acaba nereye düşecek diye merak ettik. Avlunun zemini sertti ve düşmesini hafifletecek hiç bir engel de yoktu. Ama, daha bizim düşünmemize vakit kalmadan bir gülle gibi, kapağını kırıp kuyunun içine daldı.

Anam: "Amanın!" diye haykırdı. "Handsome gitti elden!"

Sendeliyerek düşüp bayıldı. Babam onu kaldırmak için eğildi ama, biraz kaldırdıktan sonra yere bırakıp zencinin başına ne geldiğini anlamaya koştu. Her şey o kadar çabuk olup bitmişti ki, bir an çocuğu unutmuştuk. Kuvunun ağızda- ki tahtalar, sanki üstüne yüz kiloluk bir yük binmiş gibi içeri düşmüştü.

Kuyunun başına çabuk yetiştik. Eğilip baktık. İçerisi zifiri karanlıktı. Babam Handsome'a seslendi, yankı, sözlerini bir top gibi geri sıçrattı, kulaklarımız patladı.

Babam: "Cevap ver, Handsome, cevap ver!" diye bağı- rıyordu.

Anam kalktı, ayaklarını sürüyerek yanımıza kadar geldi. Güçlkle ayakta durabiliyordu, cumartesi akşamları Handy Howard'ın halli gibi, yalpa vuruyordu. Yanımıza geldiği zaman baygınlığının sersemliği hâlâ geçmemişti.

Düşmemek için kuyunun bileziğine tutunarak:

"Zavallı Handsome Brown!" dedi. "Zavallı Handsome Brown! Zencilerin en iyisiydi! Zavallı Handsome!"

Babam kovayı kuyuya indirmek için çıkışın kolunu çe-

virmeye başlamıştı. Anam, gözlerinin ucunda biriken yaşları silerek ve babamla hiç meşgul olmadan:

"Zavallı, zararsız Handsome!" diyordu. "Keşke hayatında onu o kadar azarlamasaydım. Zencilerin en iyisiydi! Zavallı zararsız Handsome!"

Babam: "Kes sesini be, Martha!" dedi. "İşim başımdan aşkın zaten!"

Anam yavaş yavaş kendine gelmişti. Artık kuyu bileziğine tutunmadan ayakta durabiliyordu. Bir şeyler görebilirim ümidiyle kuyuya eğildi.

Babam karanlığa seslendi: "Orada mısın Handsome?"

Uzunca bir zaman ses çıkmadı. Kabil olduğu kadar derini görebilmek için kuyuya eğildik, önce bir şey görünmüyordu. Sonra, iki kocaman beyaz yuvarlak kuyunun dibinde sâkin sâkin parlamaya başladı. Az sonra bunlar daha da parlaklaştı. Zifiri karanlık bir gecede üzerine cep lâmbası sıkılmış kedi gözlerini andırıyordu.

Babam: "Nefes alabiliyor musun, Handsome?" diye sordu.

Handsome: "Mükemmel nefes alıyorum" dedi. "Yalnız kasıklarım fena halde ağrıyor."

Babam: "Atma" dedi. "Bir yerinin ağrıdığı yok. İyi görüyor musun?"

"Hiç bir şey görmüyorum. Gün ortasında bir yarasa gibi gözlerim kör. Hiç bir şey görmüyorum."

Babam: "Kuyunun dibindesin de ondan," dedi. "Orada kimse bir şey göremez."

"Kuyuda mıyım? Ne diyorsunuz, Mr. Morris! Demek ondan, bütün etrafım su. Cehennemdeyim sanmıştım. Ne zaman çıkaracaksınız beni buradan, Mr. Morris?"

"İpin ucundaki kovayı yakala! Hemen şimdi çıkaracağım."

Zenci kovayı yakaladı ve ipi öylesine salladı ki, babam tekrar aşağı eğildi.

"Mr. Morris..."

"Ne istiyorsun?"

"Çıktıktan sonra beni dama, keçilerin yanına yollayacak mısınız?"

Babam çıkışı çevirerek: "Hayır" dedi. "O cenabet keçiler acıkıp kendiliklerinden ininceye kadar varsın damda kalsınlar."

Zaten Handsome'la meşgul olurken hayvanları tamamiyle

unutmuştu. Anam onlara yumruğunu sıktı. Hepsi, damın mutfak tarafındaki cephesine geçmişlerdi, orada durmuş, bizi seyrediyorlardı.

Teke, anamın gözlerinin içine bakmaya başladı. Anam gözlerini ayırmadı. İkisi de birbirlerinin gözlerini yere indirtmeye çalışıyor gibiydiler.

Evin köşesinden on beş yirmi kadın görüldü. Beraberce gelmişler, kapıyı kapalı bulunca, ne oluyor, diye merak ederek evin etrafını dolanmaya karar vermişlerdi. Bize gelirken daha uzaktan, damdaki keçileri görmüşlerdi, bunu yakından görmeyi merak ediyorlardı.

İçlerinden biri: "Martha!" dedi. "Ne oluyor Allahasen? Dam üstünde keçiler! Bir yaşına daha girdim doğrusu"

Anam döndü ve ağzını açmadan kadına baktı. Yüzünü saklamak istermiş gibi elleriyle kapadı. Sonra eve koştu, kapıyı gürültüyle kapayıp, içeriye kapandı. Az sonra kadınlar sokak kapısına gittiler. Kapıyı bir hayli vurduktan sonra, uşanıp sokağa doğru yürüdüler. Giderken dönüp dönüp evimizin damındaki keçilere bakıyorlardı. Öyle kahkahalar atıyorlardı ki, bütün mahalle seslerini duydu.

IV

BABAM, KİMSESİZ DULA YARDIM EDİYOR

Her zamankinden erken kalkan babam evden çıkarken nereye gideceğini söylemedi, çamaşırına dalan anam da bunu sormayı unuttu.

Umumiyetle, böyle sokağa çıktığı zamanlar anam, nereye gittiğini sorunca, kasabanın tâ öbür başında bilmem kimi bilmem hangi iş için göreceğini, yahut da yakın bir yerde yapılacak küçük bir işi olduğunu söylerdi. O sabah anam sormayı unutacak kadar meşgul olmasaydı, ne cevap verirdi bilmiyorum.

Lâfı uzatmıyalım, herkesten evvel kalkmış, mutfaka gidip kahvaltısını hazırlamıştı. Ben yataktan kalkıp giyindiğim sırada o İda'yı arabaya koşmuştu bile. Arabanın oturacak yerine tırmanıp sokağa doğru sürdü.

Sokakta arabanın yanında koşarak: "Seninle gelebilir miyim, baba?" diye sordum. Arabanın yan tahtasına yapışmış, durmadan tekrarlıyordum: "N'olursun, babacığım, beni de götür..."

Dizginleri İda'nın sırtından şaklatarak hayvanı koşturdu: "Şimdi olmaz, evlât" dedi, "sonra sana ihtiyacım olursa, çağırırım."

Araba tangır tungur sokağın köşesinde kayboldu.

Eve döndüm. Anam mutfakta ocağın etrafında iş görüyordu. Kahvaltımı beklemek için oturdum ama, babamdan hiç lâf açmadım. Babamla İda bir yere giderlerken böyle evde kaldığım için çok canım sıkılmıştı. Konuşma gelmiyordu içimden, hattâ anamla bile. Ocağın yanında, masaya oturmuş, öylece bekliyordum.

Anam çabuk çabuk kahvaltısını ettikten sonra çamaşır kazanının altındaki ateşi kurcalamak için avluya gitti.

Öğleden sonra erkenden, biraz daha aşağıımızda köşe başında oturan Mrs. Singer, avluya geldi. Hemen bütün günü babamın dönüşünü beklemek maksadile galeride oturmakla geçirdiğim için kadının gelişini ilkin ben gördüm.

Mrs. Singer anamın çamaşır yıkadığı tahta sıraya doğru yürüdü, orada bir müddet öylece ağzını açmadan durdu. Sonra birdenbire leğenin üstüne eğilip anama, babamın nerede olduğunu sordu.

Anam çamaşırları, çitilediği tahtanın üstünden başını kaldırmadan:

"Nerede olacak, bir köşede uyuyordur her halde" dedi. "Şayet güneşten çekilemeyecek kadar ileri götürmediyse tembelliği."

Mrs. Singer, anama biraz daha yaklaşarak:

"Çok merak ediyorum" dedi. "Çok merak ediyorum."

Anam bana döndü. Kızıştı.

"İçeri gir, William!"

Galeride mutfağın kapısına kadar gitti. Oradan konuşuklarını pekâlâ işitiyordum.

Mrs. Singer, eğilip elini leğenin kenarına koyarak:

"Martha" dedi, "geveze bir insan değilim, ama belki hakikati öğrenmek istersin diye düğündüm de."

Anam: "Ne var, allahasen?" diye sordu.

Kadın acele acele:

"Mr. Stroup o mahut Mrs. Weatherbee'ye gitti. Şimdi de oradadır. Dahası var. Bütün gün orada kaldı: Hem de ikisi başbaşa!"

Anam doğrularak: "Nereden biliyorsun?" dedi.

"Evin önünden geçtim, onları gözümle gördüm, Martha. Gelip sana haber vermek boynumun borcu olduğunu düşündüm."

Mrs. Weatherbee, kasabanın biraz dışarısındaki bir evde tek başına yaşayan bir kadındı. Evlenmişti ama evliliği bir kaç aydan fazla sürmemişti, kocası bir sabah kadını bırakıp gitmiş, bir daha da görünmemişti.

Anam bütün kabahati Mrs. Singer'in üstüne atmak istiyormuş gibi sesini yükselterek:

"Kocamın ne işi var orada?" dedi.

"Bunun cevabını vermek bana düşmez, Martha." Uzaklaşarak ilâve etti: "Yalnız sana haber vermek hıristiyanlık vazifesidir dedim de."

Avludan acele acele çıkıp evin köşesinde gözden kayboldu. Anam tekrar çamaşırının üstüne eğildi ve suyu öyle kuvvetle çalkaladı ki leğenden sular taşı. Bir iki dakika sonra ellerini önlüğüne sile sile avluyu geçti.

William hemen eve girecek, ben dönünceye kadar bir yere ayrılmıyacaksın. Sözümü dinlemezlilik edeyim deme sakın anladın mı William?"

"Anladım, ana" diyerek kapıya doğru yürüdüm.

Anam hemen avludan telâşla çıkıp sokağa fırladı. Evimizden üç çeyrek mil kadar ötede oturan Mrs. Weatherbee'ye gitmek için tutulacak yol buydu.

Anam ilk köşede sokağı dönünceye kadar ben arka galeride gizlendim, sonra etrafını hızla dolaşarak dere tarafında Mr. Joe Hammond'un arsasından kestirme saptım. Handsome Brown'la tavşan avlamaya gittiğimiz zamanlar çok kere buradan geçtiğimiz için bu civarın kestirme yollarını iyi biliyordum. Handsome zaten bir yere gitmek için kestirme yolları bilmenin faydalı olduğunu, günün birinde işimle yarayabileceğini söyler dururdu. Her halde Mrs. Weatherbee'ye gitmek için kestirme bir yol bildiğime pek memnundum, çünkü peşinden gitmeye kalksaydım anam beni muhakkak görürdü.

Sonra dereyi geçtim, dar sokağı koşarak çıktım, hanım-

elleriyle kaplı tahta perdelerin dibinden yürümeye dikkat ediyordum.

Bahçeye ulaşmak uzun sürmedi. Köşe teşkil eden direğin arkasına gizlenerek bakınca bahçe çitinin yanında duran İda'yı gördüm. Beni tanımıştı her halde, çünkü kulaklarını dikti ve öyle havada tutarak bana baktı.

Yerde sürünerek bahçe çitinin etrafını dolanmaya başlamıştım, bir aralık çit arasından bakınca anamın ekili pamuk çizileri üzerinden atlayarak avluya doğru geldiğini gördüm.

Tam o sırada Mrs. Weatherbee'nin asabî kahkahasını duydum. Ev tarafına bakınca, diz çöktüğüm yerden doğrulmadan, babamla kadını gördüm. Mrs. Weatherbee, aklını oynatmış gibi, tıpkı bir sırrı öğrendikleri zaman mektep kızlarının yaptıkları gibi durmadan gülüyordu. İlk tek gördüğüm şey. Mrs. Weatherbee'nin galeriden dışarı fırlayan çıplak bacaklarıyla ayakları oldu. Sonra ayakta durmuş bir tavuk tüyü onun tabanlarını gıcıklayan babamı gördüm. Mrs. Weatherbee, arka üstü uzanmıştı, babam da durmadan onun ayak parmaklarını gıcıkliyordu. Zaman zaman, kadın daha hızlı gülünce babam yerinden zıplıyordu. Kadın çoraplarıyla kunduralarını çıkarmıştı: Galeride yerde duruyordu.

Arka üstü yatmış, ayaklarını havada sallıyor, bağılıyor, gülüyordu. Babam gıcıklamayı bırakacak olursa ölecekmiş gibi bir hali vardı. Zaman zaman daha da hızlı gülüyordu. O vakit manzara pek komik oluyordu: Babam bir kanguru gibi yerinden zıplıyordu. Mrs. Weatherbee'nin gülüp babamı gözetlemesine dikkat etmekten anamı tamamiyle unutmuştum. Fakat avlu tarafına bakınca onun dosdoğru ikisinin bulundukları galeriye doğru geldiğini gördüm.

O andan itibaren olanlar o kadar süratle birbirini takip etti ki muhtelif safhalarını ayırdetmek güçtü. İlk farkettiğim şey anamın babamı saçlarından tutup kaldırarak yere vurma-sı oldu. Sonra Mrs. Weatherbee'nin çıplak bacaklarından birini yakalayıp var kuvvetiyle ısırıldı. Mrs. Weatherbee her halde bütün Sycamore'un duymuş olacağı bir çığlık kopardı.

Mrs. Weatherbee yere oturdu, ama anam onu basma entarisinin yırtmacından yakaladı. Elbisesini, tıpkı tutkalı gitmiş bir duvar kâğıdı gibi yırttı. Weatherbee, elbisesinin mahvolduğunu görünce tekrar feryadı bastı,

Sonra anam babama döndü. Babam hâlâ yerde oturuyordu, öylesine ödü kopmuştu ki yerinden kımıldayamıyordu.

Anam: "Ne halt ediyorsun burada, Morris Stroup?" diye haykırdı.

Babam, korktuğu zamanlar aldığı o süt dökmüş kedi hâliyle:

"Canım, Martha" dedi, "sırf kimsesiz bir dula yardım etmek için gelmiştim buraya. Bahçesinin biraz bakılmaya ihtiyacı vardı, gelip bahçesini bellemek için İda'yı kostum."

Anam yerinde topaç gibi bir döndü, Mrs. Weatherbee'yi ikinci bir defa yakaladı. Bu sefer eline dolayacak sağlam bir tarafını ararken saçlarını buldu.

Anam babama bakarak:

"Morris Stroup" dedi "kimsesiz bir dula bir tavuk tüyle gıdıklamak bahçesinin verimini artırıyor, öyle mi?"

Babam karısından uzaklaşmak için kığın kığın geri kayarak:

"Bak dinle, Martha" dedi. "Böyle bir şey aklımda yoktu. Bahçesini otların kapladığını görünce kadıncağıza bir el vereyim demiştim."

"Çenen pırtı, Morris Stroup! Bir daha ağzını açarsan kabahati bu sefer de İda'ya yükleyeceksin."

Babam kığı üstünde biraz daha kayarak:

"Vallahi, karıcığım" dedi "doğru düşünmüyorsun. Bak kimsesiz bir dul kadıncağız işte."

Anam ayağını yere vurarak:

"Keyfim nasıl isterse öyle düşünürüm" dedi. "Açlıktan gebermiyesiniz diye canımı dişime takıp sokaklardan marul yaprakları toplıyayım da, sen kalk, el karılarının bahçesini bellemek için katırı alıp sokakları sürt! Karıların tabanlarını tavuk tüyleriyle gıdıklaman da cabası. Yediği halta bak be!"

Babam ağzını açtı ama, anam tek kelime söylemesine meydan vermeden Mrs. Weatherbee'yi bıraktığı gibi, tulumunun askısından onu yakaladı. Sonra onu bahçede İda'nın olduğu direğe kadar sürükledi. Babamın askısını bırakmadan, öteki eliyle İda'nın dizginine yapışarak pamuk tarlaları arasından evimize doğru yürüdü. İda işin içinde bir kötülük olduğunu anlamıştı. Anam ağzını açmadığı halde kuzu kuzu onu takip ediyordu.

Ben dere istikametinde dar sokağa kostum, tekrar kes-

tirme yola saptım. Onlardan bir dakika önce evdeydim.

Anam, yine bir eliyle İda'yı, ötekiyle babamı tutarak avluya girdiği zaman bu yüz kızartıcı manzaraya bir göz atmaktan kendimi alamadım. İda'nın da babam kadar kabahatli bir hali vardı. Ben galeride dururken anam bana baktı. Kızgın kızgın:

"Kendine gel, William!" dedi. "Senin de babandan kalır yerin yok."

Babam bana yan gözle baktı. Sağ gözünü mânalı mânalı kırptı, anamın arkasından bir köpek uysallığı ile İda'nın ahırına doğru yürüdü. Ahıra girmeden önce, babam tavuklardan birinden düşmüş bir tüyü eğilip aldı. Anam İda'yı ahıra sokarken, tüyü belli etmeden cebine attı.

V

ANAM, BESSIE TEYZEYE MİSAFİRLİĞE GİDİYOR

Anam erkenden kalktı, kahvaltımızı pişirdi, bizim için hafif ateşin üstünde bıraktı. Dayımla birlikte Bessie teyzemin köydeki evine günü birliğine yola çıkarken ben uyanıktım ama, babam, başı hâlâ yorganın altında, uyuyordu.

Anam gider gitmez, babam örtünün altından başını çıkarıp baktı. Anamın giderken bir şey söyleyip söylemediğini sordu. İkimizi de uyuyor sandığı için bir şey dememişti.

Kalkıp giyinmeye başladığımız zaman babam, anam akşam eve dönünceye kadar kendi yağımızla kavrulmamız icabetliğini söyledi. Her mevsimde bir veya iki günü kız kardeşiyle geçirmeye gitmek anamın âdetiydi. Yegâne dinlenme günleri bunlar olduğunu söylerdi, daha sık gitmek isterim ama, evi yalnız bırakınca içim rahat etmez, derdi.

Babam: "Bekârlık sultanlık" dedi, "hattâ bir gün için olsa bile. İnsanın bazan etrafında karı kısmı bulunmaması büyük bir nimet, doğrusu."

Kahvaltısını ettikten sonra gidip güneşe serildi. Vakit sabah olmakla beraber hava çok sıcaktı. Görünürde hiç bir bulut yoktu.

Bana dönerek:

"Güzel bir gün, diyecek yok doğrusu." dedi. "Güneş pırıl pırıl, dünya karşımızda apaçık. Ananın Bessie teyzene daha sık gitmemesi ne yazık."

Tahtaperdeye doğru gidip oraya yaslandı. Bahçeye bakıyor, lâhanaların altından toprağı eşeleyen serçeleri gözetliyordu. Bir an sonra yerden bir taş alıp kuşlara fırlattı. Bana dönüp:

"Evlât, kalk, balığa gidelim." dedi. "Bundan münasip gün olmaz, İda'yı arabaya koş."

Hemen ahıra gittim. İda'yı avluya çıkardım, koşumlarını takmaya başladım. Babam, hayvanı evvelâ iyice tımar edip sonra arabaya koşmamı söyledi.

"Dükkâna kadar gidiyorum, dönünce hemen yola çıkarız. Bir kese tütün alacağım."

Kümesine girdi, yuvalardan bir çift yumurta alıp cebine koydu, bunları tütünle mübadele edecekti.

Sokağa doğru ilerlerken:

"İda'yı yeni bir kuruş gibi pırıl pırıl parlayıncaya kadar kaşağıla" dedi. "Böyle muhteşem bir günde İda'nın güzel olmasını istiyorum."

"Solucanları kim çıkaracak, baba?"

Durup bir dakika düşündü. Bu işi Handsome Brown'a yaptırmama karar verdi.

Babam dükkânın yolunu tutarak sokakta kayboldu. Ben de Handsome'ı çağırdım. Beni, İda'yı tımar etmekle meşgul görünce zencinin ağzı kulaklarına vardı.

"Mr. Morris'in balık avına gitmeye karar verişine pek sevindim tabii. Ne zamandır bir canım çektiyordu ki."

Bir bel küreği alıp, ahırın arkasında kayboldu. Tesbih ağacının arkasında toprak daima rutubetlidir. Solucan çıkarmak için hemen toprağı kazmaya koyuldu. Ben İda'yı arabaya koşarken bir kutu dolusu solucan topladı. Babamın dönüşünü bekleyerek arabaya yerleştik. Az sonra babam döndü. Çoktandır bu kadar hızlı yürüdüğünü görmemiştim. Âdeta koşuyordu.

Arabanın yanına geldi, tam hayvanın başına dizginleri geçireceğim sırada İda'yı yularından çekerek çitin sırıklarından birine götürüp bağladı.

"Ne var, baba. ne oldu?" diye sordum.

"Balık avı simdilik dursun" dedi. "Balıklar biraz sabretsinler. Daha acele bir işimiz var."

"Neden, baba, neden balığa gitmiyoruz?"

Arabada ayağa kalkan Handsome da:

"Mr. Morris" dedi, "bir kutu dolusu solucan topladım, hem de öyle kocamanlar ki, ömrünüzde görmemişsinizdir bu kadar irisini. Bunları kullanmak için hemen dereye gitmezsek, çok yazık olacak. Ne güzel solucanlar, bir görseniz, Mr. Morris!"

Babam avlunun öbür kögesine doğru giderken, bize peşinden gelmemizi işaret etti. Ne yapacağımızı merak ederek arabadan çıktık.

Avluda, dizçöküp galerinin altında emeklediğini gördüm. Orada ne yaptığını bilmiyordum, ben de yere çömelip peşinden gittim.

"Ne arıyorsun, baba?" diye sordum. "Evin altında ne var?"

"Eski demir parçaları, evlât."

Kuru ve tozlu toprağı parmaklarıyla kazıma başladı. Bir iki dakika sonra, eski bir dikiş makinesi tekerleğine benzer paslı bir demir parçası çıkardı.

"Ötede beride bir sürü hurda demir sürünüp duruyor. Bunları toplamamın zamanı geldi. Kasabaya bir adam gelmiş, hurda demir satın alıyor, hem iyi para veriyor: Elli kilosuna yarım dolar. Böyle bir fırsatı kaçıramam ya! Herif belki bir daha Sycamore'a uğramaz, bu kadar beleşten para kazanmak vesilesi çıkmışken, bundan faydalanmamak enayilik olur. Hadin, iş başına, ne kadar eski demir parçası bulursak toplayalım."

Peşimizden emekleyen Handsome'a baktım.

"Evin altında ne yapıyoruz böyle, Mr. Morris?" dedi.

"Hurda demir topluyoruz." dedi. "Hadî çabuk ol, sen de topla."

"Balık avlama gidecekken, hurda demir toplayarak vakit kaybedeceğiz, ha!"

"Kes sesini, Handsome! Her lâfıma karşılık vermekten vazgeç. Dediğimi yap da, faydalı olmağa çalış."

Handsome, homurdanmasına devam ederek, sürüne sürüne evin asıl kısmının altına girdi. Arada bir durup tozları eliyle yokladığını görüyordum, ama hurda demir bulmanın kendisini pek alâkadar etmediği besbelliydi.

"Bu işi bitirince balığa gidecek miyiz, baba?"

"Hepsini toplayıp sattıktan sonra gideriz." dedi. "Herkes hakkıyla çalışırsa çabucak bitiririz. Kaşık düşmanı gelmeden evvel de avlanmak için hayli vaktimiz kalır."

Üç dört soba parçasıyla bir araba tekerleği çemberi bulduk. Hepsini avluya getirip çitin yanına yığdık. Sonra, odunluğun taranmasından bir sürü demir parçası ele geçti, galerinin merdivenleri altında da Handsome, bir leğen buldu. Öte yandan babam da ağır bir tekerleği getirip yığının üstüne attı. Daha bir saat kadar sıkı çalıştık, çöplüğü altüst ettik. İda'nın bütün atılmış nal parçalarını topladık, her yanda madeni eşya aramaya koyulduk.

Öğleye doğru babam durup çalışmalarımızın neticesine baktı:

"Ev etrafında sandığım kadar çok hurda demir yokmuş" dedi. "Hepsi yüz, yüzelli kilo gelirse öpüp başımıza koyalım. Halbuki biraz para etmesi için en az beş yüz kilo toplamamız lazım. Beş yüz kiloyu adama satarsak, beş dolar alırız."

Handsome: "Bu kaçarcık şey için bunca zahmete değer mi, Mr. Morris? Balığa gitmek için daha vaktimiz var."

"Kes sesini, Handsome! O herife hurda demirleri satarak biraz para kazanmayı aklıma koydum bir kere, kimse beni bu fikrimden caydıramaz. Şimdi sesini kes de, daha demir bulmaya çalış."

Bizi tekrar evin ön tarafına gönderdi, biz oradayken de arka çitten dar sokağa çıktı. Galerinin altında paslanmış eski menteseler bulup bunları da yığının üstüne attık.

Biz, oturmuş dinlenirken, babam ağır bir yükün altında sendeliye sendeliye geldi. Kucağında bir tulumba kolu, bir çift ütü, bir balta demiri, bir çamaşır kazanı ve daha bir sürü şey vardı. Bütün bu şeyler evin etrafında bulduklarımızdan daha yeni duruyorlardı. Kazan ateşin üstünden kalkmış gibi sıcak sıcaktı! Son seferinin mahsulünü yığının üstüne attıktan sonra tekrar aynı yere döndü.

İkinci sefer yükü daha da ağırdı. O kadar ağırdı ki, yürürken dizleri bükülü bükülüveriyordu. Çitin yanına kadar zor varabildi, yükünü oracığa boşalttı. Bu sefer birtakım parlak parlak İngiliz anahtarları, kışkaçlar, bir ateş karıştıracak, ağır bir demir kazan ve daha bir sürü ufak tefek eşya getirmişti.

"Bu kadar şeyi nerden buluyorsunuz, Mr. Morris, anlamıyorum, doğrusu. Her tarafı aradım, taradım, ama, böyle şeyler bulamadım."

Babam hiç cevap vermeden, yüzünü gömleğinin yeniyle sildi.

"Ne yapacağız şimdi, baba?"

"İda ile arabayı buraya kadar getir." dedi. "Bunları yükleriz, çarşıya gidip adamdan parasını alırım. Beş yüz kilodan fazla çeker herhalde. Belesten bir para demektir."

İda, demir yığınının yanına getirildi, parçaları teker teker atarak elbirliğiyle arabayı yüklemeye başladık. İş bitince, babam, içme kovanını başına kaldırdı. Sonra arabaya binip dizginleri topladı.

Handsome: "Balığa gitmekten vazgeçmedik, değil mi, Mr. Morris?" diye sordu.

Babam, dizginleri İda'nın sırtında saklatarak:

"Birazdan gelirim" dedi, "heriften parayı alır almaz."

Handsome'la merdivene oturmuş, babamın yola çıkmasını seyrediyordum. Bekleyiş uzun sürdü. Güneş gittikçe yükseliyordu. Bir müddet bekledikten sonra Handsome, saatine bakmak için içeri girdi. Güneş tam tepemize çıkmıştı.

Bir saat daha bekledik, nihayet çitin üstünden İda'nın uzun kulakları görüldü. Hemen babamı karşılamak için yerimizden fırladık. İda'ya son bir dizgin saklatmasından sonra, araba avluya girdi.

"Balığa gidiyor muyuz artık, Mr. Morris? Dereye gitmeye acele etmezsek balıklar akşama kadar bir daha oltaya vuramazlar."

Babam, diz boyunda pırıl pırıl bir çift lâstik çizmeyi elinde sallayarak arabadan atladı. Çizmeleri yere bıraktı, bız hayretle bakakalmıştık.

Babam yeni malını hayran hayran seyretmek için geri çekilerek:

"Adamdan demirlere karşılık dört doları koparınca, ilk isim Frank Dunn'un dükkânında gördüğüm bu çizmeleri almak oldu. Ne zamandır ihtiyacım vardı. Nasıl oldu da şimdiye kadar çizmesiz kalabildiğime şaşıyorum."

Handsome: "Ne yapacaksınız onları, Mr. Morris?" dedi.

"Giyeceğim tabii! Niçin yapılmış bunlar!"

"Bu kumluk memlekette çamur yok ki, dize kadar çizme giymekten bir hayır gelsin." dedi Handsome.

"Bazan yağmur yağınca yerlerin ne kadar rutubetlendiğine hiç dikkat etmemişsin de ondan."

Handsome atıldı: "Olabilir, ama, yarım saate kalmadan ortalık kupkuru kesilir, çizmeleri bulup giyene kadar ortada yaşlıktan eser kalmaz. Şu ziyan ettiğimiz zamanı balığa verseydik, daha iyi olurdu herhalde. Mrs. Martha, akşam eve dörecektir, gelecek seneye kadar balığa gitmek için bir daha fırsat çıkmıyacak. Şu cenabet çizmeler için harcadığınız zaman içinde kimbilir ne kadar balık tutardık!"

"Handsome, çenenin tutsan iyi edersin! Şeytan diyor ki, bırak şunları da balığa tek başına git."

"Aman, Mr. Morris, yapmayın, n'olursunuz. Fena bir şey demedim. Çizmeler güzelliğine güzel, ömrümde böyle güzelini görmedim. Keşke benim olsaydı o çizmeler. Koltuklarım kabarırdı."

Babam yine gidip kovadan su içti, sonra gelip elini arabaya koydu:

"Solucan kutusu nerede, evlât?"

Gidip solucanları buldum, sonra hep birlikte arabaya bindik. Babam dizginleri aldı, tam İda'nın sırtında şaklatacağı sırada Mrs. Fuller, dar sokağa açılan çit tarafından koşa koşa geldi. Dar sokağın ucundaki öteki sokakta oturan ve geçimini temin için evine pansiyonerler alan bir duldu. Elli, altmış yaşlarında vardı ve zamanını hep şikâyetle geçirirdi.

Bize doğru koşup babamın ellerinden dizginleri alarak:

"Lûtfen bir dakika, Mr. Stroup!" dedi.

Babam arabadan inmeye kalktı ama, kadın yolunu kesti:

"Galerimden aldığınız şeyler nerede, Mr. Stroup? Evde bir damla suyum yok, tulumbamın kolunu alıp kaçtığınız için su da çekemiyorum."

"Bir yanlışınız olacak herhalde," dedi babam. "Bir tulumba kolunu alıp kaçacak komşulardan olmadığımı bilirsiniz."

"Pansiyonerlerimden biri, bizim avluya girip bana ait bir sürü şeyi, bu arada tulumba kolunu alıp gittiğinizi görmüş. Ütülerimi, kışaklarımı, ateş karıştırıcımı, daha kimbilir nelerimi almışsınız. Hepsini derhal geri vermezseniz polise gidiyorum."

Handsome arabadan atlayarak odunluğa doğru sıvışmaya kalktı. Tam kapıyı açacağı sırada babam farketti:

"Buraya gel, Handsome Brown!"

Handsome olduğu yerde kalakaldı.

Babam: "Özür dilerim, Mrs. Fuller" dedi. "Bir kazadır oldu. Sokaktan geçerken yerde sürünen birtakım paslı paslı demirler görmüştüm. Bunları başınızdan atmak isteyeceğinizi düşünerek bir tekme vurup yolun üstünden kaldırdım. Size bir hizmette bulunduğumu sanmıştım. Çocuklar evin etrafını ve sokağı temizlemişlerdi. Herhalde o yüzden sizin öteberiniz de bizimkilerin arasına karışmış olacak."

Mrs. Fuller: "Hapishaneye girmek istemezseniz daha dü-rüst hareket etmeniz münasip olur." dedi.

Babam Handsome'ı çağırırken, Mrs. Fuller geri dönüp dar sokağa giden yoldan kayboldu.

Babam seslendi: "Handsome, getir o lâstik çizmeleri bana."

Handsome, galirey doğru gitti, çizmelerle geri döndü.

"Bak, işte bu sana ders olsun, Handsome!" dedi. "Yolunun üstünde her rastladığın şeyi tophıyayım deme bir daha. Bir sahibi bulunabilir."

Handsome, tepeden tırnağa titreyerek:

"Ben? Ben mi???" dedi. "Bana mı diyorsunuz, Mr. Morris?"

Babam çizmeleri ona uzattı. Handsome bunları aldı, ama, tutamıyarak yere düşürdü.

"Bu çizmeleri, Frank Dunn'un dükkânına götür de ayağı-na gelmediğini söyle. Paranı geri vermesini de söylersin."

Handsome kaçmaya çalışarak:

"Ben mi?" dedi. "Bana mı diyorsunuz, Mr. Morris?"

Babam başıyla tasdik etti:

"Sonra parayı geri alınca, o hurda demir alan herife git, caydığını söyle, sattığın demirleri geri iste. Dört doları herife verir, oradaki yığın arasında kendi mallarını ayırırsın. Hep-sini, bilhassa tulumbanın kolunu bulduktan sonra hepsini arabaya yükler, doğruca buraya gelirsin. Döner dönmez de gider, Mrs. Fuller'e istediği eşyalarını teslim edersin."

"Herhalde bana söylemiyorsunuz, bu lâfları, Mr. Morris? Karıştırdınız galiba. O çizmeler benim değil, hem ben..."

Babam tekrar çizmeleri alıp Handsome'ın eline verdi:

"Çamur olmiyan yerde çizmeler aldığım için beni o kadar mahcup ettin ki, onları sana verdim."

"Bana mı verdiniz! Ne zaman verdiniz bana?"

"Demincek, canım."

"Vallahi, Mr. Morris, doğrusunu isterseniz, hiç bir zaman canım lâstik çizme istemedi. Hiç aklımdan geçmemiştir çizme giymek."

Handsome, çizmeleri babama vermeye kalkıştı ama babam ona doğru itti. Handsome, titreye titreye bir şeyler söylemeye çalışıyordu.

"Kafa patlatma da dediğimi yap. Böyle güzel bir günde hapishaneyi boylamanı istemem."

Dizginleri Handsome'a verip onu arabaya itti. Sonra çizmeleri de alıp arabaya attı.

Bu iş de bitince İda'nın sağırsına bir şamar vurdu, hayvan tırısa kalkıp avludan çıktı, sokağın yolunu tuttu. Handsome, dizginlere iki eliyle sarılmış, tâ çarşıya varıncaya kadar yüksek sesle homurdanarak köşeyi dönüp kayboldu.

Babam, içi solucan dolu konserve kutusuna kadar gidip bir dakika içine baktı. Sonra onu alıp bana, bel küreğini getirmemi söyledi. Odunluğun arkasında Handsome'un sabahleyin kazdığı yere gitti, kutudakileri toprağa döktü.

Solucanlar her istikamette sürünmeye başladılar. Babam bir değnek alıp onları Handsome'un açtığı çukura tıktı.

"İyice ört üstlerini evlât" dedi. "Balığa gitmek için artık vakit geçti, ama gelecek sefer anan Bessie teyzene gittiği zaman, tatilden istifade etmenin çaresine bakarız."

Çukuru kapağım. Babam, bir gün yine solucanlar lâzım olur, diye rutubetini muhafaza etmesi için, eliyle toprağı iyice düzeltti.

VI

HANDSOME BROWN AĞAÇKAKANLARLA SAVAŞIYOR

Beyaz kuyruklu ağaçkakanlar hayli zamandır rahatımızı kaçırmıştı. İlkın tek tük görünüyordı, ama, baharda birçok yuvalar yaptılar. Yavrular ağaçları galeyayacak boya gelince,

sabah erkenden öyle bir patırtı koparıyorlardı ki, haddin varsa uyu. Ağaçkakanlar, avludaki kurumuş frenk çınarının üstünde yaşıyorlardı, anam, en iyisi ağacı kesmek, diyordu. Babamsa, bu ağacı kaybetmedense, cumhuriyetçilerin, dünyanın sonuna kadar bütün seçimleri kazanması evlâdır, cevabını veriyordu. Oldum olası, bu ağaca elinden gelen itinayı gösterir, kurumuş dallarını keser, ağaçkakanların açtıkları delikleri sıvardı. Ağaç zaten senelerden beri kuruydu. Tek dalı kalmamıştı. Gövdesi, bir telefon direği gibi havaya dîmdik yükseliyordu.

Ağacın tepesine yakın bir yerine ağaçkakanlar yerleşmişlerdi. Ağacı öyle delik deşik etmişlerdi ki, delikleri saymakla tükenmezdi. Handsome Brown, bir sefer oturup saydığını, o zaman kırk elli deliği bulunduğunu söylerdi. Senenin o mevsiminde, yâni baharın başlangıcında, yavrular deliklerinden çıktıktan sonra, ağacın etrafında en az bir düzine kuş daima faaliyettedir. Ama, asıl sabahın erken saatlerinde vaziyet müthişti. Bütün ağaçkakanlar şafakla beraber hep birlikte uyanıyorlar, kurumuş ağacı habire gagalıyorlardı. Babam, o saatten tâ saat altıya, yediye kadar en az yirmi otuz kuşun faaliyette bulunduğunu ileri sürüyordu.

Handsome, babama:

"Mr. Morris," dedi. "22 lik bir karabina bulup hepsini şıp-padak yere indiririm."

"Bu ağaçkakanlardan bir tanesini vuracak olursan, Şerifi öldürmüş gibi olursun. Alimallah seni zindana attırıp ömrünün sonuna kadar çürüttürürüm."

"Amanın, Mr. Morris, yapmayın, n'olursunuz. Dünyada tahammül edemem."

Kuru ağacın üzerindeki patırtı gün geçtikçe artıyordu. Günler uzadığı için kuşlar patırtılarına her gün biraz daha erken başlıyorlardı. Babam hattâ onların, sabahın saat üç buçukunda faaliyete geçtiklerini iddia ediyordu.

Handsome: "Bana kalsa, kuşları koğup ağacı keserdim." diyordu. "Bir daha da kafamızı şişiremezlerdi."

"Sen dilini tutsan daha iyi edersin, Handsome Brown. Bu ağaçkakanlardan bir tekinin kılına zarar gelirse, dünyaya geldiğine geleceğine pişman olursun, bak, karışmam."

Gündüzün kuşlara kimsenin aldırış ettiği yoktu. Yem bulmak veya dinlenmek için sağa sola uçuşuyorlardı. Bir tanesi-

nin aklına esip çınarı gagalayacak olsa, ötekiler, sabahki gibi birlikte işe koyulmuyorlardı. Babam, bir kuşun ağacı galamasından pek hoşlandığını, böylece yalnızlık hissetmediğini söylerdi. Anamsa, fazla bir şey söylemez, ama, babam her sabah şafaktan önce, hepimizi tatlı uykumuzdan eden bu patırtıyı kesmek için bir çare bulamazsa, ağacı kestireceğini haber verirdi.

Bir sabah, günün ağarmasından bir saat önce ağaçta bir kızılca kıyamettir koptu. Sanki kırk elli kişi evin duvarını çekiçle dövüyor gibiydi. Anam bir kibrit çıkıp duvar saatine baktı: Saat henüz üçtü. Babam kalktı, kunduralarını giydi, pantolonunu ayağına geçirdi. Galerinin üstündeki feneri yaktı, avluyu geçip Handsome'a seslendi. Handsome, odunluğun çatı arasında hâlâ uyuyordu. Babam hemen giyinip avluya gelmesini söyledi:

"Bu cenabet kuşlar bir dakika göz yumdurmuyorlar adama. Gel benimle çınarın dibine: Bunları susturmalıyız çalışalım."

Kalkıp pencereden baktım. Çınar ancak iki metre ötedeydi, fenerin ışığında olup bitenleri mükemmelen görüyordum. Handsome ayaklarını sürüyerek esneye esneye geldi.

Babam: "Handsome," dedi, "şu tak-tukçuları susturmanın bir çaresini bulalım."

Ağaca yaslanıp esnemesine devam eden Handsome:

"Ne yapmak niyetindesiniz?" diye sordu.

"Çık şu ağaca, belki susarlar."

"Ne diyorsunuz, Mr. Morris, bu ağaca çıkılır mı hiç?"

"Tabii çıkılır. Çabuk ol, bakayım. Ortalık aydınlanmadan biraz daha uyumak istiyorum."

Handsome geri çekildi ve karanlıkta ağacın tepesine baktı. Fener, ağacı ancak yarısına kadar aydınlatıyordu, ağaçkanların nerede olduğunu hiç birimiz göremiyorduk. Ama kuru ağacı gagaladıklarını duyuyorduk, ağacın tepesinden de kabuk parçaları dökülüyordu.

Handsome: "Bilmem ki çıkabilir miyim?" diye itiraz etti. Dalsız ağaca çıkmayı öğrenmedim daha. İnmesi kolay ama, çıkması zor. Tutunacak dalı yok bunun."

"Düşündüğün şeye bak" dedi babam. "Yarı yola geldikten sonra ayak parmaklarını deliklere sokarsın, tereyağından kıl çeker gibi çıkıverirsin, n'olacak!"

Babam, Handsome'ı öne doğru itti, o da kütüğün etrafına kollarını dolayarak kalınlığını muayene etti. Bir an ağacı kucakladıktan sonra söylenmiye başladı. Geri çekilerek:

"Ömrümde yapmadım böyle bir şey, Mr. Morris" dedi. "Korkuyorum."

Handsome, tekrar karanlıkta kaybolan ağacın tepesini baktı. Ağaçkakanların, bütün kuvvetleriyle ağacı gagaladıklarını duyuyorduk. Öyle kuvvetli vuruyorlardı ki, ağaç tâ köküne kadar sarsılıyordu, camlar da onunla birlikte zangırdamaya başlamıştı.

Babam, Handsome'ı kuvvetlice bir kaldırdı, çocuk ağaca tırmanmaya başladı. Hemen bir sincap gibi ağacın üstünde kayboluverdi. Ama, sonra bir şey göremedim. Çünkü gözden kaybolur kaybolmaz, babam, karanlıkta daha iyi gördüğünü söyleyerek feneri söndürdü.

Bir dakika sonra mutlak bir sessizlik oldu. Ağaçkakanlar hiç gürültü çıkarmaz olmuşlardı.

Babam: "Ne yapıyorsun, yukarda?" diye sordu.

Cevap çıkmadı. Ben de babamla beraber kulak kabarttım, ama, bütün duyduğumuz, nefesi kesilmiş bir köpeğin solumasına benzer bir ses oldu.

"Ne oluyor yukarda, Handsome?"

Yukardan kabuk parçaları çığ gibi aşağı yuvarlandı, babamın başına çarparak yere düştü.

Handsome haykırdı: "Mr. Morris, çabuk yetişin, beni kurtarın burdan."

"Ne oluyor?"

"Kuşlar ağaç yerine beni gagalamıya başladılar. Duymuyor musunuz, nasıl gagalıyorlar, Mr. Morris?"

"Bir şey duymuyorum" dedi babam. "Boşver. Aldırma onlara. Sıkı tutun, onları susturmiya çalış. Sen çıkalıdan beri gürültüleri kesildi çok şükür."

"Ağaç yerine beni gagalıyorlar da ondan, Mr. Morris. Onları kovamıyorum. çünkü ağacı bıraksam düşeceğim."

"Hiç farkında değilmisün gibi yap, bir müddet sonra vazgeçerler."

"Kafamın arkasını gagalıyorlar. Öyle canım yanıyor ki, kafam yarılacak sanıyorum."

"Hadi saçmalama. Ben çocuk değilim, bu yaşa geldim, ağaçkakanların insanı gagaladığını işitmedim."

Babam, evin köşesini dönerek galeriye doğru yürüdü:

"Onları pek güzel susturdun Handsome! Şimdi, orada kal da göz kulak ol, tekrar başlamalarına meydan verme."

Handsome: "Mr. Morris" diye bağırdı. "Nereye gidiyorsunuz? Gitmeyin, bu kuşlarla yalnız bırakmayın beni!"

Babam içeri girdi, kunduralarını çıkarıp karyolanın yanında yere attığını duydum. Handsome, ağacın tepesinde biraz mırıldandı, ama, biraz sonra sesi kesildi. Babam yatağa girip yorganları başına çekti.

Güneş doğunca yataktan kalkıp pencereye koştum. Handsome hâlâ ağacın tepesindeydi, ama, duruş tarzından aşağı kaymak üzere olduğu farkediliyordu. Babamın kalkıp giyinmeye başladığını duydum. Ben de çabucak giyinip onun peşinden avluya fırladım.

Oraya gelince Handsome'ın hem elleri, hem de ayaklarıyla ağaca sımsıkı sarılmış olduğunu gördük. Ayak baş parmaklarından biri bir deliğe girmiş, öylece bir korkuluk gibi asılı kalmıştı.

Asıl garibi, üstünü kuşlar kaplamıştı. Bazıları başında ve omuzlarında sere serpe dolaşıyorlardı, daha başkaları da kollarıyla ayaklarına konmuşlardı. Handsome'ın üstündekiler otuz kırk kadar vardı sağlam.

Tam o sırada ağaçkakanlardan biri uzandı ve keskin bir çığlık kopardı. Gürültü bütün ötekileri uyandırdı, hep birden Handsome'ı gagalamıya başladılar. Adeta yorulup, uyumuş, sonra uyanınca görülecek bir işleri olduğunu hatırlamış gibiydiler. Handsome, irkilerek uyandı:

"Mr. Morris, Mr. Morris, neredesiniz?" diye haykırdı.

Babamla beraber çınarın altına koşup başlarımızı yukarı kaldırdık. Ağaçkakanlar Handsome'ın etrafında uçuşuyor, gagalayacak en munasip yeri arıyorlardı. Eliyle onları kovalamıya çalışıyordu ama, uçanlar hemen geri dönüp yeniden gagalamıya girişiyorlardı.

"Handsome, aşağı in, uyandım, ayaktayım şimdi."

Handsome'ın aşağı, bize baktığını görüyorduk. Eliyle kuşları kovalamıya çalışarak ağaçtan aşağı usulca kaymıya başladı.

Ayakları yere değince, yarısına kadar dolu bir patates çuvalı gibi yere yıkıldı. Babam onu tutup ayağa kaldırdı.

"Mahvolmuşsun sen be, Handsome!"

Handsome, bir dakika, ağzını açmadan, babama, sonra bana baktı. Söz söyleyemiycek kadar yorgun görünüyordu.

Tam o sırada anam evin köşesinden göründü. Ağačkakanlar Handsome'in kafasını daha gagalamak ister gibi etrafımızda uçuşuyorlardı; birden en yaşlılarından biri, beyaz kuyruklu, iri bir erkek kuş bize kadar inerek Handsome'in kafasına kondu. Var kuvvetiyle kafasını gagalamıya koyuldu. Handsome öyle bir bağırış bağırdı ki, bütün kasaba işitmiştir herhalde.

Anam: "Amanın!" diye haykırdı, Handsome'un kafasına bakın bir."

Ağaçtan aşağı inişini seyretmeye o kadar dalmıştık ki, haline dikkat etmek aklımızdan geçmemişti. Elbiseleri delik deşikti, üstündeki tulum salkım saçak, her yandan sarkıyordu. Ama, başının hali büsbütün berbattı.

Tıpkı çınarın gövdesindeki delikler gibi, beş altı yuvarlak vardı ki, içindeki bütün saçlar yolunmuştu.

Babam, Handsome'in etrafını dolanarak çocuğu dikkatle nuayene etti. Sonra kel kalmış iki üç noktaya eliyle dokundu:

"Ne diye uyursun da kuşları kovmazsın üstünden?" diye çıkıştı. "Gidip orada uyumanın âlemi var mı? Oraya çıkıp dediğimi yapsaydın bütün bunlar başına gelmezdi. Göt orada uyu mu dedim sana?"

Handsome başını sallayarak:

"Bana uyuma demediniz ki!" diye itiraz etti. "Çık da ağačkakanları sustur dediniz, Mr. Morris."

Babam dönüp anama baktı. İkisi de bir şey söylemediler. Biraz sonra anam evin köşesini dönüp mutfığa gitti. Biz de peşinden yürüdük. Ama, anam hiç sesini çıkarmadı. Önümüze tabakları dizip benimkini sosisler ve irmikle doldurdu.

VII

BABAM VE ÇİNGENE GÜZELİ

Sabahtan beri ha geldim, ha geliyorum diye tepemizde dolaşıp duran kasırga nihayet öğle yemeğine oturduğumuz sıra-

da bütün siddetiyle koptu. Ama uzun sürmedi. Sağanak geçince babam şapkasını alıp sokağa çıktı, çarşıya gitti. Güneş yeniden görünmüştü. Birkaç dakika sonra, yağmur yağdığına dair ortada hiç bir alâmet yoktu.

Ben oturmuş beklerken, atların ve arabaların çıkardığı bir gürültü işittim. Herhalde arabalar bir hayli olmalıydı; atların ayak sesleri, meşin koşumların hışırtıları gittikçe yaklaşıyordu. Kalktım, daha iyi görmek için sokağa koştum. Babamın her adımında kollarını sallayarak sokağın ortasında yürüdüğünü gördüm. Hemen onun arkasından da çift atlı, üstleri örtülü beş altı ağır yük arabası geliyordu. Babam hızlı hızlı yürürken kollarını sallayıp duruyor, zaman zaman başını çevirip arkasına bakıyordu.

Evimizin önüne gelince, babam durdu, sürücülere eliyle işaret etti. Adamlar arabaları kenara çekip hayvanları çit sırtıklarına bağladılar. Onlar hayvanları bağlamakla meşgulken babam, acele etmelerini söyleyerek kollarını sallamaya devam ediyordu. Sonra, sürücüler, babamın peşinden yürüdüler, babam onları avluya getirdi. Arabalarda birçok kadınlar ve çocuklar vardı, bunlar da dışarı çıkmaya başladılar. Az sonra, yirmi otuz kişi bizim evin yolunu tutmuştu. Kadınların üstlerinde, etekleri yerleri süpüren çiy renkli uzun fistanlar vardı, başlarına al, sarı, açık yeşil yemeniler bağlamışlardı. Adamlar herkes gibi giyinmişlerdi, yalnız ceketsizdiler ve yelekleri iliklenmemişti. Küçükler hemen hemen çırlıçıplaktı. Büyükler de, küçükler de vahşiler kadar koyu renkliydiler ve uzun siyah saçları vardı.

Adamlar babamın peşinden avluya girdiler, kadınlar her tarafa yayıldılar, bazıları galeriye geldiler, birtakımları da avluya doldular. Bütün çocuklar hemen evin altına daldılar. Sycamore'un bütün evleri gibi bizimki de, odaların altı hava alsın ve yaz mevsiminde serin tutsun diye kazıklar üstüne inşa edilmişti.

Kadınlardan ikisi, kendi evlerindeymiş gibi, ön kapıdan girdiler. Çocuklar evin altında ne yapıyorlar diye eğilip baktım. Üç-dört tanesinin, tavşanlar gibi dört ayak üstünde zıp zıp zıpladıklarını gördüm. Tam o sırada telli kapı gürültüyle kapandı, kadınlardan birinin, kollarında bir şey saklayarak merdivenlerden hızla indiğini gördüm. Arabalara doğru koştu,

getirdiği şeyi bunlardan birinin içine bıraktı, tekrar eve ko-
tu.

Derhal avluya fırladım. Adamlar odunluğu, ahırı gözden geçiriyor, her tarafa burunlarını sokup karıştırıyorlardı. Bazıları bir şey arar gibi tahtaları ve odun parçalarını çeviriyorlardı. Ben onları gözetlerken Handsome mutfaktan koşa koşa çıktı, uzun etekli kadınlardan biri onu kovalıyordu. Handsome, ambara koşup içinde saklandı.

Babam, adamlardan birine: "Durun, mesele çıkarmıyalım." dedi. "Ben de herkes gibi eşya mübadele etmek isterim: ama, beni zorlamıya kalkarsanız külâhları değişiriz. Mesele çıkarmıyalım, gelin oturup halledelim bu işi."

Babamın lâflarına kimse aldırış etmedi, çünkü herkes arayıp taramakla megguldü. Adamlardan biri ambara girdi. Handsome hemen yaylanmış gibi dışarı fırladı.

Tam o esnada anamın, evin içinde bir çığlık kopardığını işittim. Uyuyakalmıştı, kadınlardan biri herhalde onu birdenbire uyandırarak ürkütmüş olacaktı. Hemen dışarı fırladı:

"Ne oluyor, Morris? Kim bu acayip insanlar? Biraz uyumuşum, uyanınca bir de ne bakayım, ömrümde görmediğim iki kadın, yatak çarşafılarımı toplamıyorlar mı?"

"Telâş etme, Martha! Şimdi, şimdi işi hallederim. Bir dakika içinde her şey yoluna girer."

"Kim bu yabancılar kuzum, söyler misin bana sen?"

"Bunlar çingenedir. Kasabada rastladım onlara. Benimle eşya mübadele etmek istediklerini, söylediler. Pazarlık etmek için buraya gelmelerini söyledim. Evin etrafında sürünüp duran bir sürü lüzumsuz şey var, ne zamandır başımızdan atsak, deyip duruyordum. Bunları ayıklarsak fena olmaz, diye düşündüm."

İki kadın evden çıkıp anama doğru geldiler. Anam irkildi, fakat kadınlar onu bir köşeye sıkıştırdılar ve aralarında bir seyler konuştular, o kadar hızlı söylüyorlardı ki, kimsenin bir şey anlamasına imkân yoktu. Bunlardan biri, kollarını oynatarak tempoyla sallanıyordu. Adamlardan biri galeriye yaklaşıp anama, kadınların kendisiyle elbiselerini değiştirmek istediklerini söyledi. Anam, elbise değiştirmeye hiç niyeti olmadığını haber verdi, ama, kadınlar itirazlarına zerre kadar aldırış etmediler.

Evin altına sokulmuş olan çocuklar oradan benim topum,

sopam ve eldivenimle birlikte çıktılar. Arkalarından koşmaya başladım, fakat köşebaşına gelince, onları yakalamıya çalışmanın faydasız olduğunu düşündüm. Handsome'u çağırıp, neler aldıklarını söyledim. Onlarla mesele çıkarmasak daha iyi olur, dedi. Zaten çocuklardan bazıları bizden çok daha büyük-tüler.

Babam adamları yeleklerinin arkasından tutup durdurma-ya çalışarak:

"Hey, bana bakın" dedi. "Telâşa lüzum yok, gelin de pa-zarlığımızı yapalım. Size vereceğim şeyler karşısında elime ne geçeceğini bilmek istiyorum."

Anam: "Morris!" diye bağırdı. "Çıkar bu insanları dışarı. Sana söylüyorum, Morris!"

Babam çingeneleri yatıştırmakla o kadar meşguldü ki, a-namın dediklerinin tek kelimesini işitmedi. Ambara girip sa-pı kırılmış eseki bir balta alıp çıktı. Adamlardan biri baltayı alıp dikkatle muayene etti. Sonra bunu bir başkasına uzat-tı. O da alıp tabana kuvvet arabalara doğru koşup gözden kay-boldu.

Babam: "Şimdi bana bakın" dedi. "Böyle mübadele olmaz. Bu işde elime büyük bir şey geçeceğe benzemiyor. Böyle mü-badele olmaz. Yok, bu kadarı fazla doğrusu."

Babam söylenirken bir başka çingene, delinmiş bir saç kabı aldı, onu bir başkasına uzattı, o da hemen koşup arabala-ra götürdü. Babam, çingenelerden birini arkasından yakala-yp baltayla kap için itirazda bulunmak istedi. O bu işle meş-gulken kafileden bir başkası ambara girip odun destereleme-ye mahsus sövalemizi çıkardı. Babam, sövalenin, arabalar ta-rafında gözden kaybolduğunu gördü, müdahale etmesine vakit bile kalmamıştı.

Babam: "İş iştir" dedi, "ama, böyle tek taraflı olunca. Siz hayli şey aldınız, ben daha bir şeycik almadım."

Çingenelerden biri yaklaştı, elini cebine sokup bir çakı çı-kardı. Babam muayene etmek için çakıyı açmıya çalıştı: İki ucu da kırılmıştı.

"Bana bakın" dedi. "Böyle beş para etmez şeylere karşı-lık bir şey vermem ben."

Adamlar, odunluğun çatı katına çıktılar. Handsome gece-leri orada yatardı. Babam, lâfını dinletmeye çalışarak peşle-rinden gitti.

Kadınlar anamı öylesine sarıp sıkıştırıyorlardı ki, kadıncağız deliye dönmüştü. Kadınlar eve girmiş, dikiş sepetini, bir saç fırçasını ve lâvabonun üstündeki güğümü almışlardı. Anam bunları ellerinden almıya uğraşıyordu ama, dünyada bırakmıyorlardı. Bir tanesi anamın eline bir dizli boncuk tutuşturdu, ötekiler güğümü, fırçayı ve dikiş sepetini alıp kaçtılar.

Adamlardan biri odunluktan indi, Handsome'un banjosu koltuğunun altındaydı. Handsome feryadı bastı ve adamın ortadan kaybolmasına meydan vermeden çalgıyı elinden kaptı.

Anam: "Morris!" diye bağırdı. "Çıkar bu insanları dışarı. Sana söylüyorum, Morris! Evi yağma ediyorlar."

Çingene kadınlarından biri, anamın elini alıp avucuna bakmaya başladı. Sonra falını söylemeye koyuldu. Anam falına baktırmaya bayıldığı için sesini kesti. Kadın anamın elini okumaya devam ederken öteki çingeneler eve dalyıyorlardı.

Babam o kadar sersemleşmişti ki, adamlardan birinin İda'yı ahırdan çıkardığını bile farketmedi. Adam hayvanın başına bir yular geçirmişti. İda, işin içinde bir sakatlık olduğunun farkına bile varmadan, tıpış tıpış yürüyordu.

"İda da gidiyor." diye bağırdım. "Baba, İda'yı değişme."

Anam işitti ve bağırırmaya başladı:

"Morris Stroup! Aklını mı kaçırdın sen? Bir katırın avludan çıkmasına müsaade edersen..."

Babam öyle şaşırmıştı ki, ne yapacağını bilemiyordu. İsabet ki Handsome yuları yakalayıp İda'yı adamın elinden aldı.

Handsome: "Olmaz, olmaz!" dedi. "Kimseye vermeyiz o katırı biz."

"Bana bakın yahu. Doğru değil bu yaptığınız. Verdiğime karşılık bir şeyler almak şartıyla trampaya daima hazırım. Ama, tek taraflı bir pazarlığa gelemem. Benim de söylenecek sözüm var, verdiklerime karşılık ne alacağımı öğrenmek istiyorum."

Handsome, İda'yı ahıra sokup kapısını kilitledi.

Çocuklardan bazıları mutfaktan koşa koşa çıktılar, öğle yemeğinden artakalan bisküvilerle şekerli patatesleri kapışmışlardı. Anam onları gördü ama, öfkesinden ağzını açacak hali kalmamıştı. Kadınlardan biri anamın boynuna bir dizli boncuk bağladı, ötekiler ayaklarından kunduralarını çıkarmı-

ya çalışıyorlardı. Anam bir katır gibi tekme atmıya başladı. Handsome'un bağırması üzerine döndüm. Çocuklar galerinin altından sürünerek çıkarken benim buharlı küreğimi de almışlardı. Onunla evin altına demiryolları yapardım. Dahası vardı. Çete efradından biri de lokomotifimle vagonları almıştı. Handsome, hemen çocukların üstüne atılıp çaldıkları oyuncakları ellerinden aldı. Onları öyle itişledi ki, evin köşesinde kayboldular.

Handsome, makineli kürekle treni kucaklıyarak:

"Bunları da alıp kaçabileceklerini sanacak kadar akıllarını kaçırmış bunlar, be!" dedi.

Tam o sırada, o zamana kadar görmediğimiz başka bir çingene karısı avluda ilerledi. Ötekilere çok benziyordu ama, üstünde uzun bir kırmızı elbise, kollarında bilezikler vardı. O gelince, öteki çingene karıları geri çekildiler, gürültü patırtı derhal kesildi.

Babam onu tepeden tırnağa süzerek:

"Kimsiniz siz?" dedi.

"Ben kraliçeyim."

Kadın, babam elini alıp avucuna bakmıya başladı. Babam ahırın kapısına doğru geri geri giderken öteki bir şey arıyormuş gibi parmaklarını avucunda dolaştırıyordu:

"Güzel bir eliniz var." dedi. "Hayat çizginiz uzun. Önünüzde çok istikbal var. Talihli bir adamsınız."

Babam biraz güldü ve ışiten oldu mu gibilerden etrafına bakındı. Bütün öteki çingeneler şimdi arabalara doğru gidiyorlardı. Galeride duran kadınlar da hemen gittiler. Evin içinden geçerek ön kapılara çıktılar, anam, bir şey alıp götürmesinler diye peşlerinden koştu.

Babam, kraliçenin söylediklerini düşünürken, kadın onu kolundan tutup odunluğa soktu. Kapıyı da kapadılar.

Handsome evin etrafını dolandı, çocuklar tekrar gelip evin altından bir şeyler çalmasınlar diye ileri doğru yürüdü. Anamın, evin içinde öteye beriye giderek nelerin gittiğini, nelerin kaldığını muayene ettiğini işittim.

"William" dedi, "koş bana çabuk babanı çağır. Şerife haber vermezsem insan değilim. Şu çingeneleri yakalatayım da görsünler. Şöminenin üstünden dedenin resmi uçmuş, gardrobda duran o güzelim adamlık elbisemi de bulamıyorum. Daha

kimbilir neleri götürdüler. Çabuk babamı bul bana. İş isten geçmeden gidip Şerife haber versin."

Kraliçe ile babamın bulundukları odunluğa gittim ama, kapıyı açmaya çalışınca içerden sürgünlenmiş olduğunu gördüm. Babamı çağırarak oldumsa da, gıdıklanıyormuş gibi güldüğünü işittim. Sonra Kraliçe de gülmeye başladı. İkisi de birden gülüyor ve anlamadığım bir şeyler konuşuyorlardı. Anamın bulunduğu pencereye koştum:

"Babam odunlukta meşgul" dedim. "Seslendim ama işitmedi."

"Ne yapıyor odunlukta?"

"Bilmem. Kendisine Kraliçe diyen çingene karısıyla odunluğa kapandı."

"Çabuk çağır babamı! Kimbilir ne halt ediyorlar orada!"

Odunluğun kapısına gidip kulak kabarttım. Hiç bir gü-rültü işitmedim. Tekrar kapıyı açmaya çalıştım ama hâlâ içerden sürgülüydü. Biraz bekledim, sonra seslendim:

"Anam seni çağırıyor, baba! Çabuk gel."

"Hadî git, evlât. Kafamı şişirme!"

Pencereye gittim ama, anam orada değildi. Odunluğa dönerken, anamın gürültüyle evden çıktığını işittim. Arka galeriye kadar geldi:

"Morris Stroup!" diye bağırdı, "hemen cevap ver, yoksa karışmam."

Bir an büyük bir sessizlik oldu, sonra odunluğun kapısının sarsıldığını duydum. Bir iki dakika sonra Kraliçe çıktı. Anama yakından bir baktı, sonra arabalara doğru sıvıştı. O gelmez, bütün adamlar atlarını kamçılادılar, arabalar sokakta gözden kayboldular.

Babam odunluğun tahtalarındaki bir aralıktan dışarısını gözetliyordu; anam bunu gördü. Bir hamlede koşup kapıyı tuttuğu gibi açtı. Babam; iç çamaşırlarıyla ayakta duruyor, ne yapacağını bilmiyordu.

Anam: "Morris!" diye bağırdı, "nedir bu hal?"

Babam kapının ardına eğilmek istedi ama, anam onu yakalayıp iyice görmek için geriye doğru iteledi:

"Bu da ne demek? Cevap ver bana, Morris Stroup!"

Babam, söyleyecek lâf arayarak biraz öksürdü. Anamın ne yapacağını gözetleyerek:

"Kraliçe falıma baktı." dedi.

"Falına mı baktı! Yediği naneye bak!"

Bana döndü:

"William, gir eve, ıstırları indir, kapıları kapa. Ben çağırncaya kadar orada kal, bir yere ayrılmama."

Babam evvelâ bir ayağı, sonra ötekisi üstünde sallanarak:

"Canım, sinirlenecek bir şey yok, Martha!" dedi. "Kralıçe..."

"Kes sesini!" diye çıkıştı anam. "Elbiselerin ne oldu?"

Babam etrafına bakınarak: "Galiba elbiseleri alıp sıvıştı," dedi. "Ama bu işde ben kârlı çıktım!"

Anam döndü ve bana parmağıyla eve girmemi işaret etti. Yürüdüm ama, kabil olduğu kadar yavaş gidiyordum.

"Karı farkına varmadan bunu içettim."

Altın mahfazası içinde bir saat çıkardı. Uzun bir de altın zinciri vardı ve yepyeni görünüyordu.

"Böyle bir saat çok para eder" dedi babam. "Herhalde benim tulumumla, götürdükleri şeylerin hepsinden kıymetlidir bu. Eski balta beş para etmezdi, delik kap hâkezâ..."

Anam saati muayene etti, sonra kapıyı kapadı ve dışarıdan kilitleti. O eve girince odunluğa döndüm ve bir aralıktan içirisine baktım. Hâlâ don gömlekle olan babam odunların üstüne oturmuş, kocaman bir banknot destesinin etrafına sarılmış kalın bir sarı şeridin sağlam düğümünü çözmekle meşguldü.

VIII

HANDSOME BROWN'IN EVDEN KAÇIŞI

Handsome'in evde olmadığını ancak öğle yemeğinden az evvel farkettilik. Sabahleyin her zamanki gibi eve girip çıkmış, tahtaları silmiş, bahçeyi çalı süpürgesiyle süpürmüş, sobayı tutuşturmak için çıra yontmuştu.

Öğle yemeğinden az önce, babam, kümeften iki yumurta alıp, çarşıya giderek Mr. Charles Thigpen'in dükkânından tütünle değiştirmesini söylemek için Handsome'ı aradı. Beş altı kere seslendi ama, cevap alamadı. Herhalde odunluğa ka-

panmıştır diye düşündü, arasına işten kaçmak için öyle yapardı. Ama, saklanmak âdetinde olduğu yerlerin hepsini gözden geçirdikten sonra, zencinin sırra kadem bastığına hükmetti.

Anam derhal Handsome'in kaçışından babamı mesul tutarak ona çıkışmaya başladı:

"Ona her zaman o kadar kötü muamele etmeseydin gitmezdi. Her zaman onu bir şeyden mahrum etmeye, elindekileri almıya çalışırsın. Hakkını aramasını bilmeyen öksüz bir zenci çocuğu olmasından istifade edersin."

Hakikaten, zıpzip oynadıkları zaman babam daima mızıkçılık eder, sahicikten oynamadıkları zaman bile elindeki zıpzipları kapıp oyuna son verirdi.

Anam: "Şimdi şu kötü dünyada o zavallı mâsum oğlancağının başına neler gelir kimbilir. Sen mecbur etmeseydin hiç evini bırakıp kaçarmıydı, ona o kadar iyi bakıyordum ki."

Babam: "Handsome'in bunu yapmıya hakkı yoktu," dedi. "Mecbur etmek de ne demek oluyor. Asıl bir zencinin pııyı pırtıyı toplayıp haber vermeden sıvışması bir cinayet sayılmalıdır. Ne malûm? Belki de bana borcu vardır."

"Bu sabah ona ne yaptın ki, böyle kaçmıya karar verdi?"

"Bir şey yapmadım. Bir şey yaptığımı hatırlamıyorum herhalde."

Kızmaya başlıyan anam, babamın üstüne yürüyerek:

"Muhakkak bir şey yapmışsındır," dedi. "Ne yaptın ona, Morris Stroup?"

Babam kekeleydi:

"Martha, kimbilir neye kızıp kaçmıştır Handsome. Vallahi düşünüyorum ama, bir sebep bulamıyorum."

"Biraz daha düşünsen iyi edersin, Morris Stroup! Sen mecbur etmemiş olsaydın, Handsome Brown dünyada gitmezdi buradan."

Babam ağır ağır:

"Ha, sahi," dedi, "banjosunu almıştım. Biraz ver onu bana, dedim, razı olmadı. Ben de gidip odunlukta sakladığı yerden aldım."

"Peki, nerde o banjo şimdi?"

"Bilmem vallahi!" Sıkıntıdan tek ayağı üstünde duruyor ve hep ayak değiştiriyordu. Devam etti: "Bu sabah sokakta gidiyordum. Ömrümde görmediğim acayip bir zenciye rastla-

dım. Banjoya kaç para istersin, diye sordu. Herhalde o kadar parası yoktur, diye, bir dolar, dedim. İşe bak, meğer bir doları yok muymuş! Tabii bir kere söz ağzımdan çıkmıştı. Geri almadım."

"Hemen gidip o zenciye bulur, banjoyu geri alırsın, anladın mı?"

"Olur mu hiç?"

"Neden olmuyormuş?"

"Banjoyu sattığım zenciye nerden tanıyayım? Sokağın zifti gibi karaydı. Yüzünü bile görmedim herifin. Görsem de tanımam ki şimdi."

Anam öyle küplere binmişti ki, süpürge sopasını yakalayıp babama bir temiz dayak atmamak için zor tutuyordu kendini. Benim orada durup dinlememden hoşlanmamıştı herhalde.

"William! Çarşıya git, herkese sor bakalım, Handsome Brown'ı gören olmuş mu? Yer yarılıp yerin dibine girmedi herhalde. Muhakkak bir gören olmuştur çocuğu."

"Olur, ana! Şimdi gidiyorum."

Anamla babamı orada bırakarak sokağa koştum. Evvelâ buzhaneye gittim. Sıcak günlerde, Handsome bazan gider, serinlemek için ıslak talaşın üzerine yatardı. Sahibi Mr. Harry Thompson'a, Handsome'ı görüp görmediğini sordum. İki üç günden beri görmemiş. Mr. Calhoun'un balıkçı dükkânına gidip bir bakayım, diyordum, çünkü Handsome arasına oraya uğrayıp satılamıyacak kadar ufak tatlı su midyelerini isterdi. Tam o sırada Mr. Thompson'un çıraqlarından bir zenci çocuğu, Handsome'ın, bir saat kadar önce, bu sabah çadırlarını kuran cambazhaneye gittiğini söyledi. Bu cambazhanenin geleceğini şuymyan kalmamıştı. Zaten babam da banjo'yu o yüzden satmıştı ya. Handsome'dan yarım dolar ödünç almya çalışmış ama, çocuk vermemişti. Babam da cambazhaneye gitmek için banjoyu satmaktan başka çare kalmadığına hükmetmişti. Eve döndüğü zaman doları çoktan sarfetmişti.

Hemen Handsome'ın nerede olduğunu anama haber vermeye koştum. Anamla babam hâlâ galeride kavga ediyorlardı. Çit kapısını açtığım zaman durdular.

"Handsome cambazhaneye gitmiş, ana. Şimdi oradaymış."

Anam cevap vermeden evvel şöyle bir toplandı. Babam

bunu fırsat bilip hemen aralarındaki mesafeyi açmak için kendini geri attı.

"Morris! Sana son bir defa daha itimat edeceğim. Cambazhaneye koş, başına bir felâket gelmeden, Handsome'ı eve getir. O biçare mazlum oğlanın başına bir belâ gelecek olursa, ömrümün sonuna kadar vicdan azabı çekerim."

"Baba, ben de seninle geleyim mi?"

Anam daha önce davrandı:

"Babanla git William! Ona göz kulak olursun!"

Babam işaret etti:

"Hadi gel, evlât. Çabuk olalım."

Sokağa fırladık, demiryolunu geçerek cambazhanenin kurulduğu sahanın yolunu tuttuk. Bazı yerlerde otlar diz boyuna çıkıyordu.

Sahada on kadar çadır kurulmuştu. Şimdiden bunların önünde insanlar dolaşıyordu. Üzerlerinde renkli şeritler bulunan çadırların her birinin önüne bir kürsü konulmuştu, bu kürsülerin üstüne çıkmış adamlar da birtakım lâfazanlıklar edip biletler satıyorlardı. Babam, çıplak kızlar görüleceğini ilân eden bir çadırın önünde çakılıp kaldı. Kulağıma eğildi. "On sentin varsa verir misin? İlk fırsatta öderim sana."

Başımı salladım; bütün param, Wild West karnavalını görmek için yol parası diye sakladığım yirmi beş sentten ibaretti.

Pantolonumun ceplerini eliyle yoklayarak:

"O yirmi beş senti ödünç ver bana, evlât" dedi. "Sana çabucak iade ederim. O kadar çabuk vereceğim ki, farkında bile olmayacaksın."

"Ama ben Wild West bayramını görmek istiyorum, baba." Elimi cebime götürüp paramı sımsıkı tuttum. "Paramı onun için saklıyorum, dokunma ona! İki haftada biriktirdim ben onu!"

Biletleri satan adam büyük bir megafon alarak onunla bağırmağa başladı. Babam heyecanlanmıştı. Yerinde duramıyor, cebimi araştırmaya çalışıyordu.

"Dinle be, evlât. Bu kadarcık bir paranın lâfını etmeye bile değmez. Sana lâzım olduğu zaman geri veririm. Zamanında paran cebinde olacak, merak etme."

"Anam bize Handsome'u bulmamızı tembih etti. Hemen

aramıya başlasak fena olmaz. Bilirsin anamı! Handsome'u eve getirmezsek fena halde kızar."

"İşimiz kalmadı da cenabet bir zencinin peşinde koşacağız! Ne acelesi var?"

Kolumu sımsıkı yakaladı, kapalı elimi cebimden çıkarmıya çalıştı.

"Hadi, evlât, hadi. Uzun etme de, ver bana şu parayı. Param olduğu zamanlar sen isteyince arasına sana on sent ödünç vermez miyim? Bu seferlik de sen bana yirmi beş sent ödünç verirsen kıyamet kopmaz."

Çadırda çalgı çalmıya başladı. Biletçi bilhassa babama bakarak bağırdı:

"Acele edelim! Acele edelim! Oyun başlıyor. Güzelliklerinden başka süsleri olmıyan enternasyonal dansözler sahneye çıkmak için sizi bekliyorlar, ömrünüzün sonuna kadar unutamıyacağınız bir manzarayı kaçırmayın! İş isten geçmeden koşun, biletlerinizi alın. Güzel kızlar dans etmek için sabırsızlanıyorlar. Bekletmeyin onları. Acele edelim! Acele edelim!"

Babam kolumu sıkıp bütün kuvvetiyle kendine çekerek: "Gördün mü, evlât," dedi. "Oyun başlıyor, hemen girmezsem fırsatı kaçıracağım."

Elimi cebimden çıkarmıya muvaffak oldu, zorla avucumu açmıya başladı. Benden kuvvetliydi: Mukavemetim uzun sürmedi. Parayı aldı, biletçiye koştu. Bileti alır almaz da çadıra girip kayboldu. Bana da çadırın direklerinden birine sırtımı dayıyarak oturup beklemekten başka yapacak iş kalmamıştı. İçerde çalgı gitgide hızlandı, birinin bir davulu güm güm dövdüğünü duyuyordum. Beş dakika sonra çadırın iki kapısı açıldı. İçinden bir sürü adamlar çıktı. Onların ardından, sonuncudan bir evvel babam göründü. Şimdi çok sâkinlemiş bir hali vardı. Ama, ne yaptığının farkında olmadan elektrik direklerinden birine kafasını çarptı.

Yetişmek için peşinden koşarak:

"Paramın küsurunu verir misin, baba?" dedim.

Yüzünün direğe çarpan tarafını öğüştürarak:

"Şimdi olmaz, evlât" dedi. "Param cebimde emniyette, merak etme. Birazdan veririm sana."

İki sıra çadırın arasında yürüyerek Handsome'u aradık. Onu ancak en nihayette bulabildik.

"Allah Allah! Handsome'un burada işi ne?"

Zenci, gerilmiş bir bezin arkasında durmuş, bezdeki bir delikten kafasını çıkarmıştı. On beş ayak kadar ilerisinde bir sıra, sıranın üstünde de piramid şeklinde yığılmış oyun topları görölüyordu. Kırmızı gömlekli bir adam, elinde toplanla, sıranın yanında duruyordu:

"On sente üç top, zenciye isabet ettirene en nefisinden bir puro. Yaklaşın, baylar! Gelin ustalığınızı deneyin. Zenci toplanızdan kurtulamazsa puro sizindir."

Babam Handsome'a bağırdı:

"Ne işin var burda senin be? Ne akla uydun da yedin bu haltı?"

"Merhaba, Mr. Morris! Hello, William!"

"Hello, Handsome."

"Oraya bağlı değilsin ya? Kaçabilir misin?"

"Kaçmak istemiyorum ki, Mr. Morris. Şimdi burada çalışıyorum."

"Ne diye pııyı pırtıyı toplayıp kaçtın bu sabah?"

"Ne diye kaçtığımı pekâlâ biliyorsunuz, Mr. Morris. Sabahdan akşama kadar bedava çalışmaktan usandım, bir de üstelik banjom da gidince! Usandım gayri bu şeylerden. İşte o kadar. Ama, size dargın değilim, Mr. Morris."

"Hemen eve geleceksin, anladın mı? İşler birikti. Yapacak kimse yok. Böyle başını alıp sıvışamazsın."

"Ben çıktım artık sizden, Mr. Morris. İnanmazsanız toplanları satan adama sorun."

Kırmızı gömlekli adama yaklaştık. Bize toplanları uzattı. Babam başıyla hayır, işareti yaptı:

"Ben buraya zencimi alıp eve götürmeye geldim. Şu, orada başını delikten çıkaran."

Adam bir kahkaha salıverdi:

"Sizin zenciniz mi? Ne demek istiyorsunuz yâni?"

"Handsome Brown'dır o. On bir yaşından beri bizde oturur. Onu alıp eve götürmeye geldim."

Adam dönüp Handsome'a seslendi:

"Bana bak, çocuk! Gidip bu adamın yanında çalışmak istiyor musun?"

"Ne münasebet! Şimdi bir iş sahibiyim, emeğim karşılığında eski çamaşırlar ve o kabil şeyler yerine para kazanmak istiyorum."

"Kes sesini, Handsome Brown! Seni gözüm gibi bakıp bü-

yüteyim de bana böyle karşılık veresin. Yakışır mı? Hiç de mi utanman yok senin?"

"Beyhude uğraşmayın, Mr. Morris. Şimdi gündelik alıyorum. Burada kalacağım."

"Demek gelmiyorsun, ha?"

"Hayır, gelmiyorum tabii!"

Babam cebinde kalan on beş senti çıkarıp masanın üstüne koydu:

"On beş sente kaç top atabilirim?"

"Hatırınız için size hususî bir tenzilât yapacağım: On beş sente altı top. Ama, dikkat edin. Zenciye, başını delikten çekmesine vakit bırakmadan vurmalsınız. Top boş deliğe giderse sayılmaz. Başına vurması lâzım."

İlk topu kavrayan babam: "Öyle olsun, zarar yok" dedi. "Çekilin! Yer açın bana!"

Babam, hızlandırmak için koluna havada daireler çizdirdikçe, Handsome'un gözleri ağırdıkça ağıarıyordu. Birden top fırladı. Handsome çekilmeye vakit bulamadan topu suratının ortasına yedi. O kadar şaşırmıştı ki, neye uğradığını anlamamıştı. Yere oturmuş, başını oğuşturup duruyordu. Kırmızı gömlekli adam, mühim bir şey mi oldu, diye gidip baktı. Handsome sallanarak ayağa kalktı ve başını delikten çıkardı.

Adam: "Buyurun puronuzu" dedi. "Herhalde top oyununda ihtisasınız var."

Babam: "Gençliğimde oynardım" dedi. "Ama şimdi eskisi kadar iyi atamıyorum."

"Bakalım bu sefer ne yapabileceksiniz. Belki de ilk atış bir tesadüftü."

"Çekilin! Yer açın bana!"

İkinci topu aldı, avucuna tükürdü, kolunu havada çevirmeye başladı. Birdenbire, elinden kurtulan top, ok gibi fırladı, öyle hızlı gidiyordu ki, gözle takip etmek imkânsızdı. Handsome bile geldiğini görmemişti herhalde. Yerinden bile kımıldamadı. Top başının sol tarafına rastladı ve bir pamuk dengine tahta ile vurulunca çıkan gürültü gibi acaip bir ses çıkardı. Zenci, boğuk bir inilti ile yere yuvarlandı.

Yere serilen zencinin yanına koğan adam:

"Bana bakın, efendi" dedi. "Artık kesseniz iyi edersiniz. Oğlanı öldüreceksiniz yahu!"

"Bana altı top sattınız. Hepsini atmak hakkımdır. Hand-

some Brown'a söyleyin, kalkıp başını delikten çıkarsın. Bu iş için tutmadınız mı onu?"

Adam, Handsome'u sarsıp ayakları üstüne dikti.

Sallanıyordu, ama beze tutunarak muvazenesini temin etti. Başını yine yerine koydu.

Babam: "Tekrar ediyorum, çekilin!" diye bağırdı.

Aynı daireleri çizdi. Top o kadar hızlı gitti ki, kimse ne olduğunu farketmeden zenciye yeniden isabet etmişti. Çocuk arkaüstü yuvarlandı.

"Yeter! Öldüreceksiniz çocuğu. Bir zencinin ölümüne sebep olup başımı derde sokmaya vaktim yok benim."

"O halde eve dönsün, onu hedef olarak kullanmaktan vazgeçerim."

Adam bir kova su alıp zencinin suratına boşalttı. Suyu yeyince gözlerini yavaş yavaş açarak bize tuhaf tuhaf baktı:

"Nerdeyim?" dedi.

Kimse cevap vermedi. Bir dirseği üstünde doğrulup etrafına bakındı. Elini başına götürüp topların sebep olduğu şişleri yokladı. Küçük birer tavuk yumurtası gibiydiler.

Gözlerini babama kaldırarak:

"Hatâ ettiğimi anlıyorum, Mr. Morris" dedi. "Burada durup gebereceğime, eve dönüp size ve Mrs. Martha'ya hizmet etmek daha iyi olacak."

Babam başıyla tasdik etti ve Handsome'a kalkmasını işaret etti. Kırmızı gömlekli adam yere düşen topları topladı, piramidlerin durduğu sıraya doğru yürüdü.

Çadırlar arkasındaki arsalardan kestirme vurarak üçümüz birlikte evin yolunu tuttuk. Handsome, hiç ses çıkarmadan babamın peşinden gidiyor ve ona kabil olduğu kadar sokuluyordu. Arasına şişlerini yoklamak için elini başına götürüyordu.

Eve varmadan az önce durduk. Babam, Handsome'a sert sert baktı:

"Kabahatini unutmaya hazırım" dedi. "Ama, banjo'nu istemek için başımın etini yemek yok, ha."

"Handsone, çok rica ederim, geçmişten bahsetmiyelim, artık."

"Ama, Mr. Morris, banjo'suz yaşayamam ben."

"Ama Mr. Morris, yalnız ben..."

"Olan olmuş, banjo da gitmiş bir kere. Giden geri gelmez." Çit kapısını açtı, üçümüz birlikte avluya girdik.

IX

BABAM EVE BUZAĞI GETİRİYOR

Babam, bir sabah, her zamankinden erken, güneş doğmadan çok önce kalkıp anama ve bana bir şey söylemeden balık avına gitti. Anamın evde öteye beriye koşuşmaya başlamasından önce böyle kaçamaklar yapmaya bayılırdı. Kalktığını farketse onun da kalkacağını ve gitmesine mâni olacağını bilirdi. Bazan böyle ortadan kaybolur, Briar deresinde üç dört gün kalırdı. Balık oltaya ne kadar çok vurursa dönüşü de o kadar gecikirdi. Babam balık avına pek düşkündü.

Tekir ve sazan balıkları tutup, kıyıda yaktığı atêşin üstünde taze taze pişirmeyi severdi. Balığı eve getirmenin akıl kârı olmadığını söylerdi, çünkü dediğine bakılırsa, kadınlar bir sazan yavrusunun, ağzına lâıyk olması için ne kadar mısır ununa bulanması gerektiğini bir türlü öğrenemezlermiş.

O sabah, anam, onun gittiğini anladı ama, hiç belli etmedi ve bir yere ayrılmamış gibi davrandı. Kahvaltıdan sonra, mısır ufalamak ve ıda için kuru ot indirmek üzere Handsome'la beraber odunluğun arkasına gittim. Bütün sabahı çıra doğranak ve hurda demirleri satarak kazanabileceğimiz paraları hesaplamakla geçirdik.

Kerestehanede öğle düdüğü çalınca anam odunluğun arkasına geldi ve Handsome'a, babamın nerede olduğunu sordu. Hiç sesimi çıkarmadım. Dedikodudan hoşlanmazdım. Ama, her şeyi biliyordum. Handsome, babamın sabahleyin onu da beraber götürmeye kalkıştığını söylemişti.

Anam: "Handsone Brown!" dedi. "Sana lâf söylüyorum, öyle kazık gibi durma. Mr. Morris, nerede?"

Zenci bana bir göz attı, sonra yerdeki sabahtan beri doğradığı yongalara baktı. Bir an sonra:

"Buralarda değil mi?" dedi.

Gözleri en sonunda anamın gözleriyle karşılaştı, ona bakarken gözlerinin akı tabak gibi büyüyordu.

Anam yerde tepinerek:

"Burada olmadığını bal gibi biliyorsun, Handsome!" dedi.
"Ne diye anlamazlıktan geliyorsun! Utanmıyor musun sen?"

Handsome, anamın gözlerinin içine bakarak:

"Mrs. Martha" dedi. "Anlamazlıktan gelmiyorum."

"Öyleyse söyle bakayım, Mr. Morris nereye gitti bu sabah?"

"Belki berbere gitmiştir. Bu yakınlarda saçlarının uzadığından bahsediyordu."

Anam yerden bir değnek aldı, öğrenmek istediği cevap ne zaman gecikse öyle yapardı.

"Handsome Brown! Doğrusunu söyle!"

"Söylemeye çalışıyorum, Mrs. Martha. Mr. Morris belki de kerestehaneye gitmiştir. Kütmesi tamir etmek için birkaç parça tahta lâzım," diye söyleyip duruyordu.

Anam dönüp galeriye baktı. Babam, kullanmadığı zamanlar oltasını orada bir kenara bırakırdı. Anam bunu pekâlâ bilirdi.

"Mrs. Martha, Mr. Morris, civarda bir otlaktaki buzağıları görmeye gideceğini söylemişti."

Anam arkasına döndü:

"O halde neden oltasını almış?"

"Mr. Morris, belki fikrini değiştirmiştir de bana haber vermeyi unutmuştur. Belki de buzağıları görmeyi başka bir güne bırakmıştır."

"Sen de yalanlar kıvırmayı başka bir güne bıraksan daha münasip olur, Handsome Brown!"

Sözünü bitirince kapıdan çıkıp eve doğru yürüdü.

Handsome, hemen fırlayıp peşinden koştu:

"Mrs. Martha, Mr. Morris ne söylememi emrettiyse onu söyledim size. Kendiliğimden yalan kıvırmıyacağımı pekâlâ bilirsiniz, Mrs. Martha! Mr. Morris, böyle böyle söylersin, dedi de ben de öyle söyledim; ne emredilirse onu yapmaya her zaman gayret ederim. İki tarafa birden doğruyu söylemeye kalkınca bazan böyle iş karışıyor, işte."

Anam mutfağa girip kapısını kapadı. Kapı kacakla cebelleştiği işitiliyordu. Bir an sonra kapıyı açıp bana seslendi:

"Yemeğin hazır, William! Babaninki de hazır, ama ömrünün sonuna kadar bir lokma ekmeğe hakkı yok artık onun!"

Tam o anda tesadüfen çit aralıklarına bakarken irkildim. Çitin üstünden babamın başı görünmüştü. Arkada durmuş din-

liyordu. Başına belâ getirecek bir şey söylemeden önce babamı görmesi için Handsome'u dürtükledim.

Anam, birinin çit arkasından içerisini gözetlediğini tahmin etti. Merdivenlere kadar gelerek ve görmek için parmaklarına basarak yükseldi. Babam hemen yere çöktü ama, geç kalmıştı. Anam onu görmüştü. Avludan şimşek gibi geçerek babamın, odunluğun arkasına atlamasına vakit bırakmadan çit kapısını açtı. Tulumunun askılarından yakalıyarak galeri merdiveninin altına kadar sürükledi.

"William!" diye seslendi bana, "derhal eve gir. Kapıları kapa! İstörleri indir! Seni çağırmadan evvel de çıkayım deme sakın!"

Kalkıp kabil olduğu kadar yavaş adımlarla galeriyi geçtim. Handsome, evin köşesinden sıvışmaya çalıştı. Maksadını anlayınca anam ona seslendi:

"Olduğun yerde kal, Handsome!"

Askıları anamın elinde olan babam, süt dökmüş kediye dönmüştü. Bana doğru bir göz attı. Öna cesaret verici bir şeyler söylemek istedim ama, anamdan korkuyordum.

"Mr. Morris, söyler misin bana bakayım, mâsum bir zenci çocuğuna yalanlar söylettirip, başını derde sokmak da ne oluyor?"

Babam, Handsome'a baktı, o da gözlerini yere indirdi. Bir an kimse ağzını açmadı. Babamın cevabını işitmeden önce anamın beni eve sokmasından ödüm kopuyordu. Bir dakika sonra babam:

"Martha!" diye atıldı. 'Herhalde bir yanlışın olacak. Ömrümde Handsome'a yalan söyletmedim. Böyle bir şeyi dünyada aklımdan geçirmem!"

"O halde oltanı alıp gitmişken, ne diye çocuğa buzağları görmeye gittiğini söyletirsin?"

Babam tekrar Handsome'a baktı, o da bahçe tarafına bakıyormuş gibi davrandı.

"Handsome sana öyle mi dedi, Martha? O halde doğrusunu söylemiş. Başka bir şey yapmadım ki. Öyle güzel buzağılar gördüm ki..."

Anam ona sert sert baktı. Sözlerine zerre kadar inanmadığı aşıkardı. Söylilecek çok şey olup da kızgınlıktan ağzını açamadığı zamanlar yaptığı gibi dik dik bakıyordu babama. Beni yemeğe çağırdı, mutfaka girdik. Babamla ben küçük ma-

sanın üstündeki leğende ellerimizi çalkadık. Sonra ikimiz de sofradaki yerimizle oturduk, anamın tabaklara koyduğunu yedik. Babam avluya çıkıp, öğle uykusunu kestirmek için, sırtını çite dayıyarak oturdu yere.

Bir an için ortalık sükot liman oldu.

Tesadüfen başımı kaldırıncı, Handsome'un beni işaretleye yanına çağırduğunu gördüm. Ayaklarımın ucuna basa basa avludan geçip çit kapısını, gıcırdatmamıya dikkat ederek, açtım.

Odunluğun arkasına gelince, Handsome, kümesin arkasındaki tesbih ağacını parmağıyla göstererek kulağıma bir şeyler fısıldadı.

Orada küçük bir buzağı duruyordu; portakal sarısı kıvrır kıvrır tüyleri, yusuvarlak ve pırl pırl burnuyla minnacık bir şeydi. Bu kadar güzelini ömrümde görmemiştim. Ağacın gölgesinde duruyor, kuyruğuyla sinekleri kovalıyor, ağzına attığı bir tutam otu çiğniyordu. Halinden son derece memnun görünüyordu.

Babam hâlâ çitin öbür tarafında uyuyordu, biz de hızlı konuşarak onu uyandırmaktan korkuyorduk. Handsome bana eliyle işaret etti. Buzağıyı, tıpkı benim gibi, çok sevmiş olduğu besbelliydi. Birkaç kere etrafını dolandı, sağrısını okşadı, burnunu öğüstürdü.

Biz hâlâ buzağıyı okşayıp sevmekle meşgulken ön kapı çalındı. Anam ellerini önlüğüne silerek mutfaktan çıktı. Ayaklarımın ucuna basa basa odunluğun etrafını dolayıp, kimin geldiğini görmek için galeriye gittim.

Orada üstü tulumlu bir adam vardı, başına tarlalarda çalışanlar gibi geniş bir hasır şapka giymişti. Tam o anda anam kapıyı açtı.

Adam şapkasını çıkarıp arkasında tutarak:

"Merhaba, Mrs. Stroup. Ben Jim Wade'im; orada Briar deresi kenarında otururum."

Anam işitmediğim bir şey söyleyerek adama elini uzattı.

"Sormıya geldim ki, acaba siz veya kocanız, bugün evin etrafında bir buzağıcık gördünüz mü? Bu sabah bir tanesi kayboldu, bazı kimseler, az evvel buzağının bu tarafa doğru geldiğini söylediler."

Anam: "Hiç haberim yok" dedi. "Burda buzağı muzağı görmedim. Kocam bu sabah balık avına gitmişti. Öyle bir şey görmüş olsaydı herhalde söylerdi."

Mr. Wade dönüp bir an sokağa baktı:

"Çok tuhaf şey" dedi. "Onu burada bulacağımdan eminim. Çarşıdaki dükkânlardan birinde bir adam, buzağının, öğle düdüğünden az evvel bu tarafa doğru geldiğini görmüş."

Anam, başıyla de işaretler yaparak, bugün ev etrafında buzağı falan görmediğini tekrar ediyordu.

Mr. Wade, başını iki yana sallıyarak:

"Biliyor musunuz, Mrs. Stroup," dedi. "Bu iş bana pek garip görünüyor. Uşaklarımdan biri bu sabah birinin çayırından geçtiğini, bir tutam ot koparak gömleğine doldurduğunu görmüş. Buna aldırış etmemiştim ama, öğleyin, bir başka uşağım da, omuzunda oltası ile bir adamın, peşinde buzağı olduğu halde kasabaya doğru gittiğini görmüş. Hattâ adamın arasına durup gömleğinden ot çıkardığını ve oltasının ucuna ilistirdiğini bile söyledi. Buzağı da peşinden yürüyormuş. Sonra onları gözden kaybetmiş. Biraz sonra da ağıldaki buzağılarımdan birinin eksik olduğunu farkettilim. Onun için bu işi pek garip bulduğumu söylüyorum size. Ne diyeceğimi bilemiyorum. Herhalde işin içinde bir orostopolluk var..."

Anam endişelenmeye başlamıştı. Fakat sesini çıkarmadı.

"Bir buzağının bu tarafa doğru geldiğini de söylemiş olmasalardı, yine sizi rahatsız etmezdim. Onun için uğrayıp bir sorayım, dedim."

Anam, Mr. Wade'in elini sıktı ve kapıyı açtı. Ziyaretçi içeri girince sokağın iki ucunu tetkik ederek merdivenlerden yavaş yavaş inmeye başladı. Gitmeden önce dizçöküp yerden iki üç ayak yükseltilmiş olan evin altına baktı, en iri köpeklerle keçiler girebilecek kadar boşluk vardı, orada. Muayenesini bitirdikten sonra adam kalktı, dizlerinin tozunu silkti, sokağı boyladı.

Ben odunluğa döndüm. Babam şimdi orada değildi. Sırtı eve dönük olduğu halde çitin üstüne oturmuş olan Handsome Brown'un bir şeyi gözetler gibi bir hali vardı. Anamın, kapıları birer birer vurarak evi boydan boya geçtiğini gördüm. Arka galeriye çıkıp beni görmesine vakit kalmadan avlu kapısına yetiştim.

Odunluğun arkasına saklandım. İşte babamın tesbih ağacının altında ayakta durduğunu o zaman keşfettim. Elinde bir demet taze ot vardı, boynunu ve sağrısını oksıyarak buzağıya yediriyordu:

"Cici buzağıcık!" diyordu.

Handsome hâlâ tünediği yerde sessizce etrafı gözetliyordu. Anam koşa koşa geldi; babamı buzağının yanında görünce az kaldı yüreğine iniyordu.

Babam hâlâ: "Cici buzağıcık! Cici buzağıcık!" diye söyleyip duruyordu.

Tam o anda anam derinden bir ah çekti, onun orada olduğunu hep birlikte farkettilik.

Babam odunluğa yaklaşip ona bakarak:

"Nen var, Martha?" dedi. "Hasta gibi duruyorsun."

Anam irkildi, sendeliyerek yanımıza kadar geldi. Zayıf bir sesle:

"Morris!" dedi, "ne demek oluyor bu, Morris..."

Babam buzağıya eğilip ot uzattı.

"Çok tuhaf bir iş bu, Martha" diye başladı. "Bu sabah erkenden balık tutmak için Briar deresine gitmiştim, bir tane bile balık vurmamıştı oltaya. Eve dönüp bu işi başka bir güne bırakmaya karar vermiştim. Dönüşte çok güzel bir çayır-dan geçtim. Pek hoşuma gittiği için bir kaç tutam ot kopardım. Sonra yürüdüm, biraz sonra arkama bakınca bir de ne göreyim? Bir buzağı tıpış tıpış peşimden gelmiyor mu? Yolu-nu kaybetmişe benziyordu. Aldırış etmedim, ama eve geldiğim-de bir de baktım ki hâlâ peşimde! Odunluğun arkasına gel-miştim halbuki. Ona gömleğime doldurduğum şu otlardan bi-raz yedirmekten başka yapacak şey yoktu. Pek garip, değil mi, Martha?"

Anam yaklaşip havvana baktı. Buzağı kimseye aldırış et-medem geviş getirip duruyordu.

Birdenbire bana dönerek:

"William!" dedi. "Eve git, kapıları kapa, storları indir. Seni çağırmadan dışarı çıkayım deme ha!"

Anam ne zaman babamla kavga edecek olsa beni böyle eve gönderirdi. Anam böyle meydan okuduğu sıralarda adam-cağızı yalnız bırakmak hiç hoşuma gitmezdi. Ama anamın em-rini yerine getirmemezlilik de edemezdik.

Bana söylediklerini bitirince Handsome'a bir kere bakma-sı kâfi geldi. Oğlan bunun mânasını anlıyarak çitin üstünden yere atladı.

"Handsome, nereye istersen defol, seni çağırmadan da ge-ri dönme, emi."

Handsome bahçeden çıktı.

"Sana buzağıdan bahsedene olursa, ağzını açmak yok; anladın mı, Handsome Brown! Dilini tutmazsan kendini mükül mevkie koymuş olursun, karışmam. Ayaklarımızın altında dolaşma, seni çağırtmamı bekle. Anladın mı dediğimi Handsome Brown?"

"Evet, evet Mrs. Martha... Başüstüne. Zaten sizin veya Mr. Morris'in emirlerinizi yerine getirmekte hiç kusur etmem."

Handsome bahçeden çıktı, fakat ben çitin arkasında saklandım.

Babamın etrafında dört dönerek:

"Şimdi sıra sende, Morris Stroup!" dedi anam. "Ne cevap vereceksin bakayım? Jim Wade'in buzağısını çaldığın zamandanberi herhalde bir takım kuyruklu yalanlar uydurmaya vakit bulmuşsundur. Asıl kötüsü şu ki, kabahatini örtmek için Handsome'a yalanlar söyleterek, zavallı öksüz çocukcağızı entrikana âlet ettin."

"Bir dakika Martha! Hemen karar verme. Buzağı eve kadar kendiliğinden peşimden geldi. Elimden ne gelirdi..."

"Tabii, Mr. Wade'in çayırından ot kopar, her adımda oltanın ucunda hayvana yem uzatarak buzağıyı peşine tak, bunda senin ne günahın olabilir!"

Babam çok utanmıştı. Kabahatini gizlemek için yeni bir mazeret arıyordu. Bir yandan da anamın bütün bu malûmatı nereden öğrenebildiğini düşünüyordu.

Anamın bakışı sertti. Buzağının ot yiyişine bakarak sesini çıkarmıyordu.

Babam: "Her halde bu hayvancağızın kanı kaynadı bana." dedi. "Başka ne sebep olabilir?"

"Bu akşam güneş batır batmaz bu buzağının, boynuna bir yular geçir, onu çaldığın yere, Jim Wade'in çayırına götürürsün. Yolda, ister beyaz, ister zenci, birine rastlıyacak olursan kayboluncaya kadar çalılar arasına saklan. Güpegündüz gidip bir buzağıyı çalarak eve getirdiğini dünya âlemin öğrenmesini istemiyorum."

Babam dönüp buzağıya baktı. Buzağı da çiğnene çiğnene başını ona çevirdi. Hayvanın burnuyla boynunu okşyarak:

"Güzel bir hayvan, değil mi Martha!" dedi. "Cici buzağıcık!"

Hayvan dönüp anama baktı. Bir iki dakika sonra anam

buzğaşıya yaklaşıarak burnunu oksamaya başladı. Buzğaşı hâlâ ona bakıyordu, anam da gözlerini ondan ayıramıyordu.

Böylece uzun müddet göz göze kaldılar; babam koynundan ot çıkardı. Anam babamın elinden biraz ot alıp hayvancağıza uzatarak:

"Cici buzağıcık!" dedi. "Bu hayvanı ağıla göndermeğe mecbur olmak ne fena şey. Yağmur yağdığı günler ve geceler kimbilir ne kadar üşür zavalhıcık."

Babam gidip tesbih ağacının altında oturdu, anamla buzağıya bakıyordu. Artık hiç korkusu kalmamıştı.

Anam, hayvanın boynu ile burnunu uğuşturarak: "Cici buzağıcık, cici buzağıcık!" diye tekrarlayıp duruyordu.

X

HANDSOME'IN TATİL GÜNÜ

Kahvaltıdan sonra, anam, "Sycamore Kadınlar Terakki Cemiyeti" nin gelecek toplantısını görmek üzere, öteki köşe başındaki Mrs. Howard'ın evine gitti. Son sözünü Handsome'a söylemişti: Bulaşığı yıkayıp bezleri güneşe asacaktı.

Handsome'ın tatil günüydü. Aslını ararsanız on bir yaşında bize geldiği gündenberi hiç tatil yapmamıştı. Ne zaman bütün bir gün keyfince dolaşmaya gidecek olsa mutlaka bir mâni çıkardı. Handsome âdi gün olsun, tatil günü olsun, bulaşığı geciktirmeye bayılırdı. Her günün tıpkı bir evvelki gibi geçeceğini bilirdi. Bulaşığı yıkamayı geri bırakmak için bin türlü sebep icat ederdi. O sabah, anam Mrs. Howard'a gittikten sonra karnı acıktığını söyledi. Mutfağa gidip kendisine bir sahan domuz ciğeri pişirdi.

Babam arka galerinin basamaklarına uzanmış, her sabah, kahvaltıdan sonra, işi yolunda gittiği zaman yaptığı gibi güneşte uyku kesteriyordu. Kahvaltıdan sonra bir uyku çekerse bütün gün kendini daha dinç hissettiğini söylerdi. Handsome, bulaşığın beklediğini bildiği için, domuz ciğerini yemeyi hayli uzun sürdürdü. İskemlesinin kenarına oturmuş, ocağın üstüne eğilerek doğrudan doğruya sahandan yiyordu; tam o sırada ön kapı çalındı. Babamla Handsome meşgul oldukları için, ben dışarıdan evin etrafını dolanarak kimin geldiğine baktım.

Evin önüne gelince, bir de baktım ki, on sekiz, yirmi yaşlarında acayip halli bir kız, yüzünü telli kapıya dayamış, içrisini görmeğe çalışıyor. Başı açıktı, kestane rengi, uzun, kıvrılmış saçları vardı, elinde kahverengi dört köşe bir çanta taşıyordu. Onu şimdiye kadar hiç görmüşlüğüm olmadığı için bir başkasının evini arayan bir yabancı olduğuna hükmettim. Ben onu gözetlerken elini kapının tokmağına götürerek açmaya çalıştığını gördüm. Merdivenin altına kadar inip durarak:

"Kimi arıyorsunuz?" dedim.

Şimşek gibi arkasına döndü. Galerinin kenarına gelerek: "Merhaba, küçük" dedi. "Baban evde mi?"

"Babam, arka galeride uyku kestiriyor. Gidip haber veriyim."

Heyecanlanarak merdivenlerden inip kolumu tuttu:

"Bir dakika dur" dedi. "Nerede olduğunu söyle bana. Kendim gideceğim. Daha münasip olur."

Babamı hakikaten tanıyıp tanımadığını öğrenmek için:

"Neden göreceksiniz, onu?" dedim. "Birinin evini mi arıyorsunuz?"

Gülümseyerek: "Sen karışma, küçük" dedi. "Beni ona götürüver."

Onu evin etrafından dolaştırarak avluya götürdüm. Her attığı adımda üstünden ortalığa bir lāvanta kokusu yayılıyor, çorapları dizlerinin altında buruşuyordu. Babam hâlâ, ensesi en üst basamağa dayalı, ağzı açık uyuyordu. Güneşte uyuduğu zamanlar hep böyle yatar, böyle daha rahat ettiğini söylerdi. Handsome'ın mutfakta ayağa kalkmış, bir yandan ocağın üstünden yemeğini yerken, tel pencereden bize baktığını gördüm.

Kız çantasını yere bıraktı, çoraplarını yukarı çekti, sonra ayaklarının ucuna basa basa babama doğru gitti. Arkasına geçerek elleriyle gözlerini kapadı. Handsome tam kaşığı ağzına götürürken kalakaldı.

Kız: "Bil bakayım kim?" diyordu.

Babam, anamın beklenmedik bir şekilde kendisini uyardığı zamanlar yaptığı gibi, yerinden kalkmadan yana doğru bir sıçradı. Hemen oturan kız, görmesine mâni olacak şekilde babamın başını öbür tarafa çevirdi. Kokuyu alınca, babamın burun kanatları, bir ağacın tepesine fırlamış yaban kedisini koklayan av köpeklerinin burnu gibi titredi.

Kız kahkahalar atarak: "Bil bakalım kim?" diyordu.

Babam, dirseklerine kadar ellerini yoklayarak:

"Her halde Martha olmasa gerek." dedi.

Kız, gözlerinden ellerini çekmiyerek ona takılmaya başladı.

Babam nihayet ellerini çekti, gözlerini faltası gibi açarak oturdu:

"A! Kimsiniz siz, söyler misiniz bana?"

Kız gene gülerek ayağa kalktı, çantasına doğru yürüdü. Bakalım ne yapacak diye üçümüz de ona bakıyorduk. Çantanın kapağını açtı, içinden bir kucak yeni kırıvat çıkardı. Dük-kânlardakinden daha çok vardı.

Babam, uykusunu dağıtmak istermiş gibi gözlerini ovaladı, ve çantasının üstüne eğilen kızı inceden inceye tetkik etti.

Kız, açık yeşille sarı renkte bir kırıvat seçerek:

"Bu size çok yakışacak" dedi.

Babama doğru yürüyüp kırıvatı boynuna geçirdi:

"Tam sizin için yapılmış."

Babam başını satıcı kıza çevirip bir yandan da lâvanta kokusunu burnuna çekerek:

"Benim için mi yapılmış?" dedi.

Erbap bir insan haliyle yan tarafa bakarak:

"Tabii" dedi. "Bundan iyisi can sağlığı."

"Kızım! Maksudınızın ne olduğunu bilmiyorum ama, ne olursa olsun vaktinizi kaybediyorsunuz. Kırıvat neme gerek benim."

Kız, o renk renk kırıvatları çantaya atıp babama biraz daha sokularak:

"Ama bu kırıvat çok güzel. Hem renginize öyle uydu ki."

Yanına oturdu, kırıvatı boynuna geçirip bağlamaya koyuldu. Böyle yanyana dururlarken babamın yüzü pancar gibi kızarıyordu; koku her tarafa yayılmıştı.

"Buna da bir diyeceğiniz yok ya?"

Ne söyleyeceğini şaşırmış gibi bir hali vardı babamın. "Rensime uyan hususî bir kırıvat bulunacağı hiç aklıma gelmemişti doğrusu!"

Kız kırıvatı okşayarak: "Gidip bir aynaya baksanıza!" dedi. "Bu kırıvatı boynunuzda gördükten sonra onsuz edemiyecceğinizi anlıyacaksınız. Sizi öyle açtı ki."

Babam, etrafına bir göz attı, bilhassa Mrs. Howard'ın evi

tarafına bakıyordu. Başka birinin işitmesinden korkuyormuş gibi alçak sesle:

"Evde bir ayna var." dedi.

Kız onu kulundan çekerek: "O halde daha ne bekliyorsunuz?" dedi.

Kız çantasını alıp içeri girdi, babam da peşinden. Onlar girdikten sonra Handsome mutfaktan çıktı, birlikte bir pencereden evin içini gözetliyebileceğimiz bir köşeye kostük.

"Ne dedimdi size? Çok güzeldir dememiş miydim? Ömrünüzde böyle bir kırıvat görmediğinize eminim."

"Hakkınız var herhalde. Güzelliğine güzel doğrusu. Banâ da yakıştı, öyle değil mi?"

Arkasında durmuş, omuzu üstünden aynaya bakan kız:

"Tabii" dedi. "Durun düğümünü düzeltelim size.."

Karşısına geçerek çenesinin altında düğümü ufalttı. Sonra ellerini omuzlarına koyarak babama gülümsedi. Babam gözlerini aynadan çevirip ona baktı. Handsome heyecanlandı.

"Mrs. Martha, nerdeyse gelir. Baban ayağını denk alsa iyilerdi. Mrs. Martha, Mr. Morris'i bu kırıvatla dolaşırken görürse kıyametleri koparır. Ah bulaşıklarım yıkanmış olsaydı da Mrs. Martha gelmeden evvel çekip gitseydim akşama kadar."

Babam satıcı kızın saçlarını koklamak için eğildi ve ellerini onun beline doladı.

"Kaça bu?"

"Yarım dolar."

"Yarım dolarım yok ki..."

Kız babamı biraz sertçe sarsarak:

"Amma da yaptınız! Biraz cömert olun canım. Yarım doların da ne hükmü olur?"

Belini daha çok sararak:

"Ama yok işte. Param yok, ne yapayım?"

"Parayı bulacak bir yer bilmiyor musun?"

"Bilmiyorum ya."

Handsome homurdanmaya başladı:

"Baban böyle bir kırıvat parçası için başına iş açmasa bari. Her halde sonu iyiye varmayacak bu işin. İçime doğuyor benim. Bir kötülük olacak sonunda. Böyle şeyler oldu mu ka-

bak benim başımda patlar hep. Şu kırvatlı kız gelmeden önce tatilime başlasaydım keşke."

Kız kolunu babamın boynuna doladı, onu kendine çekti. Bir an bu vaziyette kaldılar.

Babam: "Yarım doları bir yerde bulurum belki." dedi. "Şimdi aklıma geldi. Bulurum her halde."

Kız ellerini çekip biraz gerileyerek:

"Pekâlâ" dedi. "Ama acele edin biraz!"

"Bekliyecek misiniz beni?"

"Tabii, yalnız çabuk olun."

Babam kapıya doğru gerisin geri gitmeğe başladı.

"Durun orada! Odadan çıkmayın. Şimdi geliyorum."

Hemen galeriye koştu:

"Handsome Brown! Handsome!"

Zenci son nefesi gelmiş gibi bir ah etti. Evin köşesinden başını uzatıp:

"Tatil günümde ne istiyorsunuz benden?" diye sordu.

"Sen bırak onu şimdi de gel buraya bakayım. Çabuk ol!"

"Ne istiyorsunuz, Mr. Morris? Mrs. Martha, ben dönmeden bulaşıkları yıka, demişti. Bulaşığı yıkamadan bir şey yapamam."

"Bulaşığın acelesi yok. Hem nasıl olsa öğle yemeğinden sonra tekrar kirlenmiyecek mi?"

Handsome'ı kolundan tutup sokağa sürükledi. Handsome peşimizden yetişmek için seke seke geliyordu. Mr. Tom Owen'in evine gelince, avluya girdik. Bahçesinden ayırık otu yolmakla mesguldü.

"Tom! Handsome'ı bir günlük istemiştin ya, sana getirdim işte. Hemen işe başlayabilir."

Lâhana ve galgam sıraları arasından Mr. Owen'e kadar ite kaka zenciye bahçeye soktu.

"Ver ona çapayı, Tom."

Çapayı Mr. Owen'in elinden kapıp Handsome'ın eline sıktırdı.

"Ama, bugün benim tatil günüm olduğunu unutuyorsunuz, Mr. Morris. Hem, doğrusunu söylüyeyim mi ayırık yolmasını da hiç sevmem."

"Çenen pırtı!"

Babam, onu omuzlarından yakalayıp şiddetle sarstı:

"Sen kendi işine bak."

"İyi ya işte, benim işim bu, Mr. Morris. Benim tatil günüm bugün."

"Tatil yapmak için günler çuvala girmediyse ya! Sen hemen şu ayrığı yolmaya bak."

Handsome çapayı kaldırıp bir küme ayrığın üstüne indirdi. Ot öyle katı ve sertti ki âlet bir lastik top gibi geri tepti.

Babam: "Haydi, Tom, ver bakayım şu yarım doları." dedi.

"Gününü bitirmeden veremem. Ne malûm, belki yaptığı iş yarım dolar etmez! Hemen parayı verip de yaptığı işin bu kadar etmediğini görürsem okkanın altına giderim sonra."

"Sen merak etme onu. Handsome'ın paranın karşılığını fazlasıyla ödemesine göz kulak olurum ben. Sık sık gelip onu yoklarım, işini gereği gibi yapıp yapmadığını kontrol ederim."

Zenci: "N'olursunuz, yapmayın Mr. Morris!" diye yalvardı.

"Ne oldu gene?"

"Şu yıllanmış ayrığı sökmek istemiyorum. Tatilimi yapmak istiyorum ben."

Babam, ayakları dibindeki çapayı göstererek ona sert sert baktı.

"Hadi, çık şu yarım doları, Tom..."

"İş bitmeden parayı almak için neden acele ediyorsun bu kadar?"

"Hemen görülecek bir hesabım var da. Tom, hadi ver şu parayı..."

Mr. Owen, çapayla ayrığa vuran Handsome'a baktı. Bir müddet sonra elini tulumunun cebine sokarak bir avuç çivi, vida ve bozuk para çıkardı. Beşer, onar sentlik bozuk paralardan yarım doları çıkarıncaya kadar bunları karıştırdı durdu.

"Adamakıllı iş görüp gündeliğini hakketmezse bir daha tutmam onu."

"Handsome'ı tuttuğuna pişman olmayacaksın. Domuzuna çalışır doğrusu."

Mr. Owen, parayı babama uzattı, avucunda kalanları da tekrar cebine koydu. Babam yarım doları alır almaz hemen kapıya doğru koşmaya başladı.

Handsome gene:

"Mr. Morris, n'olursunuz..." diye sızlandı.

"Daha ne istiyorsun? Görmüyor musun ki acele işim var?"

"Öğleden sonra biraz erken çıkabilir miyim, bari bir parçacık tatil yapayım?"

"Olmaz! Hem bir daha o tatil lâkırdısını ağzına alayım deme. Benim hiç tatil yaptığımı gördün mü?"

Babam acelesinden Mr. Owen'i selâmlamayı bile unuttu. Eve doğru koştu. İçeri girince telli kapıyı gürültüyle kapadı.

Kız hâlâ orada, yatağın kenarına oturmuş, kırıvatlarını katlayarak çantaya doldurmakla meşguldü. Gözlerini babama kaldırdı.

"İşte para!"

Kızın yanına oturdu, ve beş sentlik paraları avucuna saydı.

"Bunları buluncaya kadar canım çıktı." dedi.

Kız karyolanın üstünden yeşilli sarılı kırıvatı alıp babama uzatarak:

"Buyrun kırıvatınızı." dedi.

Kırıvat yere, ayaklarının ucuna düştü.

"Ama siz gey..."

İlkönce şaşırmışken şimdi kızacağa benziyordu. Kız derhal sözünü tamamladı:

"Ne, yapmıyacak mıyım?"

Babam ağzı açık ona bakıyordu. Kız eğilip geri kalan kırıvatlarını da katlayarak çantaya koydu.

"Demin yaptığınız gibi belki boynuma sarıp bağlarsınız demiştim de..."

"Bana baksanıza siz! Ben size bir mal sattım. Yarım dolar için üstelik daha ne istiyorsunuz? Akşama kadar bütün kasabayı dolacağım. Satıştan sonra da kırıvatlar bağlamakla vakit kaybedecek olsam günde kaç kırıvat satarım zannedersiniz."

"Hani sanmıştım ki..."

Kekeliyordu.

"Ne sanmıştınız yani?"

"Hani belki kırıvatı gene boynuma bağlarsınız demiştim de."

"Sahi, onu mu sanmıştınız!"

Gülmeye başladı.

Sonra kalktı, çantasının kapağını kapadı. O, eşyasını toplayıp odadan çıkarken babam oturduğu yerde kalakalmıştı.

Kız, çabucak köşeyi dönmüş, Mr. Owen'ın evi önüne gelmiş, avluya giriyordu.

Babam uzun bir zaman karyolada oturup yerdeki sarılı yeşilli kıravata bakakaldı. Sonra kalktı, var kuvvetiyle kıravata bir tekme şavurarak onu odanın bir köşesine fırlattı.

Arka galeriye çıkıp merdiven basamaklarına oturdu. Orada tekrar güneşe serilebilirdi.

XI

BABAMIN SİYASİ VAZİFESİ

Akşam yemeğinden sonra ön galeride oturuyorduk, derken Ben Simons sokaktan gelerek bizim avluya girdi. Merdivene yaklaşarak:

"Cümleten merhaba!" dedi.

Babam:

"Merhaba Ben!" dedi. "Gel otur."

Anam hiç ağzını açmadı. Maksatlarını öğrenmedikçe Ben Simons gibi politikacılara hiç itimat etmezdi.

Ben, bir iskemle bulmak için karanlıkta el yordamile aranarak:

"Serin serin pek güzel bir akşam, Mrs. Stroup!" dedi.

Anam: "Öyle." dedi.

Uzunca bir sükût oldu. Ben, söylenecek bir sözü varmış da ağzını açmaktan çekiniyormuş gibi bir kaç kere boğazını kazıdı.

Babam: "Bugünlerde iş çok mu, Ben?" diye sordu.

Konuşmak için fırsat arıyormuşçasına:

"Çok," diye atıldı. "Başımı kaşıyacak vakit bulamıyorum. Fırsat bulduğum yerde şöyle yarım yamalak bir uyku çekip yolda bayırda iki lokma ekmek yiyebiliyorsam, ne mutlu, günün ışımasından gece yarılarna kadar hep iş, iş, iş. Karı diyordu ya geçen gün, sen, diyordu, bu gidişle ecelinden yirmi sene evvel boylıyacaksın tahtalıköyü, diyordu. Sokaklarda kol gezmek lâzım, hapishaneyi temizlemek lâzım, tevkifleri yapmak, kefaletle serbest bırakılanları göz hapsine almak, bi-

İr miyim, daha bir sürü iş! Benden hayır kalmadı gayrı, Morris!"

Babam: "Bir yardımcı alsan kendine, fena etmezsin. Mese-lâ beni al. Arasına boş vakitlerim kalıyor. Gerçi çok değil ama, ne de olsa... Kendi işlerime de bakmak lâzım tabii. Ama bir işe yararsa, arasıra biraz vakit ayırabilirim yani."

Ben öne doğru eğildi:

"Doğrusunu istersen ben de zaten bunun için gelmiştim ya, Morris. Bahsi ilkin senin açtığına memnun oldum."

Anam: "Ben Simons!" dedi. "Maksadınızı bilmiyorum. Ama her ne olursa olsun, geçen sefer Morris'in aklına koyduğunuz iş cinsinden karışık bir şey olmasın her halde. Şu hani bütün alleyl içine alacak şekilde genişletilmeye müsait tabutlar kabilinden bir dalgadan bahsedecekseniz eksik olsun! Kimse, allesinden yeni biri ölünce, toprağın altından tabut çıkıp açmaya yanaşmaz!"

"Yok, Mrs. Stroup, bu sefer teklif edeceğim iş bambaşka bir şey. Morris'e devamlı bir iş uydurmaya bakıyorum."

Anam sallanmasını durdurup doğrularak:

"Ne işymiş o?" dedi.

"Mesele şu, Belediye Meclisi dün akşam toplanıp başıboş köpeklerin yakalanması hakkındaki kanunu tatbika koymıya karar verdi. Daha iki gün önce kuduran bir köpeği kovalı-yarak öldürmek zorunda kaldım. Meclis âzaları bu kadar çok köpeğin sokaklarda başıboş dolaşmasının tehlikeli olduğunu düşünüyorlar. Hakları da var. Kanunu harfiyen yerine getirecek sokakta rastlıyacağım bütün köpekleri toplamamı emrettiler. Onlara işlerim zaten başımdan aşkın, dedim, başıboş köpekleri toplamak için bir adam tutulmasına razı oldular."

Anam iskemlesinden yarı kalkarak:

"Başıboş köpekler peşinde koşacak bir adam mı? Kocamın köpek kovalıyacak adam olduğunu mu söyleyeceksin yüzüme karşı Ben Simons? Çek arabanı, diyeceğim geliyor yani..."

"Sabırlı olun, Mrs. Stroup. Evvelâ aklımdan bile geçmemişti. Belediye Meclisi âzasından biri bu işi en iyi becerecek hemşehri diye onun adını ortaya atıverdi, Meclis de karar verdi..."

Babam atıldı:

"Köpekler peşimden gelmiye bayılırlar. Daima dikkat etmişimdir. Köpeklerle aram ötedenberi iyidir."

Anam sözünü kesti:

"Susar mısın sen, Morris! Bundan daha ayıp şey olmaz."

"Canım, Mrs. Stroup, meşhur politikacılardan çoğu mesleklerine bu çeşit işlerle başlamışlardır. Mühim senatörlerin ekserisi, kongre âzası, şerifler, siyasi hayata başıboş köpekleri toplamakla başlamışlardır. İşe oradan başlamamış pek az mühim siyaset adamı vardır."

Anam: "Hiç sanmam" dedi. "Politikacılara daha çok saygım vardır benim."

Ben: "Politika acayip şeydir" dedi. "Başka işlere hiç benzer yeri yoktur. Bir politikacı, başıboş köpekleri tophıyarak pek erkenden başlayıp kısa zamanda meşhur bir adam olabilir. Zaten politikanın politika olması da bu yüzdendir."

Anam sustu. Salıncaklı iskemlesinin yeniden gıcırdadığını duydum. Ben'in kendisine söylediklerini düşündüğü besbelliydi.

Babam: "Vallahi düşündükçe aklım yatıyor benim bu işe" dedi. "Ne zamandır zaten siyasi hayatta daha mühim bir rolüm olmalı, diye düşünür dururum. Her gün, ıvır zıvır işlerle gününü gün etmekle insan kendini göstermiş sayılmaz."

Ben: "O halde bu vazifeyi kabul etmelisin, Morris." dedi. "Senin için büyük bir iş bu."

Babam, karanlıkta anamın yüzünü görmeye çalışarak, kılmıdamadan durdu. Anam hâlâ iskemlesinde sallanıyor ve iskemlenin gıcirtısı, bir oluktan damlayan su intizamiyle duyuluyordu.

Babam, yine anamın nasıl karşılayacağını anlamıya çalışarak:

"O halde, bu işi kabul etmek münasip olur, sanıyorum." dedi.

Bir an durup anamın ne diyeceğini bekledi. Anam dediğini iştmemiş gibi davrandı.

"Teklifini kabul edeceğim" diye kesip attı.

Ben ayağa kalktı. Acele acele:

"Pekâlâ, Morris" dedi. "Pekâlâ. Öyle söylediğine memnun oldum. Yarın sabah, kahvaltıdan hemen sonra beni görmeye gelirsin, değil mi?"

Galeriyi geçip merdivenlerden indi. Son basamağa geldiği zaman babam telâşla yerinden kalkarak onu çağırdı. Endişeli bir hall vardı.

"Kaç para verecekler?"

"Ha! Maaş mı?"

"Tabii! Başboş köpeklerle uğraşmak için kaç para verecekler?"

"Doğrusunu istersen, maaş vermiyorlar."

Ben, biraz sıkılmış görünüyordu.

"Ya, ne veriyorlar ya?"

"Mükâfat veriyorlar."

"Mükâfat mı?"

"Tabii Morris. Siyasi ve idari işlerin çoğunda usûl böyledir. Mükâfat verirler."

"Ne kadar tutuyor bu mükâfat?"

"Yakalayıp hapsedeceğin köpek başına yirmi beş sent.

Babam sesini çıkarmıyordu. Bir müddet karanlığa daldı. Ben usulca sokağa sığışıyordu.

"Doğrusu canım sıkılmadı değil. Ben her cumartesi akşamı muayyen bir ücret alacağımı sanıyordum."

"Ama, mükâfat usulünün faydası şurada ki, eline geçecek paraya bir had tâyin edilmemiştir. Maktu ücrette eline geçecek paranın muayyen bir miktarı geçmiyeceğini bilirsin. Halbuki parça başına işde hudut yoktur."

Yüzü gülen babam: "Sâhi, doğru be" dedi. "Bak, bunu hiç düşünmemiştim doğrusu!"

Ben sokakta uzaklaştı.

"Güzel! Şu halde yarın beni göreceksin."

"Allah rahatlık versin. Ben! Beni düşündüğün için eksik olma."

Babamla beraber galeriye çıktım. Anam yatmaya gitmişti.

Babam: "Evlât" dedi, "gel güzel bir uyku çekelim. Yarın çok iş var. İyice dinlenmeliyiz."

Gidip soyunduk ve yatağa girdik. Babam yatağında sağa sola bir hayli döndü. Kasabanın tanıdığı bütün köpeklerini adlarıyla bir bir sayıyordu içinden. O sırada uyuyakalmışım.

Ertesi gün kahvaltı biter bitmez babam şapkasını aldı. Çarşıya gidip Ben Simons'u görmek lâzımdı. Yolda hiç oyalanmadık, fakat babam, Frank Bean'in galerisinde uyuyan av köpeği Sparky'yi hatırlatmamı tembih etti.

Nihayet Ben Simons'u bulduk. Berberde tıraş oluyordu. Yüzü sabunlanmış olduğu için lâf söyleyemiyordu. Ağzını açabildiği zaman eliyle işaret etti:

"Merhaba, Morris! İşe başlamaya hazır mısın?"

"Bir an evvel başlamak için sabırsızlanıyorum, Ben."

"Bir dakika, şimdi geliyorum."

Kalkıp şapkasını başına koyduktan sonra, Ben, babama, kasabaya gidip sokakta rastlayacağı bütün serseri köpekleri yalamasını ve bunları hapishanenin büyük hücrelerine kapatmasını söyledi.

"Yapılacak iş bundan ibaret mi?"

"Bundan ibaret ya!"

Şehrin öbür ucundan başlayarak yola çıktık. Köpeklerle dikkat ederek yavaş yavaş yürüyorduk. Sabahın bu saatinde ekserisi uykuda olmalıydı. Sokakta hiç köpeğe rastlanmıyordu.

Yarım saat yürüdükten sonra babam elini cebine sokup on sent çıkardı:

"Bakkala koş, evlât! Bu para ile mümkün olduğu kadar büyük bir parça et al. Et taze olmasa da olur, parça iri olsun da."

Hemen koşup koskocaman bir parça et getirdim. Babamı bir şemsiye ağacının gölgesinde bırakmıştım. Uyuyakalmıştı. Eti göstermek için omuzundan sarsınca hemen yerinden fırladı.

Eti koklayarak: "Bu onları çeker" dedi. "Gel, evlât!"

Başka bir sokağa saptık, yolda yürürken babam aşağıya sarkan elinde eti sallayıp duruyordu. Çok beklemedik. Dönüp arkamıza bakınca bir de baktık ki, postu benekli bir köpek tin tin peşimizden geliyor.

"Tam aradığımızı bulduk, evlât. Böyle işlerde bir parça et bire bir gelir."

Köpeğe ıslık çaldı, hayvan kulaklarını dikip peşimizden daha hızlı koşmaya başladı. Az sonra bir köpek daha etin kokusunu alıp birincinin ardına takıldı. Yol geçidinde, peşimizde yedi köpek vardı. Babamın keyfine payan yoktu. Bana: "Koş gît, hücrenin kapısını aç" dedi. Oraya gelince, sürüyü içeri soktu, ve hayvanlardan hiç birinin kapmasına meydan vermeden, etle beraber dışarı fırladı.

"Bir köpek daha yakalarsak, iki doları kıvırdık demektir." dedi. "Kolay kolay kazanılmaz bu kadar para. Biz ne yaptık ki, sadece sokakları dolaştık. İnsanların siyasî vazifelere neden bu kadar düşkün olduklarını şimdi anlıyorum. Şu vazifemi dünyanın hiç bir işine değişmem. Politika ile uğraşmak, hayatı kazanmanın en iyi yoluymuş doğrusu."

Yine et parçasını sallaya sallaya başka bir sokağa saptık. Sokağın daha ilk köşesini dönmemiştik ki, bir evin altından iri bir epanyöl fırladı, peşimizden koşmaya başladı. Hapishaneye ikinci seferimizde, arkamızda beş köpek birikmişti. Mr. Bean'ın köpeği Sparky'nin eti koklayıp peşimize düşmesi için de hususî bir sefer yaptık.

Bütün köpekler kapatıldıktan sonra, babam oturdu, bir kibrit çöpüyle kumlara rakamlar çizerek hakettiği parayı hesaplamaya koyuldu.

Kibrit çöpünü atarak:

"Üç dolardan biraz fazla ediyor, evlât." dedi. "Kısa zamanda hayli para kazandık. Yarın da böyle giderse altı dolar eder. Cumartesi akşamı, bir hafta içinde on sekiz, yirmi dolar kazanmış olacağız. Bu kadar para kazanacağım dünyada aklımdan geçmezdi! Vakit öğle' oldu. Haydi gidip yemek yiyelim!"

Sofrada anam hiç sesini çıkarmadı, babam da ağzını açmaya cesaret edemiyordu. Yemekten sonra tesbih ağacının gölgesinde oturduk.

Bir saat kadar sonra Ben Simons'un acele acele bize geldiğini gördüm. Babam hâlâ uyuyordu, fakat onu hemen uyardım, herhalde Ben, mühim bir şey söylemeye geliyordur, diyordum. Ağacın altında olduğumuzu gördü, avludan hızlı adımlarla geçti.

Nefes nefese: "Morris" dedi, "hücreye kapattığın o köpekleri nereden bulduğunu söyler misin bana?"

Dirseği üstünde doğrulan babam:

"Köpekler mi?" dedi. "Vazifemi yerine getirerek sokaktan topladım. Sokakta dolaşan bütün köpekleri yakalayıp kapatmak vazifem değil miydi? Bugünkü başıboş hayvanlar ne inekti, ne de beygir; sadece köpekti.

"İyi ama, sen, Belediye Reisi Foot'un köpeğini de yakalamıydın. Sonra Mrs. Josie Hendricks de epanyölünü bulamadığını bana haber verdi; onu da kapamıydın. Mr. Bean'ın en iyi av köpeği de oradaydı. Bütün bu köpeklerin sahibi var, iki dolarlık yıllık köpek resmini de ödemişler. Belediye resmini ödemiş insanların köpeklerini böyle alıp kapatamazsın."

Babam: "İyi ama bunlar sokakta başıboş geziyorlardı. Kasabayı baştan başa dolaştım. Sahipsiz gibi görünen bir sürü köpek gördüm. Bunları kapatmak vazifemdi. Ben de bunu yaptım."

"Peki, nasıl soktun onları hücreye?"

"Çobanın koyunları güttüğü gibi. Hem zaten köpekler peşimden gelmeye bayılırlar. Dün akşam dememiş miydin sana."

"Onları sakın bir yemle çekmiş olmayasın?"

"Pek de öyle değil. Sâhi elimde bir parça et vardı ya, şimdi hatırıma geldi."

Ben şapkasını çıkarıp yüzünü mendiliyle kurularak:

"Ben de öyle düşünmüştüm" dedi. "Herhalde bu işde bir orostopolluk var, diyordum."

Uzunca bir sükût oldu. Sonra Ben şapkasını giydi ve babama baktı:

"Morris" dedi, "bu başıboş köpekler meselesini elime almak istiyorum. Zaten başıboş köpekleri yakalamak çok zamanını alacak senin."

"Ya benim üç dolarım ne olacak. Bu parayı haketmedim mi?"

"Pek emin değilim. Herhalde Belediye Meclisinin parayı hemen vereceğini sanmıyorum. Belediye Reisi Foot, sergilerde teşhir ettiği köpeğini kapatmana sebep olduğum için belki de vazifeme son verecektir. Ona kalkıp bir de fatura mı dayıyayım? Politikada ilk öğrenilmesi gerekli şey, bir başka politikacıya zarar vermenin bir politikacı için hiç de iyi bir politika olmadığıdır. İş olduğu gibi bıraksak hayırlı olur sanıyorum. Senin hatırın için işimden olmya niyetim yok benim, Morris."

Babam başıyla tasdik etti, kafasını tespih ağacına dayıyarak tekrar arkaya yaslandı.

"Hakkın var, Ben. Hem aylık adam harcı bu iş. Bütün zamanımı alacak işlerden hoşlanmam ben."

XII

BABAM GECELEYİN EVE GELİYOR

Gece yarısından az önce köpekler havlamıya başladı. Noel'e iki hafta vardı ve kar yağıyordu. Rüzgâr, akşam yemeğinden az sonra kesilmişti, ama, evin kornişlerinde hafif bir ılık se-

si hâlâ duyuluyordu. İnsanın yatakta kalın yorganlar altında keyfi geldiği o beyaz kış gecelerinden biriydi.

Koridorda ışık yanıyordu. Bütün gece, yanar bırakırdık. Anam elektriğin düğmesini çevirmedi, oda karanlıkken dışarısını daha iyi görürdü.

Bir an sesini çıkarmadı. Köpekler biraz homurdandılar, sonra yeniden havlamıya başladılar. Geceleyin evin yanında bağlı dururlardı. Yoksa kestirmeden geçmek için eve yaklaşanları ısırdırlardı. Köpeklerin bağlanması babam için de hayırlıydı. Kokusunu alamadıkları herhangi bir kimse gibi onun da üstüne atılmaktan çekinmezlerdi.

Anam, kapının anahtarıyla pencerenin kenarına vurarak: "Ta kendisi," dedi. Her zamankinden fazla kızmamıştı ama bu kadarı da kâfiydi. Tahtaya anahtar gibi bir şeyle vurduğu zaman içinden neler geçtiğini bilirdik.

İlkin, tahta köprüden geçen bir arabanın çıkardığı gürültüye benzer bir uğultu duyuldu. Sonra, temel direkleri kırılıyormuş gibi ev sarsıldı.

Babam, ağırlığını çekip çekmiyeceğini anlamak için merdiven basamaklarını muayene ediyordu. Her zaman kendisine bir tuzak kurulmuş olmasından korkardı. Meselâ, ya basamak tahtalarını sökmüşlerse de aralığa düşersem, diye ödü kopardı. O zaman anam eline bir süpürge sopası alıp koşardı:

"Eve yine bu halde geliyor. Usandım artık, usandım."

Bakmak için kalkmıya davranacak oldum.

"Sen yerinden kıpırdama, William! Hattâ başını yorgan altına sok. İçeri girişini görmeden daha iyi edersin."

Hâlâ elindeki anahtarla pencerenin kenarına vuruyordu.

Dirseklerimle dizlerim üstünde hafifçe doğrularak yorganı başımın üstüne çektim. Anam başını benden çevirince etrafı biraz görececek şekilde yorganı açtım.

Ön kapı müthiş bir gürültüyle açıldı, azkalsın camı paramparça olacaktı. Zaten kapı camlarına, eşyalara veya evde herhangi bir şeye dikkat etmek babamın âdeti değildi. Bir gün dikiş makinesini hurdahaş etmişti da, anam tamir ettirecek parayı bulmak için akla karayı seçmişti.

Babamın bu kadar gürültü yapabileceğini hiç tahmin etmezdim. Sanki yerinde zıplayarak döşeme tahtalarını delmek istiyor sanırdınız. Duvarlardaki bütün çerçeveler sallanıyordu,

bazıları çarpık vaziyette kaldı. Hattâ Tucker ninenin kocaman resmi bile çarpıldı.

Anam ışığı yaktı, ocağa gidip ateşi karıştırdı. Ocakta kor haline gelmiş bir yığın ateş vardı. Anam bir gazeteyle savurarak ateşi harlattı. Sonra, iki kocaman kütük attı. Babamın içeri girmesini bekliyerek sırtını ateşe çevirip durdu.

Babam koridorda hâlâ patırtı edip duruyordu. Bir tekme vurup iskemleleri tâ mutfak kapısına kadar tekerliyordu. Birden durup yanındaki birine bir şeyler söyledi.

Anam hemen yerinden fırlayıp robdögambrını sırtına geçirdi. Sağlarını düzeltmek için şöyle bir aynaya baktı. Gece- nin bu saatinde babamın eve misafir gefirmesi şaşılacak şeydi.

"William! Ört başını da uyu, demedim mi sana."

Yalvardım.

Çıplak ayaklarını yere vurarak:

"Sözümü tekrarlatma, William" dedi. "Dediğimi derhal yap."

Yorganı başıma çektim ama, hemen ardından yine indirdim.

Kapı birkaç santim aralandı. Tekrar diz üstünde doğruldum. Tam o sırada babam kapıya bir tekme vurup içeri girmişti. Kapı duvara çarpıp mevcudiyetinden haberdar olmadığımız bir toz tabakasını aşağı indirdi.

Anam kollarını kavuşturup babama dik dik bakarak:

"Ne oluyor, Morris Stroup?" dedi. "Ne istiyorsun bu saatte?"

Babam birini kolundan yakalayıp odaya iterek:

"Gir, rahatına bak" dedi. "Benim evime de girmekten çekinecek değilsin ya!"

Bu giren bir kızdı, aşağı yukarı anamın yarısı kadar bir şey. Babam onu dikiş makinesinin yanına kadar itti. Anam olduğu yerde döndü, bir fırıldağın, rüzgârın istikametini takip etmesi gibi onları takip ediyordu. Babamı böylesine sarhoş, anamı böylesine öfkeli görmek, ehemmiyetsiz bir hâdise değildi.

Babam yanındakine:

"Merhaba desene!" dedi.

Kız ağzını açmıyordu.

Babam onu yakasından tutup belini büktü. Kıza anamın önünde reverans yaptırıyordu. Sonra kendisi de başını eğdi.

Sonra ikisi de aynı şeyi tekrarlamaya başladılar. Öylesine ki, anam çaresiz onların hareketlerini takip etmeye başladı.

Biraz hızlı nefes almış olacağım: Anam bir an müthiş bir hal aldı. Dönüp ocağın yanına oturdu.

"Kim bu, Morris?"

Merakı bir an için öfkesini yatıştırmıştı.

"Kim bu?"

Babam bir iskemleye öyle bir çöküş çöktü ki, iskemle çatırdadı.

"O mu?" dedi. "Lucie'dir. Bugünlerde bana yardım ediyor."

Babam oturduğu yerde döndü ve beni yorganın altında görmemiş vaziyette gördü:

"Merhaba, evlât! Nasılsın bakayım?"

Dizüstü kayarak ve onu gördüğüme memnuniyetimi gösterecek bir şey bulmaya çalışarak:

"Çok iyiyim" dedim.

"Büyüyor musun?"

"Eh, oldukça!"

"Âferin. Öyle olmalı. Devam et! Farkına bile varmadan koskoca adam olacaksın."

Anam küçük bir odun parçası alıp ona fırlattı, fakat isabet ettiremedi. Odun parçası, onun arkasında, duvara çarpmıştı. Babam hemen yerinden fırladı ve sanki odun kendisine isabet etmiş gibi zıp zıp zıplamaya başladı. Böyle sıçrarken ayağı kaydı, duvarın üstüne yıkıldı ve yere serildi.

Elini uzatıp dik arkalıklı bir iskemleyi yakaladı. Onu dikkatle muayene ettikten sonra, çubuklarını sökmeye başladı. Bir tanesini söktü mü, hemen ocağa fırlatıyordu.

Bütün çubuklarıyla dört ayağı ocağa gittikten sonra arkalığına girişti. Tahta parçalarını teker teker çıkararak ocağa fırlatmaya başladı. Anam hiç ağzını açmıyor, sade şaşkın şaşkın ona bakıyordu.

"Kalk gidelim buradan, Morris!"

Lucie, içerli girdiğinden beri ilk defa ağzını açıyordu. Anamla ben ona hayretle baktık, babam da, sanki onu getirdiğini unutmuş gibi etrafına bakındı.

"Morris! Kalk gidelim buradan!"

Fena halde korktuğu belliydi. Herkes ona o kadar ısrarla bakıyor, anam da o kadar kızmış görünüyordu ki, bunda şaşılabilecek bir taraf yoktu.

Babam: "Otur, rahatına bak" dedi. "Otursana, Lucie."

Kız bir iskemleye oturdu.

Onun oturuş tarzı, anamın öfkesi, babamın iskemleleri parça parça edişi kaçırılmıyacak bir manzara teşkil ediyordu. Çok komikti. Biraz hızlı gülmüş olmalıyım. Anam bana dönüp parmağıyla yorganın altına girmemi ve uyumamı işaret etti. Böyle hâdiseler olurken oturup da uyuyacak değildim a. Anam da bunu akıl etmeliydi. Kabil olduğu kadar büzülp onları tetkike koyuldum.

Anam iskemlesi üstünde sallanarak:

"Bu iskemleyi tamamiyle parçaladıktan sonra yerine yenisini almak için bana yedi dolar verirsin." dedi.

"Mübalâğa etme, Martha. İskemle dediğin bir dolar, bilemedin iki dolardan fazla etmez."

Anam köpürdü. Tavan süpürgesini yakalayıp babamın üstüne yürüdü. Süpürge tarafıyla kafasına vurdu, vurdu, ancak süpürgenin harap olduğunu farkettiği zaman durdu. Yerler süpürge telleriyle dolmuştu. Bu sefer sapiyle vurmaya başladı. Babam kalktı, iskemlenin kalan parçalarını da, geçerken ocağa fırlatıp sendeliye sendeliye yük dolabına gitti. İçine girip kapıyı arkasından kapadı. Kilidine bir şey yapmış olacaktı. Anam var kuvvetiyle uğraşıysa da kapıyı açamadı.

O kadar kızmıştı ki, ne yaptığının farkında değildi. Karvolasının kenarına oturmuş, saçlarını topluyordu.

Kapı arkasından babama bağırdı:

"Gecenin bu saatinde güzel işler yapıyorsun, Morris Stroup! Evde böyle şeyler olup biterken gel de sen çocuk terbiye et bakayım!"

Cevabı beklemedi. Hemen Lucie'ye dödü:

"Herifte gözün varsa, al senin olsun! Ama, buralara sokulayım deme!"

Lucie izah etti:

"Bana evli olmadığını söylemişti. Bekârım demişti bana."

Anam bir feryat kopardı:

"Bekâr, ha!"

Yüzü pancar gibi kızardı. Ocağa koşup ateş karıştıracağı kavradı. Bu kalın demirin uzunluğu bir metre vardı sağlam. Ucunu aralığından sokarak kapıyı açmaya çalıştı.

Babam yük içinde bağırıp ayağını yere vurmaya başladı. Patırtının böylesini ömrüde duymamıştım. Köpekler yeniden

havlamaıya başlamışlardı. Etrafta işitenler o gece evi haydutların bastığını, hepimizi kıştır kıştır doğradığını sanmış olsalar gerek.

Lucie birden ağılyla ağılyla kalktı:

"Yapmayın! Canını yakıyorsunuz!"

Anam döndü, ona bir dirsek vurarak:

"Sen karışma!" dedi. "Ben yaptığımı bilirim."

Olup bitenlerden bir şey kaçırmamak için yatağın öbür ucuna kadar sürünerek gittim. İkisi de hem son derece öfkeliydiler, hem de birbirlerinden korkuyorlardı. Dövüşmek isteyen, ama, nasıl hücum edeceklerini bilmiyen iki horoza benziyorlardı. Ötelerini berilerini silkeleyip birbirlerini yıldırmaya çalışmaktan başka bir şey yaptıkları yoktu.

Ama, anam kendi ağırlığındaki insanların hiç birisinden aşağı kalmazdı. Bir kere kararını verince, ateş karıştıracağı yere bıraktı. Lucie'yi yakalayıp var kuvvetiyle itti. Lucie karşıya fırladı ve kendisi tâ dikiş makinesinin yanında buldu. Bu kadar uzağa fırlatılması onu küplere bindirmişti.

Anam demir çubuğu tekrar alarak kapıyı zorlamaıya devam etti. Küt! Kapı, yaydan fırlamış gibi açıldı. Babam tâ dipte askılığın yanında, anamın çamaşırları arasındaydı. Bir dükkânın kasasını soyarken yakalanan hırsız gibi bir hali vardı. Babamı hiç bir zaman bu kadar acınacak bir halde gördüğümü hatırlamıyorum.

Anam onu yakaladı, dolaptan çıkardı. Lucie'nin peşine düştü:

"Seni kapıdışı edeyim de, kocamla fingirdeşmek ne demekmiş, anla. Yok, bu derecesine de susamam doğrusu."

Kızı yakalamak için ellerini açtı, ama, kız atik davrandı. Çatışmaya karar vermiş iki genç horoz gibi karşı karşıya geldiler. Kollarını kanatlar gibi cırparak, anamın robdöşambırı ile Lucie'nin etekliğı, etraflarında yolunmuş tüyler gibi uçuşarak, zıp zıp zıplamaıya başladılar. O kadar uzun zaman birbirlerinin etrafında böyle dönüp dolandılar ki, sanki manej yapıyorlar sanırdınız. Nihayet birbirlerinin saçlarını ellerine dolayıp çekiştirmeye başladılar. İkisi de feryadı bastılar. Babamın gözleri ışığa alışımtı. Onların hareketlerini takip için başını sağa sola çevirip duruyordu.

Anamla Lucie, yine saç saç, baş başa odadan dışarı çıktılar. Babam, sendeliye sendeliye bir başka iskemle arıyordu.

İlk rastladığına el attı. Bu, anamın pek sevdiği salıncaklı iskemlesiydi. Bu yüksek arkalıklı iskemleye çamaşırları yamak veya dinlenmek için otururdu.

Kadınların kavgası hâlâ devam ediyordu. Babam kapıyı kapadı. Kapı kalındı ve kilidi de mükemmeldi. Anahtarı çevirdi. Karyolanın kenârına oturup kunduralarını çıkarmıya başladı:

"Meram anlatmıya kalkışmak nafiledir." dedi. "İki karı birbirine girdi mi, kimse başedemez."

Kunduralarını gelişigüzel bir tarafa fırlatıp ışığı söndürdü. Karanlıkta yatağa doğru el yordamıyla yürüdü. Anamın iskemlesini de beraberinde sürüklüyordu. Bir parçasını da kopardığı zaman tahtanın çatırtısını duyuyordum. Birer birer parçaları ocağa fırlatıyordu. Bazı parçalar ocağın rafına rastlıyor, bazıları da duvara çarpıp yere düşüyordu.

Uyanan köpekler yine homurdanmıya başlamışlardı. Anamla Lucie herhalde avluya çıkmış olacaktı. Koridordan da, galeriden de sesleri gelmiyordu.

"Vallahı, evlât, Allah baba, yeryüzünde iki karıyı yanyana getirmese iyi eder..."

Artık sokağa gitmiyeceğini, evde kalacağını umarak, dizlerimi sıkıp yatağın en çukur yerine sığınmışım.

Nihayet iskemlenin arkalığını koparmıya muvaffak oldu ve var kuvvetiyle ocak tarafına fırlattı. Tahta ilkin tavana vurdu, oradan ocağın rafı üstüne düştü. Sonra babamın, oturacak kısmını parçaladığını işittim.

Karanlıkta, onunla yapayalnızken, kendimi emniyette hissediyordum.

XIII

NED AMCANIN KISA MİSAFİRLİĞİ

Öğleden sonra hemen bütün zamanımı Handsome'la beraber değirmende geçirmiştim. Akşam yemeğinden bir saat önce, değirmenci Mr. Hawkins'in bize övüttüğü bir çuval mısır unuyla eve doğru yola çıktık. Anam öğle yemeğinden sonra,

babamın uslu durduğu zamanlar, İda'ya vermek üzere sakladığı bir kile beyaz mısırla bizi değirmene göndermişti.

Mısırı çuvala doldururken anam, unu alıp eğlenmeden eve dönmemizi tembih etmişti. Akşam yemeği için yumuşak ekme yapmak istiyordu.

Konuşarak demiryolunu geçtik. Bir marşandız treni Sycamore istasyonunda durmuştu. Buna aldırış etmedik. Lokomotifin pamuk dokuma garajı önünde bıraktığı vagonları saymakla yetindik. Birisi, her adımda bir traversi atlıyarak hızlı hızlı bize doğru geliyordu.

Handsome, beni kolumdan çekerek:

"Şu mısır unu yükümüzle biraz acele etsek fena olmaz." dedi. "Anan akşama tepsi ekmeği pişirmek istiyor, biliyorsun. Ananın sözünü dinlesen iyi edersin."

"Biraz duralım. Demiryolundan bize doğru hızlı hızlı gelen kim, bakalım."

"Serserinin biridir, ananın dediği gibi, hemen eve koşmazsak torbamızı kapıp kaçar."

Handsome, mısır unu torbasını sırtından indirip iki eliyle tutarak acele acele yürüyordu:

"Sözümü dinleyip ciddiye alsan fena olmaz. Ne dediğimi biliyorum ben. Böyle serserileri çok görmüşümdür. Kimseye hayırları dokunmaz bunların. Bu herifin de hayırlı bir niyeti olmasa gerek. Bak sana söylüyorum: Beni dinlesen iyi edersin. Kaçalım eve."

Ben olduğum yerde kaldım, az sonra adam yanımıza geldi. O kadar hızlı yürümüştü ki, nefes nefeseydi. Bir müddet ağzını açamadan soludu. Babamın yaşında vardı ama, ondan çok daha hızlı yürüyordu. Biraz delişmen gözleri, asabî bir hali vardı. Üstündeki tulum hayli eskiydi, paçalarından biri tâ aşağı kadar yırtılmıştı, hem epeydir böyle yırtık kalmışa benzerdi, ama başının yan tarafına oturttuğu kasketi dükkândan daha yeni çıkmış gibiydi. Ayak parmakları görünüyordu, kunduraları o kadar eskimişti ki, iki parçadanmış gibi görünüyordular. Boynunda, gardöfrenlerin, kurumlar elbiselerine dökülmesin diye taktıklarına benzer sarı bir boyun atkısı vardı. Ama, asıl bir usturaya ihtiyacı vardı! Elleri o kadar uzundu ki, uzun kara kılları dikenler gibi her yana doğru fıkrıyordu.

Yabancı bana yakından bakarak: "Oğlum" dedi, "sen Morris Stroup'un oğlu William değil misin?"

"Evet, efendim!"

Adımı bilişine pek şaşmışım.

"Baban nerede?"

"İşi vardı, köy evine gitti. Giderken, akşam geç geleceğini söyledi."

Beni omuzlarımdan sımsıkı tutarak:

"Ben senin Ned amcanım," dedi. "Tanımadın mı beni?"

"Uzun siyah favorilerine bakarak ve kucaklarken canımı yakmaması için büzülerek:

"Hayır, efendim!" dedim.

"Son gelişimde sen daha şu kadarcık bir şeydin. Belki de Ned amcanı hatırlayacak kadar büyümemiştin."

"Öyle olacak, efendim."

Ev tarafına baktı:

"Anan nasıl şu sıralar..."

"İyidir."

Konuşurken onu görmüş olup olmadığımı hatırlamıya çalışıyordum. Babamın, memleketin dört köşesine dağılmış bir sürü kardeşi vardı, ben bunların yarısını bile görmemiştim. Anam zaten bu amcalar için, oldukları yerde kalsalar daha iyi ederler, derdi. Onların ziyaretinden hiç hoşlanmazdı. Bir sefer sık sık hapse giren Stet amcamı gördüğümü hatırlarım. Anam onun eve girmesine müsaade etmemişti. Adam bir saate yakın galeride oturduktan sonra kalkıp gitti. Bir daha da görmedim onu.

"Bu kundura boyacısı da kim?"

"Yardımcımız Handsome Brown. Ev etrafındaki işleri görür."

"Herhalde boğazını hakedecek kadar iş görmez. Öyle değil mi?"

Handsome ürkmüştü, kekelemeye başladı:

"Ben, ben..."

"Gördün mü? Demedim mi ben? Yalan söylemeye bile dili varmıyor. Şu Arap oğlanın gördüğü iş bir fındık kabuğunu doldurmaz muhakkak. Öyle değil mi, evlât?"

"Ben, ben..."

Handsome kaçıyordu.

"Ev ne tarafa?"

"Hangi ev?"

"Hangisi olacak, ananla babanın evi." Gülmeye başladı.

"Kasabaya yolum düşmüşken akrabalarım bir merhaba demeden gidecek değilim ya."

"Gidip anama, geldiğinizi haber verseydim. Habersiz giderseniz kızar belki."

Hemen atıldı: "Yok, yok. İstemez. Haberi olmazsa daha iyi bir sürpriz olur. Sürpriz yapmanın en iyi yolu, en beklenmedik zamanda gelmektir. Geldiğimi haber alırsa, belki zahmete girmeye kalkar."

Eve doğru yürüdüm, Ned amcam da peşimden geliyordu. Handsome arkadan yürüyordu. Dört yol ağzından geçip bizim sokağa doğru yürüdük, bir parça durup Handsome'ın bize yetişmesini bekledik.

"Handsome! Onu anama ver. Ned amcamın bizimle geldiğini de söyle."

Amcama yaklaşıp:

"Onu vermesine veririm ama, o dediğini söylemeye gelince, onu gidip kendin söylesen daha münasip olur. Mrs. Martha kızıp beni azarlar belki. Bu işde benim ne kabahatim var. Durup dururken başımı derde sokmaya niyetim yok benim."

Ned amcam, eğilip yumruk büyüklüğünde bir taş alarak:

"Sen ne karışıyorsun be, Arap" dedi. "Bir daha böyle karışıklık vereyim deme ha. Ağzını açtın mı, bu taşı suratının ortasına yersin alimallah. Anladın mı, Arap!"

Handsome yine kekelemeye başladı.

"Kekelemeyi de bırak. Dünyada tahammül edemediğim bir şey varsa, bir zencinin kekelemesidir!"

Handsome koşu koşu avluya girdi. Amcam gidip ön taraftaki merdivene oturdu. Ben ne yapacağımı bilemiyordum. Hoşuna gitmiyen bir şey yapacak olursam bana kızmasından korkuyordum. Merdiven dibinde ayakta durup bekledim.

"Köydeki toprağınız çok mu bâri?"

"Küçük bir bayırcık var. Geçen sene babam biraz mısırla yerfıstığı aldı. Hepsi o kadar. Babam diyor ki, uğraşacak vakit bulamıyorum, diyor, Handsome arasına tarlaları sürer."

"Stroup'lar toprak işlemeye pek elverişli değildirler."

Anamın ne diyeceğini merak ediyorduk. Evden hiç ses gelmiyordu. Handsome herhalde daha, söylememiş olacaktı.

"Morris'i hayli zamandır görmedim. Son seferden beri herhalde çok değişmemiştir. Ya anan? Yine her zamanki gibi mi?"

Handsome'dan haberi alınca koparacağı feryatlara kulak kabartarak:

"Öyle herhalde..." dedim.

"Akşam üstü, böyle rahat rahat otururken, dünya sütli-manmış gibi geliyor adama."

Amcam kendi kendine söyleniyordu:

"Ne sâkin ortalık!"

Evin içinde bir kapının çarptığını duydum. Anam bize doğru geliyordu. Merdivenden biraz uzağa çekildim. Ned amcam, hâlâ, dirseklerini dizlerine dayamış, öyle oturuyordu. Telli kapı şimşek gibi açıldı. Anam, galeriye çıkmış bağıırıyordu:

"Sen misin, Ned Stroup?"

Amcam sanki kışına bir yaba batırmışlar gibi yerinden fırladı. Merdivenle benim aramda ayakta duruyordu. Anamdan uzak durup bana yaklaşırdıktan:

"Dur biraz, Martha" diye yalvardı. "Geçerken sana Morris'e bir selâm sarkıtmadan edemedim. Akrabalarını unutmadı diye adama kızacak değilsin ya."

"Akrabaların arasına beni katma, Ned Stroup!"

"Martha, akrabalık gibi küçük işler üzerinde çekismekte ne mâna var. Ben eski ben değilim. Uzun boylu düşünmeye vakit buldum. Her zaman vazifemi yapmadığımı anladım. Ama, şimdi değiştim ben, Martha..."

"Derhal bu avludan çıkacaksın, Ned Stroup. Dediklerini dinlemeye vaktim yok. Kanun başıma bir Stroup musallat etti, ama, beni iki Stroup'a katlandırarak kuvvet yerde de gökte de yoktur. Kâfi derecede yüküm var sırtımda, onu ağırlaştırma ya hiç niyetim yok."

Ned amca başını eğerek yere baktı. Partal pabuçlarının aralığından parmaklarını oynatıyordu. Anam gözlerini ondan ayırmıyordu.

Gür kaşlarının altından gözlerini anama kaldırarak:

"Bir lokma ekmek vermeden beni kovmana gönlün razı olmaz. Karnım aç, Martha. Dün sabahtan beri ağzıma bir lokma bir şey koymadım. Açlıktan geberecek halde olan adamdanda bir lokma ekmeği esirgemezsın."

"Bu sefer ne zaman çıktın kodesten?"

Şaşırın amcam:

"Bir iki gün oluyor." dedi. "Tekrar oraya girdiğimi nereden biliyordun?"

"Akli başında olan herkes bilir ki, sen dışarda rahat edemezsin."

Amcam yine ayak parmaklarını kımıldatmaya başladı. Anam sesini çıkarmıyor ve ona dik dik bakıyordu. Kimsenin kendisine bakmadığı bir an, gözlerinden bir damla yaş sildi.

"Arka taraftan dolan" dedi. "İyi etmediğimi bilsem de, muhtaç bir insana yardım ettiğim için Allah baba kızmaz bana herhalde. Şerifi çağırıp seni içeri attırmalıyım."

İçeri girip kendisini takip etmesin diye telli kapıyı arkasından kancaladı. Amcam kalktı, avludan evin etrafını dolandı. Handsome arka merdivene oturmuştu. Ned amcamın ona doğru geldiğini görünce koşa koşa kaçıp odun yığınının tırmandı. Ben eve girdim. Anam bir tabağa sosis ve böğrölce doldurmakla meşguldü. Tabağı elime tutuşturarak başıyla, dışarda merdivende oturan Ned amcamı işaret etti.

Dışarı çıkıp tabağı ona verdim. Sessizce yedi, ama, babamın ağzını açmadan bana bir şeyler söylemek istediği zaman yaptığı gibi dikkatle baktı. Anam beni çağırıp ona bir fincan kahve yolladı.

Amcam bir yudum çekti, tekrar bana baktı:

"William, bütün ömrünce iyi bir Stroup ol" dedi. "Dün-yada Stroup'lardan daha mükemmel aile yoktur. Başkaları gibi zengin değildir. Arasına birimizden birinin başına bir dert açılır, bir müddet ortadan kaybolur, ama, ne derlerse desinler, yine de mükemmel bir ailedir Stroup'lar."

"Evet, amca."

Anam bu dediklerini işitseydi acaba ne derdi, diye düşünüyordum.

"Ben olgun adamım, iyi bir nasihat duydum mu hak veririm. Onun için, Stroup'lar hakkında sana söylediklerimi ku-lağından çıkarma. Herkes bir Stroup olamaz."

"Peki, amca, hatırlarım."

Anam kapıya geldi. Tabağını temizleyişini seyrediyordu:

"Daha istiyor musun?"

Sesinde tuhaf bir edâ vardı. Tıpkı başkaları yanında babama hitap ettiği zamanlardaki gibi.

"Karnın doymadıysa tabağını doldurayım tekrar."

Amcam ona minnetle bakarak:

"Eksik olma, Martha" dedi. "Zahmetine çok teşekkür e-

derim. Ne olursa olsun hatırımdan çıkarmıyacağım seni. Benim için hakiki bir Stroup oldun."

O esnada avluya bakınca, Handsome'un tabana kuvvet kaçığını gördüm. Oğlana ne oldu acaba, derken bir de baktım. Şerif Ben Simons, elinde bir tabancayla, evin köşesinden Ned amcaya doğru yürüyor.

"Eller yukarı, Ned Stroup! Davranma, yakarım. Hapishaneden kaçan, senin gibi bir herife karşı tetik davranacağımı bil."

Amcam sesini çıkarmadı. Ben Simons, uzun hazneli tabancası elinde, yavaş yavaş yaklaşıyordu. Amcam kaçmaya kalkışmadan ellerini kaldırıp bekledi.

Anam galeride göründü:

"Bu da ne demek, Ben Simons? Ne oluyor..."

"Ned, şayet size söylemeyi unuttuysa, haberiniz olsun, üç gün evvel hapishaneden kaçtı. Gardiyan bütün şeriflerden yakalanması için yardım istedi. Yiyecek ve çamaşır bulmak için kardeşinin evine gelir diye düşündüm. Bu sabah marşandiz treninden indiğini görmüştüm. O zamandanberi gözüm onda. Ned, hadi düş önüme bakalım."

Amcam kelepçelerin geçirilmesi için ellerini uzattı. Gitmeden önce dönüp bana son bir defa baktı:

"Stroup'lar hakkında sana söylediklerimi unutma. Bugün o kadar çoğaldık ki, arasıra birimizden birinin bir kusur işlemesi mümkündür. Ama bu, ötekilerin, dünyanın en iyi insanları olmalarına mâni değildir. Sen büyümeğe ve hakiki bir Stroup olmaya bak!"

Ben Simons'un yaman pençesinde evin köşesini dönmesini seyrettim.

"Tabii, amca! Söylediklerinizi hatırlayacağım."

XIV

BABAM SONRADAN ÇOK DEĞİŞTİ

Kahvaltı etmek için kalktığım zaman, ocağın önünde, iskemlesinin iki ard ayağı üstünde kendini arkaya atarak, üstüne pekmez dökülmüş sıcak bisküvileri atıştırıyordu. Her za-

manki gibi, tabağını ocağın kenarına koymuştu. Böylece açık fırının karşısında oturup ayağa kalkmadan elini uzatarak bisküvileri alabiliyordu. Babam, üstüne pekmez dökülmüş sıcak bisküvilere deli olurdu.

"Merhaba, baba."

Onu gördüğüme pek memnundum. Bir haftaya yakın bir zamandır evde yoktu.

Fırının içinden bir bisküvi daha alana kadar sesini çıkarmadı. Bisküviyi ortasından yardı, içine tereyağı sürdü ve açık açık tabağına koydu. Sonra yerden pekmez testisini aldı ve kocaman bir kaşık dolusunu tabağına boşalttı.

Parmaklariyle kollarımı yoklayarak:

"Pazılar ne âlemde, evlât?" dedi.

Onu gördüğüme pek memnundum.

Anam içeri girdi. Masaya benim için bir tabak yerleştirdi ve bana ekmek pekmez ve biraz domuz pastırması koydu. Bana yiyecek hazırlarken hiç ağzını açmadı. Tabak çanağı gü-rültüyle koymak suretiyle öfkesini belli ediyordu. Üstüne su atılmış bir tavuk kadar kızgındı.

Babam oturduğu yerde mutfağı seyrediyor, arasıra ona bir göz atarak bir şeyler söylemesini bekliyordu. Babam da ben de pek iyi bilirdik ki, bu gibi hallerde en iyisi sözü ona bırakmaktır. Daha önce ona bir şey söylemeye kalkmak, işi büsbütün azıtmaktan başka bir şeye yaramazdı. Babam da, bir lokma ekmek dilenmeye gelmiş bir serseri gibi süklüm pük-lüm bekledi.

Ben kahvaltımı bitiriyordum, anam yaklaşıp iki elini beline dayayıp babama sert sert baktı:

"Bu sefer de neredeydin, Morris Stroup?"

Anı bir hareketle, gözlerinin üstüne düşen saçlarını kaldırdı, babam ürkerek başını yana çekti:

"Canım, Martha, çok kalmadım ki..."

"Başını alıp git, dört beş gün eve uğrama, bir de ne o; çok kalmadım ki... Sen bu kanaatteysen, ben değilim. Neredeydin bakayım?"

"Köyde canım, pek uzakta değil."

"O boynu kopasica horozun nerede?"

"Kolejli mi? Kümeste."

Anam öfkesinden yerinde ter ter tepindi:

"Onu bir elime geçirirsem kafasını koparacağım."

Kolejli, Georgia'nın Merryweather ilcesi şampiyonuydu. Altı aydır bizim malımızdı. Babam onu ilk eve getirdiği zaman bu dövüşçü horozun kolej tahsili görmüş bir adam kadar zeki olduğunu söylemişti. Kolejli adı da oradan kalmıştı. Babam onu büyük merkezlere götürebilse kolayca ilçemizin şampiyonu olurdu. Ama trene binecek parası olmadığı gibi, otomobillimiz de yoktu. Onu yalnız yaya gidebileceği yerlere götürürdü. Sık sık evden kayboluşu da bu yüzden. Horoz dövüştürülen yerlere gidip gelmesi birkaç gününü aldığı olurdu. Üstelik, Şerifin onu veya horozları dövüştüren öteki adamları yakalamaması için ilçenin bir ucundan öteki ucuna seğırtip durması lazımdı.

Babam anama cevap vermiyordu. Kolejliyi müdafaa yollu bir şey söylemenin tehlikeli olduğunu pek iyi bilirdik. Anam bu horozdan günahı gibi nefret ederdi.

"Pek fazla zahmet olmazsa Mrs. Taylor'un evine kadar git de kirli çamaşırlarını aliver. Hem şayet yıkayacağım çamaşırları eve getirdiğini başkalarının görmesinden yüzün kızarmıyorsa."

"Martha, böyle şeyler söylemenin doğru olmadığını bilirsin pekâlâ. Sana varalım etmekten hoşlanırım, bilirsin."

Anam kapıya kadar gitti, kocaman çamaşır kazanı altında ki atesin yanıp yanmadığına baktı:

"William, koş ateşe birkaç çam kütüğü at!"

Emrini yerine getirmek için kalktı. Bu sefer babama döndü:

"Mrs. Taylor'u görürsen söylemeyi unutma; ben koltuğum altında o cenabet horozla haldır haldır sürterken, başkalarının çamaşırlarını yıkamak için karımın canı çıkıyor, de. Şu hayvanın boğazın bir sıksam, bir de senin boğazını, şöyle bir defacık, içim rahat edecek!"

"Martha!"

"Çamaşır yıkamasam, Allah bilir halimiz ne olur. On sene var, bir gün adamakıllı bir iş yaptığını görmedim."

Babam kazanın karşısında benim yanıma geldi. Ateşi körukleyişimi seyrediyordu. Anama duyurmamak için alçak sesle:

"Kolejli için bir avuc mısır nerede bulabilirim?" dedi.

Cevabı beklemedi. Numaradan haberim olduğunu biliyordu: Mrs. Taylor'un evine doğru gitti. Anam bir kere mutfağa

dönünce, kümese gittim, bir yumurta alıp cebime koydum. Babamın benden ne istediğini biliyordum. Kolejli için mısıra ihtiyacı oldu mu, beni daima köşebaşındaki bakkal Mr. Brown'a gönderirdi.

Yumurtayı dükkâna götürüp karşılığında mısır buğday aldım. Mr. Brown bana, babamın bir gün evvel Nortonsville'de bir horoz dövüşünde üç dolar kazandığını söyledi. Para yerine bir yumurta ile mısır almya gelişime şaşıyordu. Böyle bir şeyden haberim olmadığını söyledim. Dönüşünden beri babam, Kolejli'nin muvaffakiyetleri hakkında hiç bir şey söylememişti. Bakkal, "babana söyle" dedi, "gelecek sefere, Sycamore'da horoz düvüştürüldüğü zaman sizin horozu meydanda görmeyi çok istiyorum." Anamın keşfetmemesi için aldığım bir avuç mısırı koynuma koyarak eve döndüm.

Babam, Mrs. Taylor'un evinden dönmüştü. Mısırı getirip getirmediyimi anlamak için kümesin arkasından çıktı. Bu külebecik, anamın çamaşır yıkadığı yerden elli metre mesafedeydi. Onun için emnivettedik. Ama çok hızlı konuşmaya gelmezdi. Sesimizi istehilirdi. Babam yere çömelmiş, bir eliyle horozu tutmuş, ötekisivle onu ıslak bir bezle siliyordu. Kolejli dövüşte bir hayli tüv kaybetmişti ve çok yorgundu. Sağ ayağı yaralıydı, bir mahmuzu yerinden oynamış, derisi yırtılmıştı. Babam, bu yerinden çopan mahmuzla, bir an Kolejli'nin bu dövüşten sağ çıkmayacağına hükmetmiş. Ama horoz akıllıydı. Sağ mahmuzunun artık işe yaramadığını fark edince solu ile vurmaya başlamış. Bu, horozun ilk çarpışmasından beri çıkardığı en çetin dövüş olmuş. Babam, hayvanı kaybetmemek için tâ ayağı iyileşene kadar onu dinlendirmek niyetindeydi.

Horozu temizlemek için kendisine yardım etmeme müsaade etti. Islak bezle temizleme işini bitirince, onu kollarıma almama da izin verdi. Ona dokunmama ilk defa müsaade ediyordu. Bundan istifade ederek gelecek sefer beni de yanına almasını söyledim. Biraz daha büyümemi beklemem lâzım geldiğini, ama, artık zamanın yaklaştığını söyledi.

"Seni şimdi götüreceğim olsam anan benim çarkıma okur. İkimize de yapmadığını bırakmaz."

Horozu kollarımda tuttum, babam da bir daha hiç bir yere gitmeye niyeti yokmuş gibi oturdu.

Boynuyla kanatlarında pırıl pırıl kırmızı tüyler, alt tarafında sarı tüylerle çok güzel bir horozdu. İbiği başının sağ ya-

ına yatarı. Meğer ne küçükmiş, hiç farketmemiştim. Orta halli bir tavuktan daha büyük değildi. Ama, insan kucasına alınca kuvvetli ve adaleli olduğunu derhal anlıyordu. Babam, bütün memlekette bundan güzel bir horoz olmadığını iddia ediyordu.

Horozu ona uzattım ve yassı bir demir üstünde mısırları taşla ezmeye başladım. Babam kırık taneleri toplayıp avucunun içinde Kolejli'ye uzatıyordu. Mısırı, dünyanın en mükemmel gıdasıymış gibi iştahla atıştırıyordu. O kadar hızlı yiyordu ki, ufalamıya yetişemiyordum. Bir türlü doymak bilmiyordu.

Biz kümesin arkasında otururken anam avluda çamaşır yıkıyordu. Her hafta Mrs. Taylor'un ve daha altı yedi kişinin çamaşırını yıkardı. Bütün günlerini yıkamakla geçirir, gecenin bir kısmında da ütü ütülerdi.

Horozun karşısında hayran hayran bakıyorduk. Orada horozun pek hoşlandığı yumuşak topraklı bir köşe vardı. Gölgede yatar, tüyleri üstüne toprak atar, sonra silkinirdi.

Babamın artık uzunca bir zaman evden ayrılmıyacağını umuyordım. Evde kalıp Kolejli için her gün mısır kırmama ve ona bakmama müsaade etmesini istiyordum. Hayli müddet bir yere gitmiyeceğini bana temin etti. Horozun en az bir hafta dinlenmeye ihtiyacı vardı.

Anam bizi öğle yemeğine çağırdı.

Yemek bitince, babama, kasabanın öbür ucunda oturan Mrs. Dolan'ın çamaşırlarını götürmesini söyledi. Uzun bir yürüyüş demekti. Ben de gidebilir miyim, dedim. Anam razı oldu.

Son lokmamızı ağızımıza attıktan sonra yola çıktık, erken dönerek karanlık basmadan Kolejli'yi bir kere daha görebileceğimizi umuyordum. Ama, döndüğümüzde vakit çok geçti. Dönüşte babam postahanede durup tanıdıklarıyla üç beş lâf etmek istemişti. Eve döndüğümüz zaman ortaklık zifiri karanlıktı. Anam galeride ayak seslerimizi işitti, bize doğru gelip çamaşır parasını istedi. Babam yarım doları ona uzattı, akşam yemeğini ne zaman yiyeceğimizi sordu. Anam birazdan hazır olacağını söyledi. Galeride oturup bekledik.

Babamla başbaşa kalmaktan pek memnundum. O kadar sık sık ortadan kayboluyordu ki, onunla beraber bulunmak fırsatını her zaman bulamıyordum. Sakladığı bir izmariti yak-

tı, karanlıkta içmeye başladı. Dumanın hoş bir kokusu vardı.

"Evlât, göreyim seni, yarın kahvaltıdan hemen sonra, kü-nesten bir yumurta aşırıp yine bakkala götürüver. Kolejlî'nin karnını doyuralım. Çok yoruldu zavallı, kendini toplaması için yedirmek lâzım, can boğazdan gelir."

"Peki, giderim."

Anam gelip beni çağırды; hâlâ aklımız horozdaydı. Yeme-ğe oturduk. Sofrada koca bir tabak tavuk patesinden başka bir şey yoktu. Derin bir kuşhane içinde, kalın bir kızarmış ka-bukla örtülüydü. Baham yemeği dağıttı; evvelâ bana, sonra anama verdi. Sonunda kendisi de bol bir hisse aldı.

Anamın sövleyecek fazla bir sevi yoktu. babam da ağzını açmaktan korkuyordu. Zaten, zemini müsait bulmadıkça hiç bir zaman lâf açmazdı. Pate bitinceye kadar hiç sesimizi çı-karmadık. Nihayet babam, bir rahatlama jestiyle arkaya yas-landı. Anamın asıcılığına çok kıymet verdiği pek bellivdi.

Kalabalık çıktıktan sonraki bir kilise gibi sâkindi ortalık.

Anam çatalıyla bıçağı boş tabağında yanyana bıraktıktan sonra:

"Umarım ki bu sana ders olur." dedi.

"Nedir bana ders olan, Martha?"

Anam. tabağındaki çatalla bıçağa baktı. Hafifçe yerlerin-den kımıldattı:

"Bir daha buraya dövüş horozu getirmeyeceğini ' umarım. İşî kökünden halletmek zorunda kaldım..."

"Ne?"

"Su nefis pate yok mu?..."

Babam korkuyla irkilerek:

"Kolejlî mi yoksa?" 'dive bağırdı.

Karısı başıyla tasdik etti.

Babamın yüzü kireç kesildi; elleri, iki yanına sarktı. Ağ-zını açtı: Hiç bir ses çıkmadı.

Bütün bunlar ne kadar sürdü, bilmiyorum, ama öyle sanı-yorum ki, vakit gece yarısını geçene kadar üçümüz de yeri-mizden kıpırdamamıştık.

İlk söze başlayan anam oldu:

"Morris, bu acı bir şeydi ama, yaptım işte. İşî kökünden halletmek zorundaydım."

Ben atıldım:

"O Kolejlî'ydi, ana. Bunu yapmamalıydın..."

"Kes sesini, William!"

"Bunu yapmamalıydın, Martha. Kolejlî'ye yapılmaz bu..."

Sonra hiç bir şey söylemedi, evin içinden geçerek ön taraftaki galeriye çıktı.

Peginden koştum. Galeri her zamankinden karanlıktı. Aydınlik yerden geldiğim için ilkin bir şey göremiyordum. Bütün iskemleleri yokladım. Babam meydanda yoktu. Korkuluğun üstünde bıraktığı izmarit hâlâ yanıyordu. Babamın kokusunu bile tanıyordum.

Merdivenlere koştum, sonra sokağa fırladım. Karanlıkta, kaybolmadan arkasından yetişmek istiyordum.

S O N

Bu kitap bir Amerikan kasabasında dört kişiden mürekkep mütevazı bir ailenin hayatına dair krokillerden meydana gelmiştir. Ama, göreceğiniz gibi, bu krokilleri o kadar canlı, o kadar mizahla doludur ki, Caldwell, birkaç çizgide harikulâde bir portre çizen üstat ressamı gibi, beş on basit vaktinin yardımıyla önümüze bir ailenin son derece muvaffak bir etüdüünü koymaktadır.

Sizi, sayfalar boyunca durmadan güldürecek olan bu eser, yazarının essiz ustalığı sayesinde en yüksek bir sanat mertebesine erişmektedir.

1 lira